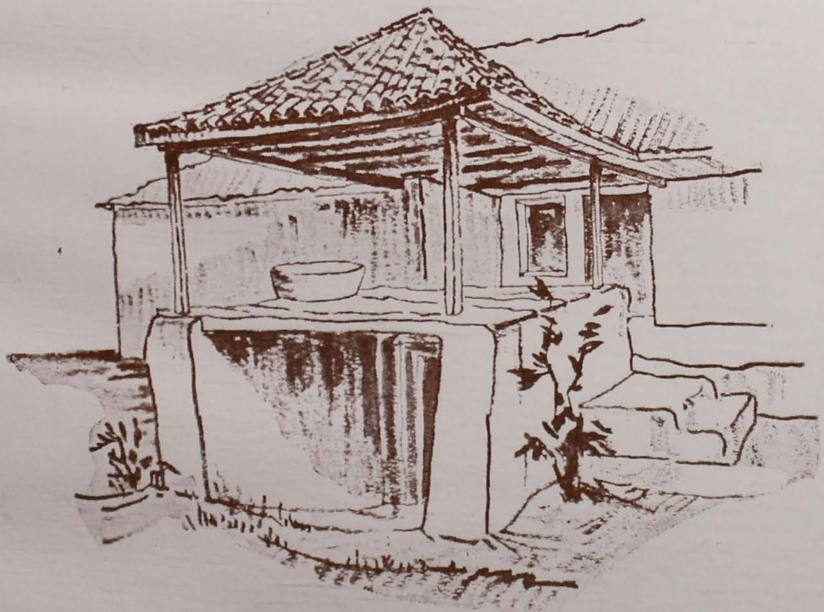

ARHITECTURA POPULARA ROMINEASCA DOBROGEA

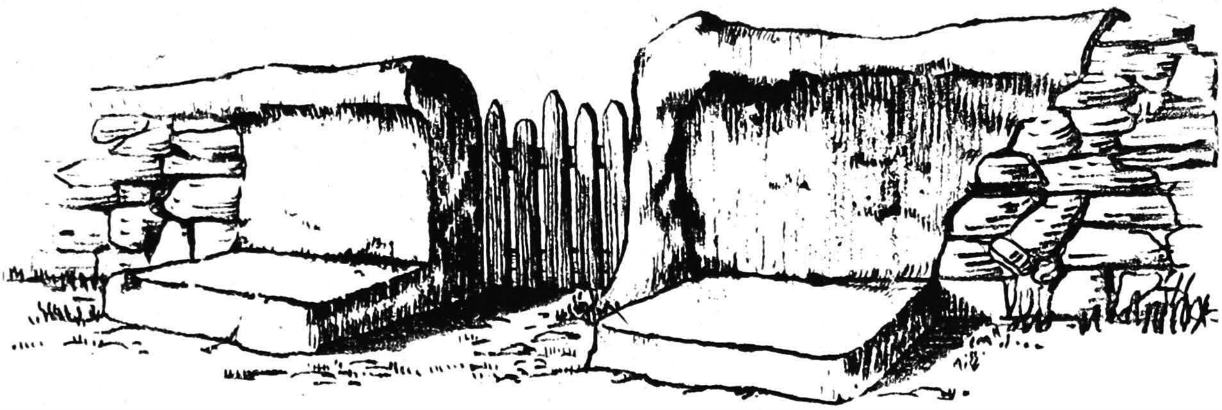
Coperta
Arh. ADR. GHEORGHIU şi Arh. M. POSSA
Machetaj
Arh. FL. STĂNCULESCU şi Arh. T. OTETELEŞANU

FL. STANCULESCU, AD. GHEORGHIU, P. STAHL, P. PETRESCU

ARHITECTURA POPULARĂ ROMÎNEASCĂ

DOBROGEA

1. Rîmnicul de Jos. Bănci de lut la poarta gospodăriei lui Gheorghe Pavel

INTRODUCERE

În lucrarea de față se prezintă arhitectura populară din întregul teritoriu al Dobrogei. Așadar, ea depășește actuala delimitare administrativă a regiunii Constanța cu raionul de la nord, Măcin, care face parte din regiunea Galați și nu cuprinde raionul Fetești de dincolo de Dunăre.

Considerațiile care au determinat această împărțire sînt următoarele:

Dobrogea constituie un ținut geografic bine conturat, care nu se poate trata decît unitar, din punct de vedere al manifestărilor de artă populară.

Sistemele de construcție, aspectul general și viața din această parte a țării, au caractere specifice ce se întîlnesc pe tot cuprinsul dobrogean.

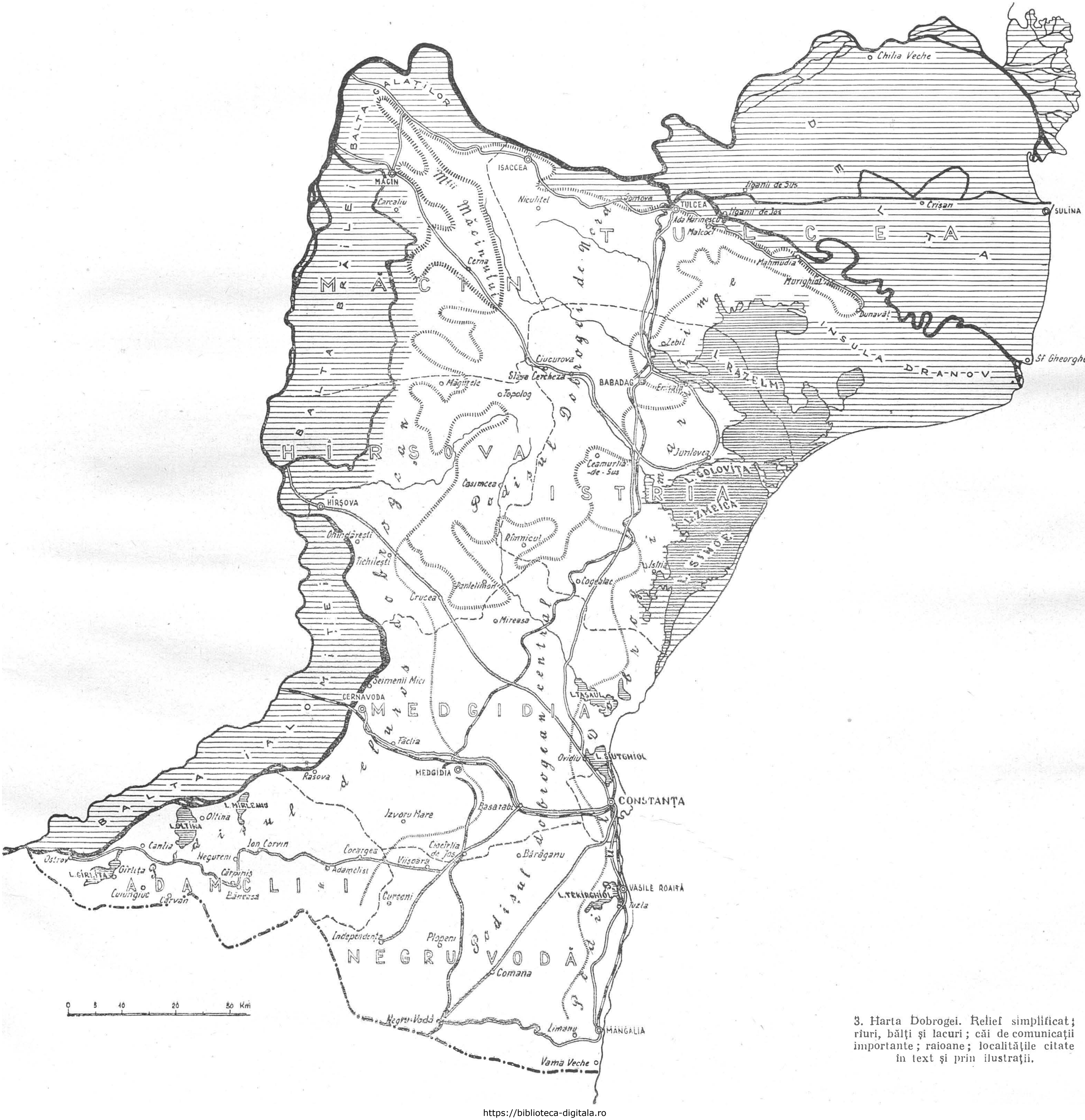
Arhitectura populară din raionul de la nord, Măcin, își întinde influența și în regiunea Galați, însă aici, în Dobrogea, i se poate studia focarul de formație. De asemenea, raionul Fetești, care din punct de vedere administrativ face parte din regiunea Constanța, ca manifestare de artă populară se încadrează normal în stepa Bărăganului, cu toate că se găsesc elemente asemănătoare și în Dobrogea.

Din aceleași considerente, materialul prezentat nu s-a împărțit pe microregiuni; deci cercetarea se poate face în ansamblu. Deosebirile de aspect dintre partea de sud, cea de centru și cea de nord a Dobrogei reies destul de clar din desfășurarea prezentării, fără a mai fi nevoie să se facă demarcări rigide.

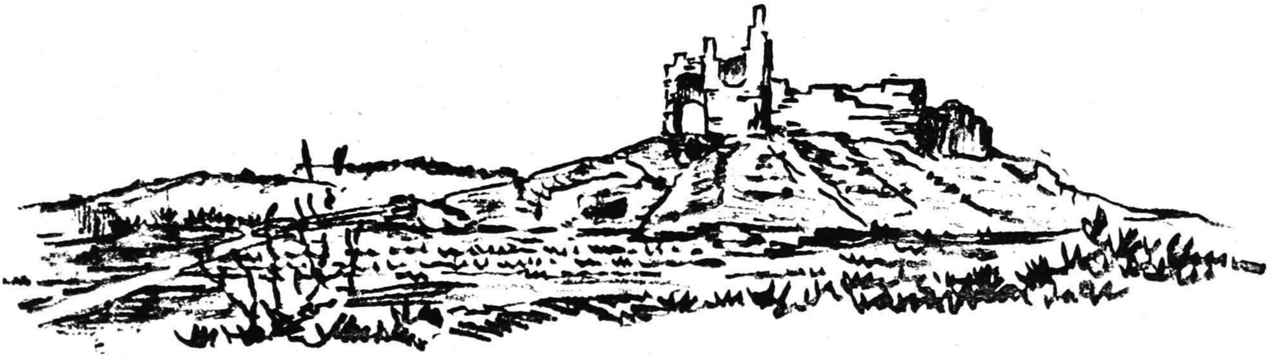
Materialul utilizat în acest volum a fost, în bună parte, cules cu ocazia documentării regionale, făcute în 1950 de Ministerul Construcțiilor, cu ajutorul unui colectiv de specialiști, prin serviciul de sistematizări regionale (azi la I.C.S.O.R.). De asemenea s-au folosit și culegerile ulterioare făcute de Institutul de proiectări a construcțiilor, de Institutul de arhitectură și de colectivul de elaborare.

2. Babadag. Uliță pietruită între case vechi, acoperite cu olane, ducînd spre geamie

3. Harta Dobrogei. Relief simplificat; rîuri, bălţi şi lacuri; căi de comunicaţii importante; raioane; localităţile citate în text şi prin ilustraţii.

4. Enisala. Ruinele vechii cetăţi genoveze, dominînd drumul de la Jurilofca spre Babadag, la marginea lacului Razelm

SCURTĂ DESCRIERE

Dobrogea, ţinutul dintre ape, este ca o peninsulă mărginită pe două laturi de marele fluviu Dunărea, iar pe altă latură de Marea Neagră.

Apele formează, ca totdeauna, mai mult o legătură între ţărmuri decît o barieră, aşa s-a întîmplat şi în Dobrogea.

În timpurile vechi, marea a adus pe ţărmul dobrogean civilizaţia greacă şi romană care a zidit aici aşezări omeneşti şi cetăţi temeinice : Callatis (Mangalia), Tomis (Constanţa), Histria, Halmagia (Enisala), Noviadunum (Isaccea), Arrobium (Măcin), Capidava, Axiopolis (Cernavodă), Tropaeum Trajani (Adamclisi) şi multe altele.

La fel, Dunărea cu bălţile ei nu au format un obstacol pentru păstorii cu turme de oi care coborînd din Carpaţi au pătruns cu încetul şi au rămas pe pămîntul dobrogean, înjghebînd aşezări şi trecînd şi la agricultură.

Aceleaşi bălţi ca şi întreaga Deltă şi lacurile dinspre Mare au atras şi reţinut pe malurile lor sau pe grinduri o numeroasă populaţie de pescari.

Între ape, pămîntul dobrogean se înalţă ca o etajare de podişuri de la Dunăre şi Mare către centru, cu văi neregulate, culminînd spre nord, în *horstul* dobrogean, cu munţii roşi de vremuri ai Măcinului. Întregul podiş dobrogean este străbătut pe la mijloc în direcţia vest-est de valea Carasu, singura legătură mai bună şi directă între cîmpia Bărăganului şi Mare. De-alungul acestei văi s-au întins şi Valul lui Traian şi căile de comunicaţie de azi şi centrele mai importante ale Dobrogei de sud : Cernavoda, Medgidia şi Constanţa. Pentrucă nordul Dobrogei, cu lacurile, delta, cotul Dunării, şi munţii, îşi are alte centre : Babadagul, Tulcea, Măcinul şi Hîrşova.

Faţă de întregul teritoriu al republicii noastre, Dobrogea are un aspect specific, putîndu-se caracteriza ca ţinutul contrastelor.

Este un ţinut înconjurat de apă şi totodată lipsit de ape în interior. Trei pîrîiaşe la nord, cînd nu seacă, sînt în cele din urmă absorbite de scocurile grădinilor de zarzavat.

Nu numai solul, dar și subsolul este extrem de sărac în apă. Apa se găsește numai în anumite locuri, puțină și de cele mai multe ori de proastă calitate. În sud doar, de la Adamclisi către Ostrov, cîteva izvoare bogate au îngăduit statornicirea cîtorva sate.

S-ar părea că pămîntul dobrogean este continuarea șesului dunărean al Bărăganului, dar toată suprafața Dobrogei, de la sud la nord și de la răsărit la apus, este cutată în toate direcțiile de dealuri și de văi. Din plină pustă brăileană, trecînd peste Dunăre, în Dobrogea apar brusc înălțimile vulcanice cu carierele de granit de la Carcaliu și Turcoaia. Peste tot în Dobrogea, sub un strat subțire vegetal se găsește piatră cochiliferă, bună de zidit, așa că mai toate satele dobrogene își au „canaraua" (cariera) lor de piatră.

Clima este excesivă și prezintă nenumărate surprize : luni și anotimpuri întregi de secetă, pentru ca într-un ceas să se descarce o mare cantitate de apă, producînd inundații.

Vînturile sînt năprasnice, vara și iarna, iarna înzăpezind văi și măturînd dealuri, vara ridicînd nori de praf și vîrtejuri, uscînd totul în drum, cum este vîntul de sud, pe care localnicii l-au numit „Sărăcilă".

Ținutul este lipsit de păduri ; călătorul poate străbate zeci de kilometri fără să zărească o tufă sau un copac și deodată, spre nord, apar masive de tei și stejari.

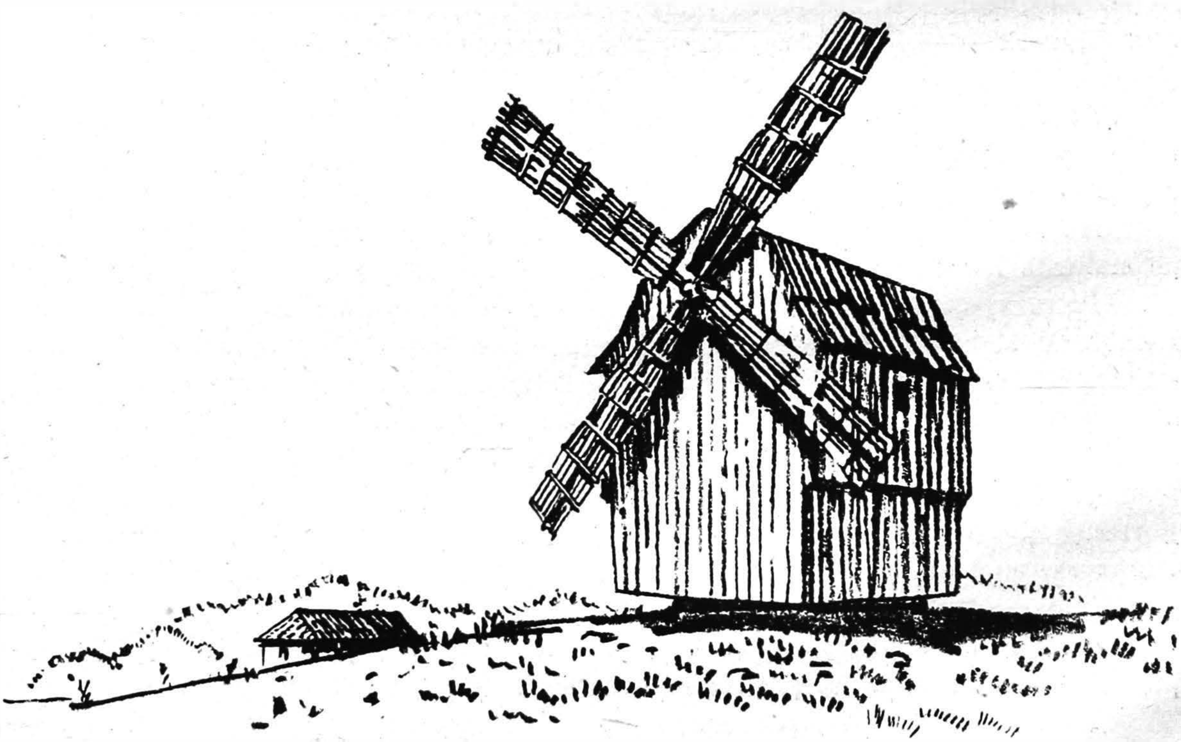
Ținutul are pămînt bogat dar producția slabă din cauza climei.

Este ținutul turmelor de oi și al pășunilor uscate mai tot timpul anului.

Este ținutul zidirilor în piatră și în lut, al învelitorilor de olane și stuf.

Este ținutul luminilor mediteraniene și al negurilor nordice.

Este ținutul marilor contraste.

5. Mahmudia. Moară de vînt cu patru pale, construită din scînduri, avînd două balcoane laterale închise

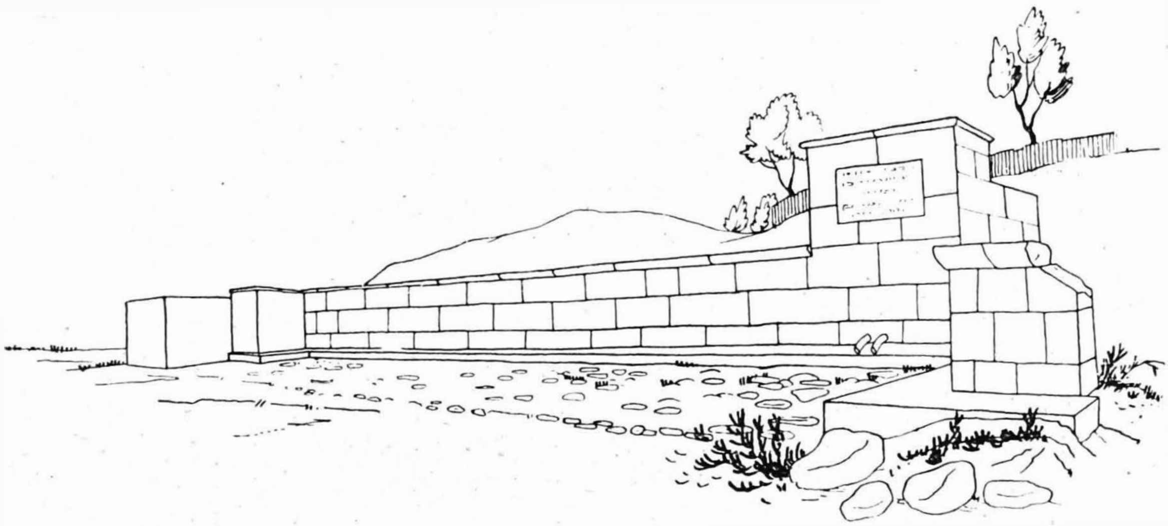
6. Cărpiniş. Peisaj din sudul Dobrogei: sub maluri înalte de loess, locul de adunare al vitelor la adăpat, la marginea satului, în fața cișmelei de piatră cu jgheab foarte lung

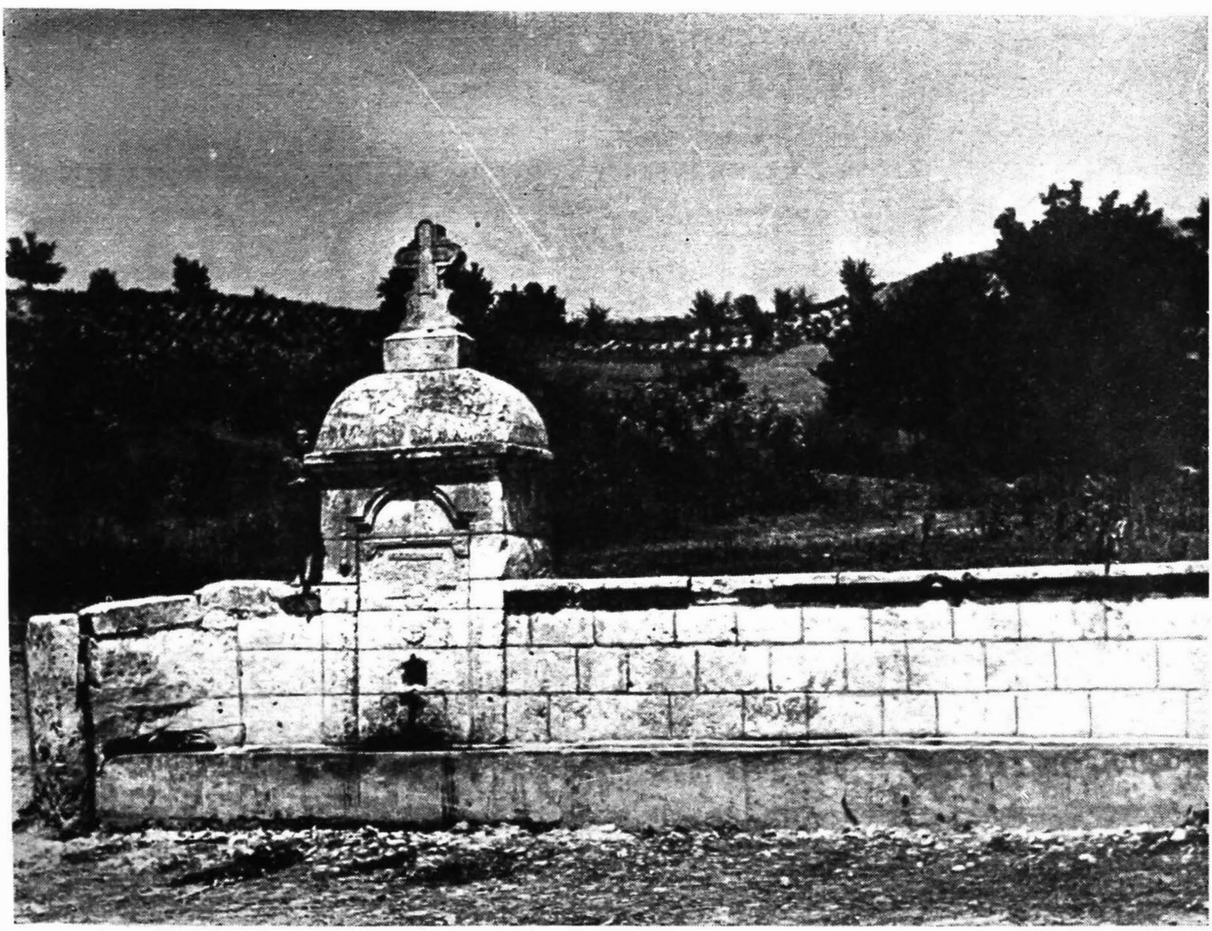
7. Enisala. Moară de vînt cu patru pale și un singur balcon deschis pe partea opusă, așezată pe un mal de loess, în bătaia vînturilor de nord-est

8. Enisala. Ruinele cetății genoveze construită din piatră pe vîrful pietros al dealului, cu turnul ce străjuia intrarea

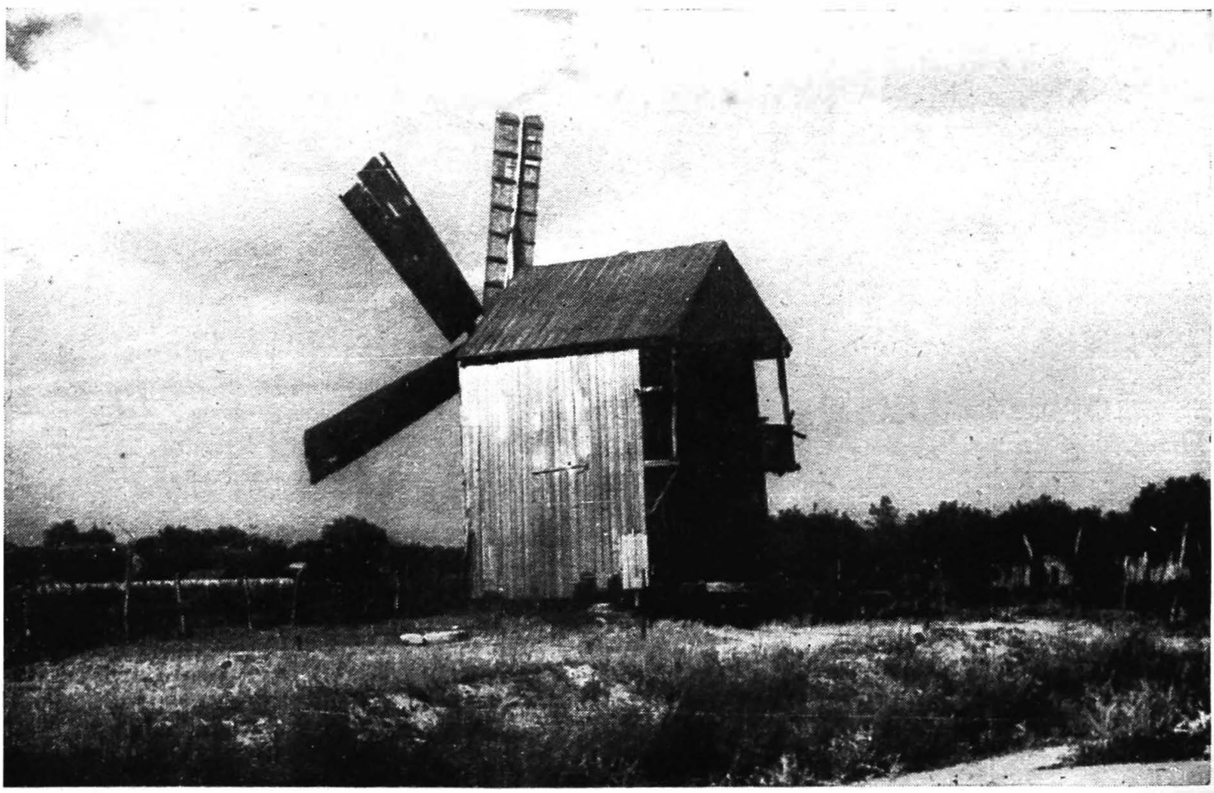
9. Mireasa. Cişmea de piatră din centrul Dobrogei, cu jgheab lung sub zidul înalt de sprijin al malului

10. Carvanul Mare. Detaliu de cişmea din sud. Corpul cişmelii, dezvoltat în înălţime, complet din piatră, cu profile sculptate şi o cruce în vîrf

11. Cruce veche de piatră sculptată, la margine de drum, în apropiere de Hîrşova

12. Somova. Moară de vînt cu şase pale şi balcon deschis, în consolă, pe partea opusă

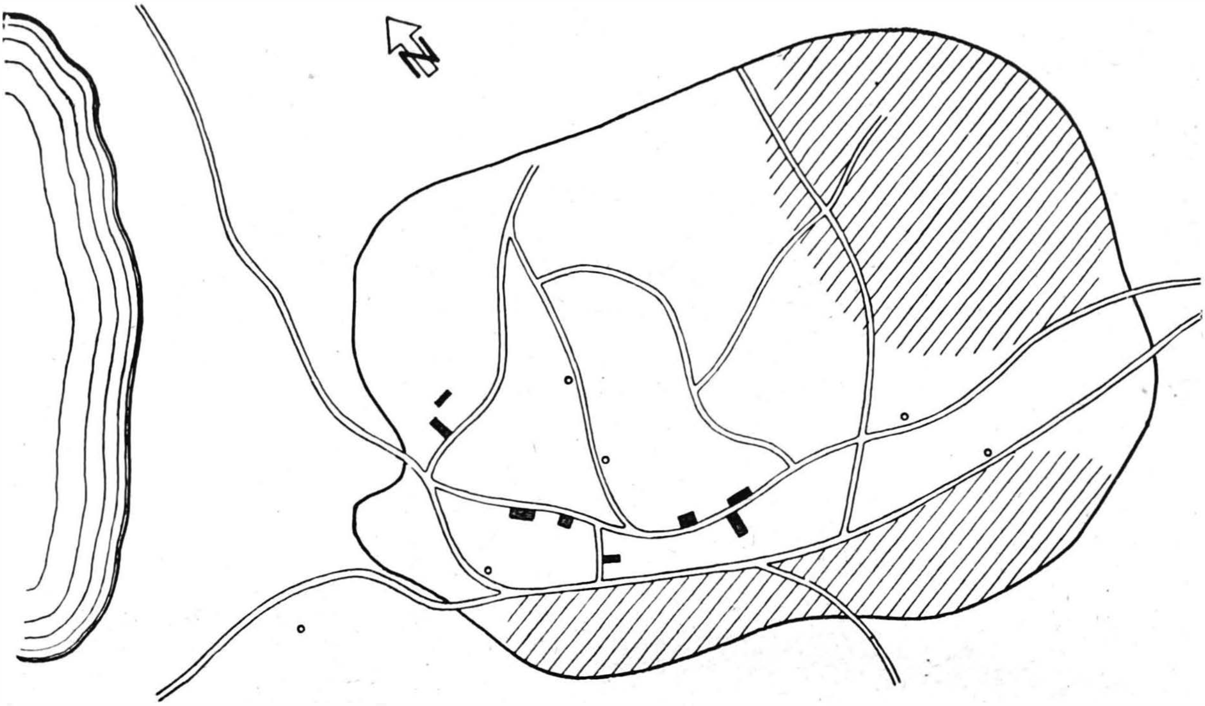

13. Peisaj din Deltă. Cherhana mică lîngă lacul Roşuleţ, barcă pescărească şi snopul de stuf — material de învelitori şi garduri

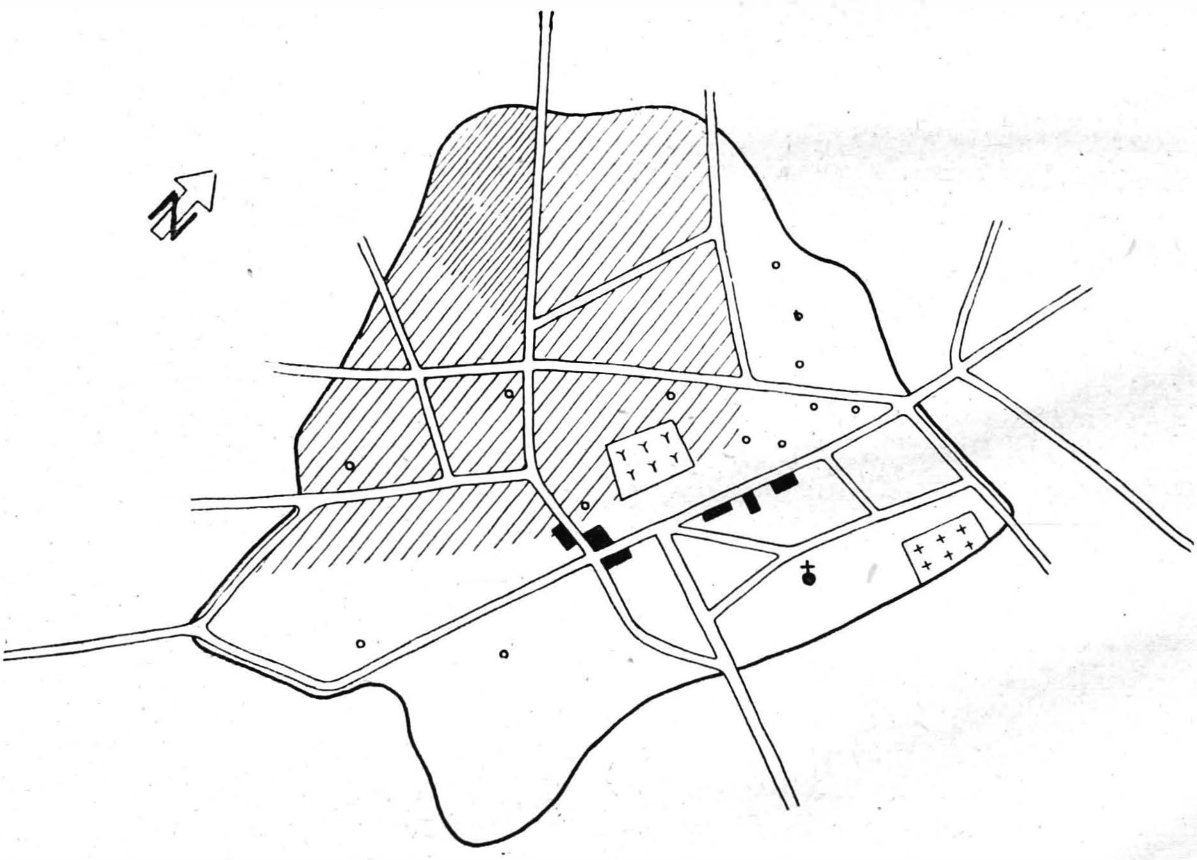
POPULAŢIA ŞI AŞEZĂRILE OMENEŞTI

Ca şi fenomenele naturale descrise, învălmăşită este şi populaţia. Dobrogea a fost culoarul de trecere al popoarelor migratorii, al transhumanţelor, răscruce de întîlniri şi de convieţuire între naţionalităţi: romîni, greci, turci, tătari, ţigani, bulgari, lipoveni, germani, macedoneni. Fiecare cu obiceiurile şi datinele ei, fiecare cu religia şi felul ei de viaţă şi fiecare naţionalitate într-o continuă mişcare: romîni mocani purtîndu-şi turmele de oi vara şi iarna între şes şi munte şi fixîndu-se adesea pe văile apelor; colonişti stabilindu-se într-o parte şi goniţi de climă în altă parte; macedoneni atraşi mereu de mirajul unei vieţi mai bune şi mai liniştite; turci şi bulgari, ţigani şătrari, lipoveni pescari, etc. Colonizări făcute în trecut fără chibzuială, sub asupriri şi neînţelegeri şi totuşi toate aceste naţionalităţi înfrăţite în muncă şi în lupta împotriva vitregiilor naturii şi ale timpurilor.

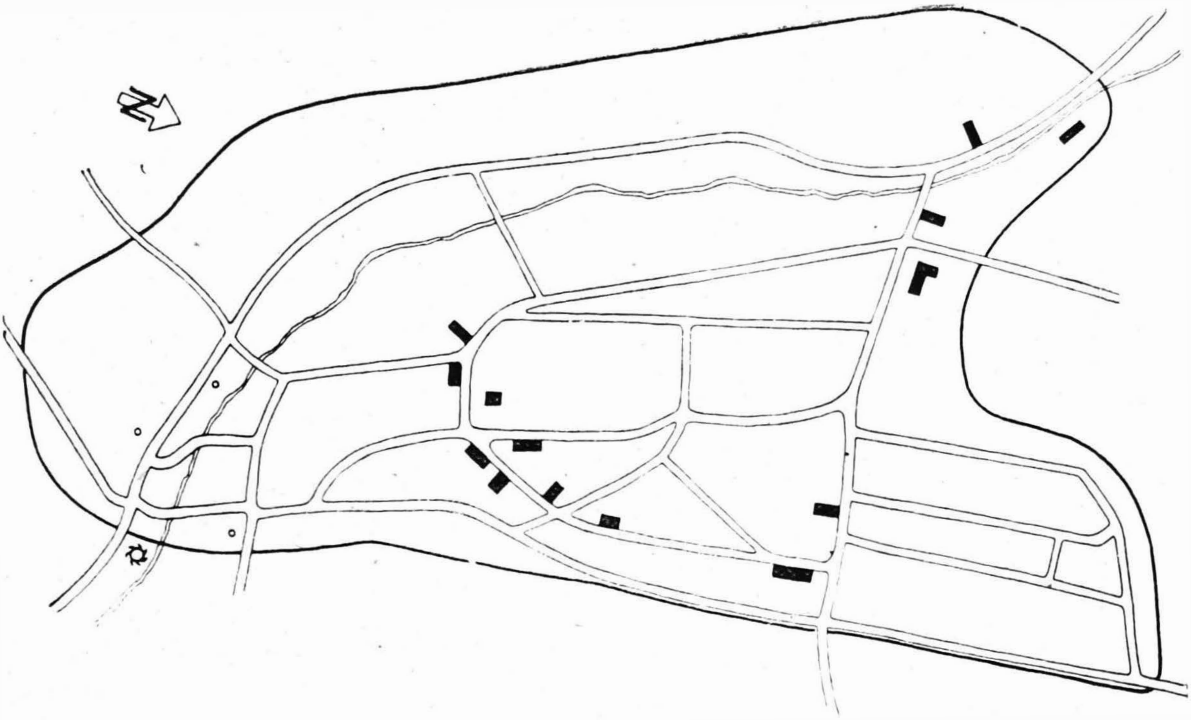
Aşezările omeneşti dobrogene — sate, cătune, oraşe — s-au închegat fie pe marginile apelor — la mare sau la Dunăre — fie în „derèle" (văi), sau mai rar, ceva mai sus, în „ceair". Cele vechi au forme neregulate, cu străzi sinuoase, ogrăzi largi şi contururi neregulate, în care acareturile sînt amplasate după o socoteală ciudată, înţeleasă poate doar de cel care le-a croit.

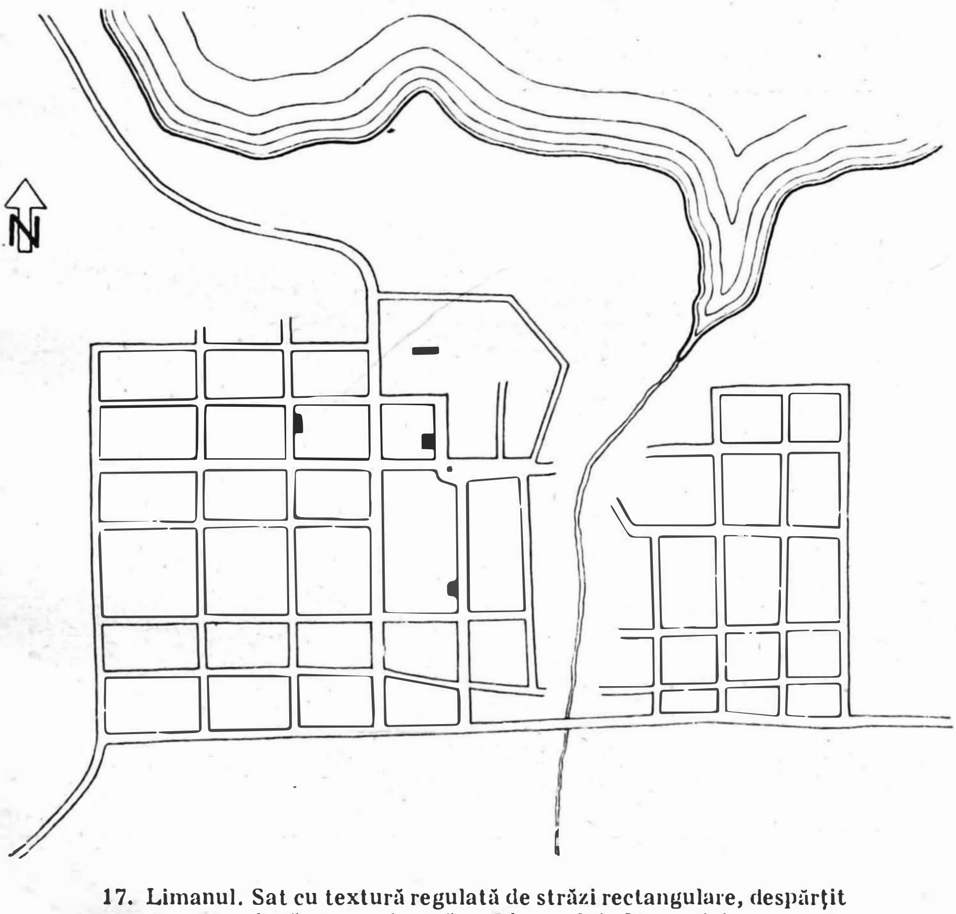
14. Gîrliţa. Sat areolar la marginea lacului, cu străzi sinuoase, neregulate urmărind relieful. Haşurat : cartier turcesc ; cerculeţe : fîntîni

15. Cuiungiuc. Sat areolar cu străzi drepte în textură liberă. Haşuri rare : cartier turcesc ; haşuri dese : cartier ţigănesc ; cerculeţe : fîntîni

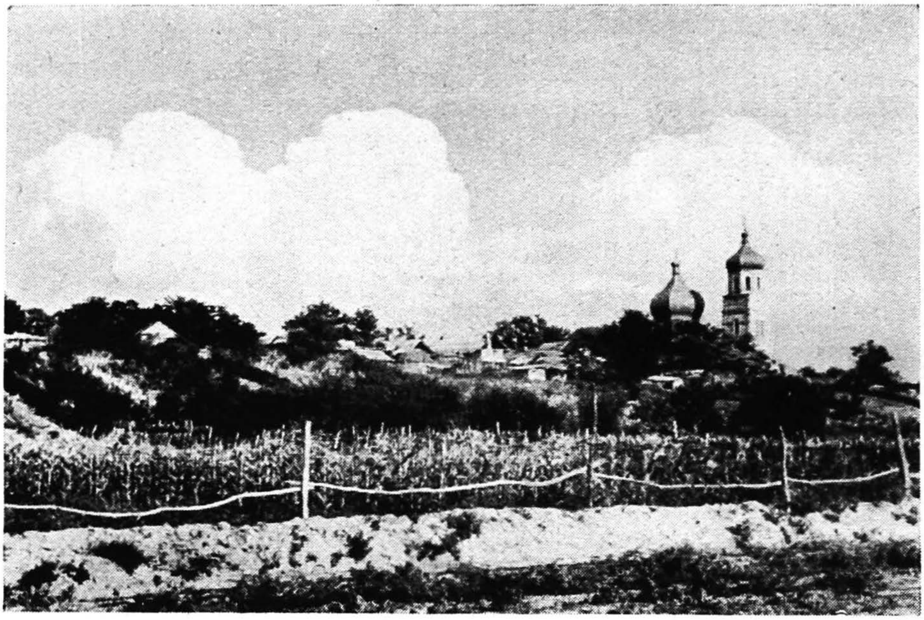
16. Băneasa. Sat de vale, areolar, cu textură liberă, marcînd o tendință de organizare în funcție de relief. Cerculețe : cișmele

17. Limanul. Sat cu textură regulată de străzi rectangulare, despărțit în două de o viroagă a Limanului Mangaliei

Satele mari, noi, după 1900, sînt concepute după un plan cu străzi drepte, formînd o cvadratură regulată. În satele de coloniști, loturile individuale sînt dreptunghiulare și uniforme ca suprafață (1 800 — 2 800 m^2 fiecare).

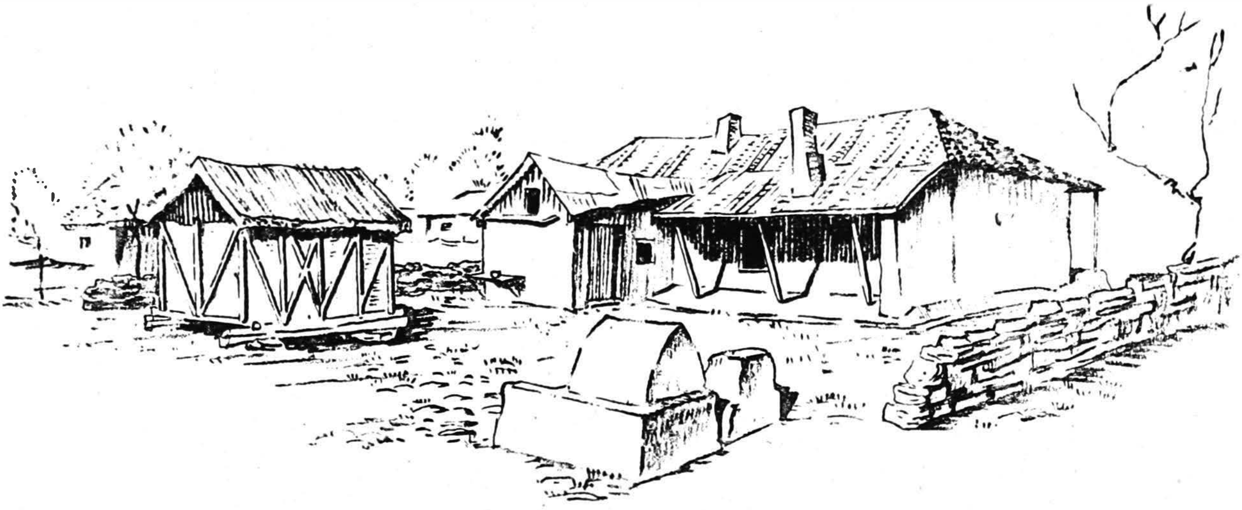
Satele dobrogene sînt adunate ca formă și plasate pe lîngă o sursă de apă, iar structura gospodăriilor este în general afînată.

18. Vedere asupra satului lipovenesc Ghindărești, pe malul Dunării la sud de Hîrșova, cu vegetație destul de bogată

19. Ghindărești. Drumeagul ce urcă din valea Dunării spre sat

20. Chilia Veche. Interior de gospodărie cu împrejmuire joasă de piatră. Grajdul legat în spatele casei, cuptorul de pîine din lut și porumbarul din nuiele, sînt singurele acareturi

GOSPODĂRIILE

Modul în care este întocmită gospodăria țărănească din vatra satului, în Dobrogea, prezintă numeroase și variate forme.

Variațiile se manifestă pe raioane cît și pe naționalități; dar și în cadrul aceleiași naționalități, în același sat chiar gospodăriile pot prezenta de la an la an, aspecte diferite.

În Dobrogea se găsesc puține acareturi împrejurul casei, în curtea gospodăriei. Pentru cereale se întrebuințau odinioară gropi în formă de pungă, săpate în pămînt și arse.

Acum recoltele se țin într-o încăpere a casei, sau se transportă cît mai curînd la schelele dunărene sau maritime. Magaziile de cereale nu apar decît ca rare excepții. De asemenea nici pătule de porumb nu se întîlnesc prea des în această regiune, decît prin gospodăriile de pe lîngă Dunăre și mai ales în raionul Adamclisi.

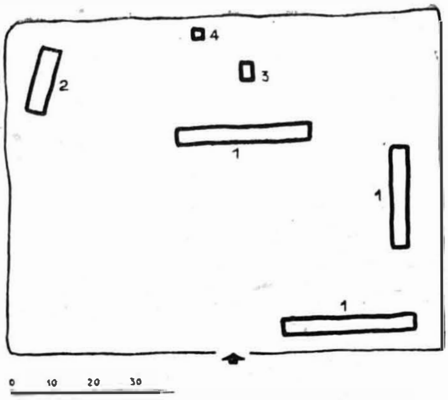
Grajdul, care constituie unul din cele mai însemnate acareturi dobrogene, are dimensiuni și amplasamente foarte variate. Grajdurile sînt construite de obicei din piatră aparentă sau tencuită, sînt joase în streașină și în loc de ferestre au adesea o mică deschidere în dimensiune de 30—40 cm.

Grajdul este destul de dezvoltat ca mărime, în regiunile mai bogate depășind volumul casei. Așezarea lui în gospodărie vădește teama de hoți și de lupi și prezintă următoatele situații :

a) Grajdul așezat sub locuință, mai ales în sud.

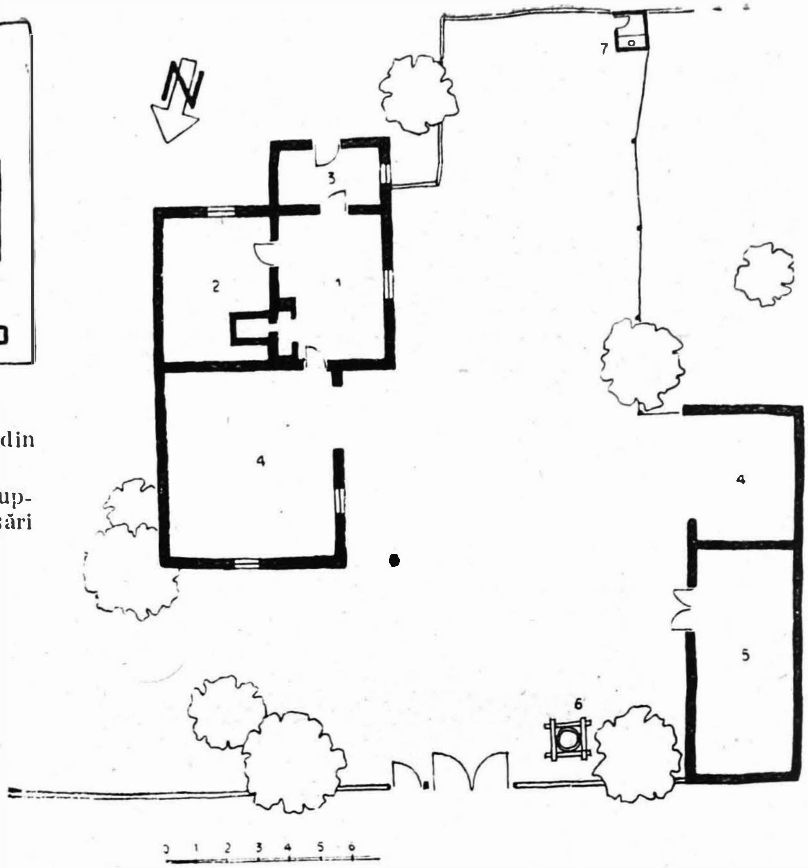
b) Grajdul lipit de casă, uneori cu o ușă de trecere din casă direct în grajd.

c) Grajdul așezat în fața casei, la vederea gospodarului (caz obișnuit la populația tătărască).

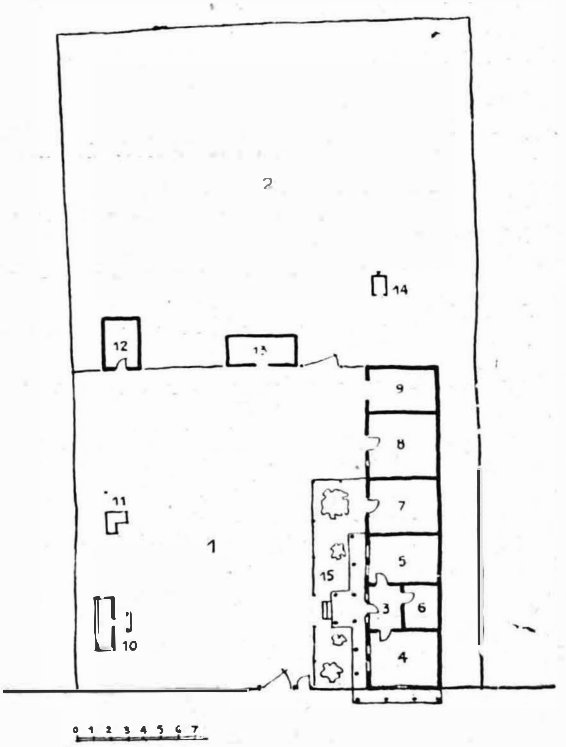
21. Schemă de gospodărie tătărască din centrul Dobrogei.

1 — case de locuit ; *2* — grajd ; *3* — cuptor de pîine ; *4* — coteț de păsări

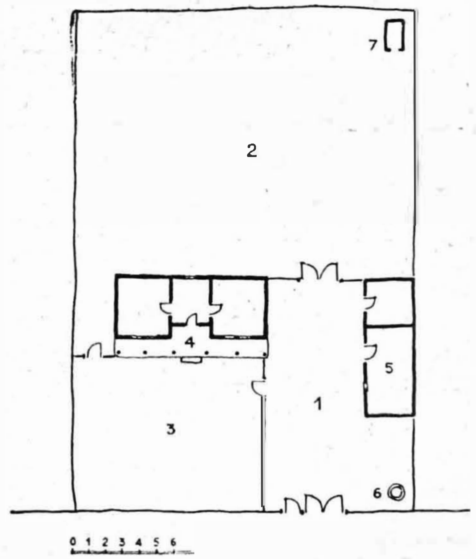
22. Vama veche. Gospodărie tătărască în sudul Dobrogei, cu casa retrasă. Grajdul așezat în fața casei, la stradă.

1 — tindă ; *2* — odaie ; *3* — cămară ; *4* — șopron ; *5* — grajd ; *6* — fîntînă ; *7* — latrină

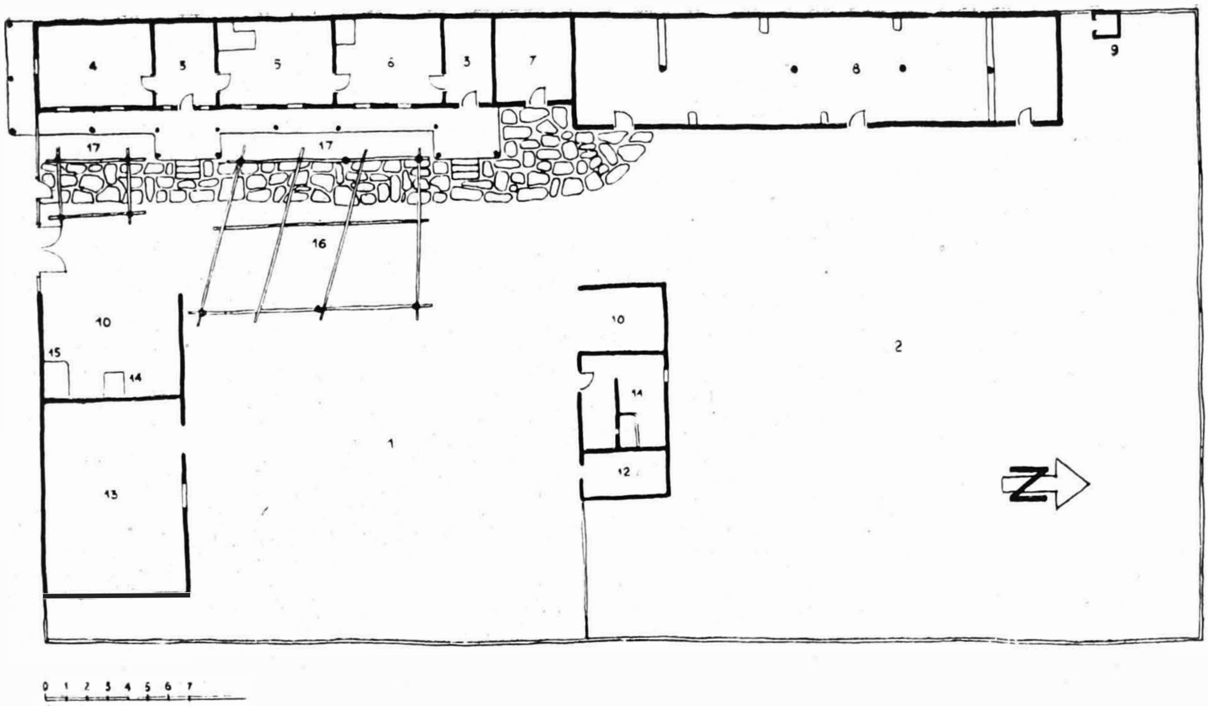
23. Ghindărești. Gospodărie lipovenească cu lotul împărțit în două și parte din acareturi în prelungirea casei cu fațada îngustă la stradă.

1 — curte ; *2* — grădină ; *3* — sală ; *4* — odaie *de ținut* ; *5* — odaie de dormit ; *6* — bucătărie ; *7* — magazie ; *8* — grajd ; *9* — furaje ; *10* — porumbar ; *11* — cuptor ; *12* — baie ; *13* — *curnic* (coteț) ; *14* — latrină ; *15* — flori

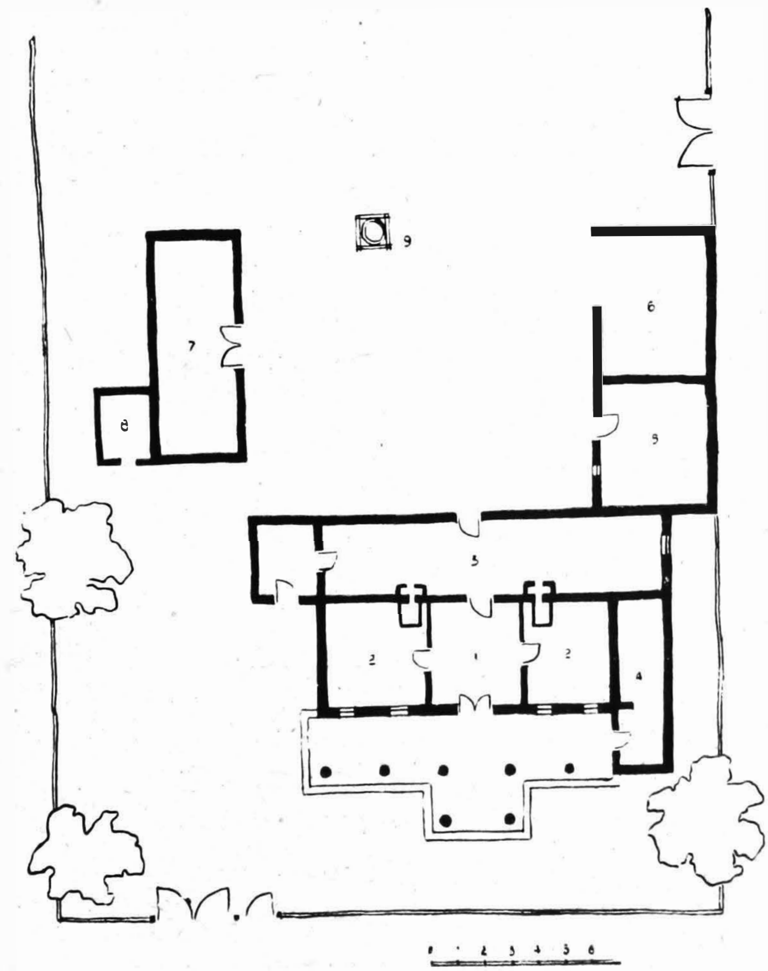
24. Seimenii Mici. Gospodărie romînească cu lotul împărțit în trei. Casa retrasă, cu fața la stradă — acareturi puține.

1 — curte ; *2* — grădină zarzavat ; *3* — grădină flori ; *4* — locuință ; *5* — grajd ; *6* — fîntînă cu vîrtej ; *7* — latrină

25. Slava Cercheză. Gospodăria lui Marfa Filat. Casa cu două balcoane, dezvoltată în lungime, este continuată cu grajdul care se întinde în grădină.

1 — curte; *2* — grădină; *3* — sală; *4* — odaie *de ținut*; *5* — odaie de dormit; *6* — bucătărie; *7* — magazie; *8* — *salomnic* (grajd); *9* — latrină; *10* — *saltin* (șopron); *11* — baie; *12* — coteț; *13* — *camască* (magazie); *14* — intrare la beci; *15* — sobă de gătit; *16* — viță de vie; *17* — flori

26. Independența. Gospodărie de colonist, din sud. Casa dezvoltată, puțin retrasă, cu fața la stradă. În spate, acareturile grupate în jurul curții.

1 — sală; *2* — cameră; *3* — bucătărie și depozit în chiler; *4* — cămară; *5* — grajd; *6* — șopron; *7* — *saia* (grajd oi); *8* — coteț păsări; *9* — fîntînă

d) Grajdul așezat perpendicular pe linia casei, către fundul curții, dar în apropiere de casă (caz întîlnit mai ales în satele de coloniști împroprietăriți aici după primul război mondial).

e) Grajdul în linie cu casa, despărțit printr-un șopron pentru vehicule.

Nu există la grajduri nici o altă amenajare în afară de iesle ; de obicei pardoselile se fac din pămînt bătut.

În afară de grajduri, în gospodării se mai găsesc șoproane pentru vehicule și unelte agricole, așezate fie în continuarea grajdurilor, fie separat, sau în continuare de pantă la unul din acareturi, sau la casă. Șoproanele sînt deschise pe o latură sau două.

Unele gospodării au cotețe de păsări , cocine de porci și șoproane de pleavă, dar acestea au forme întîmplătoare și nu reprezintă un tipic.

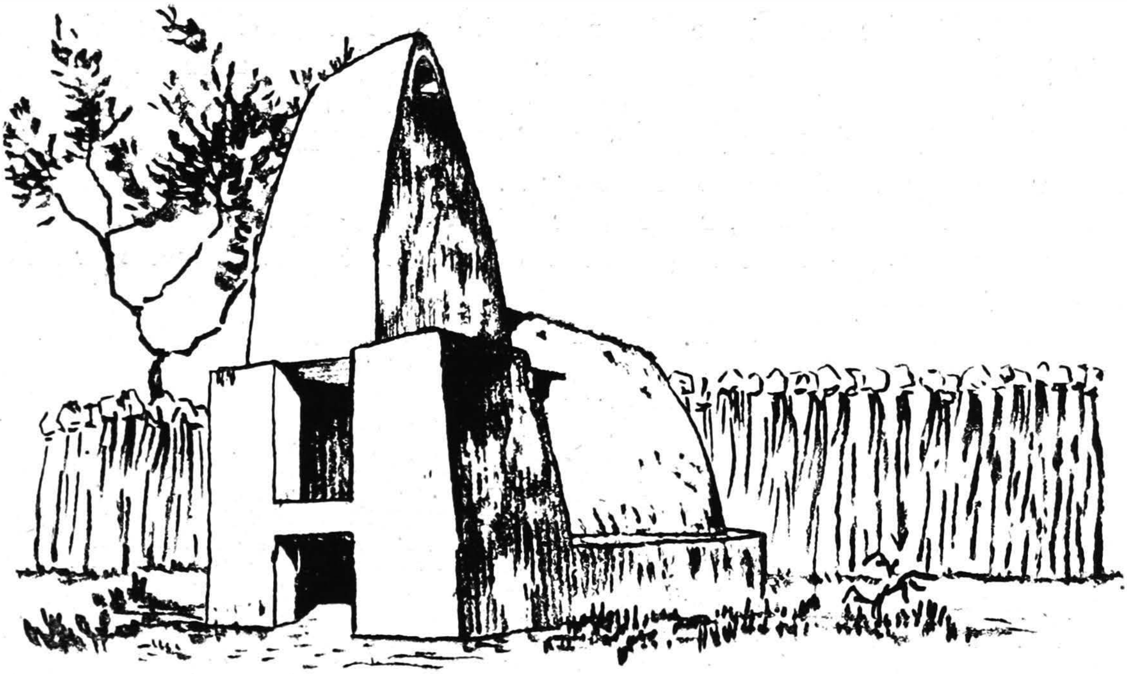
Mai peste tot însă, se întîlnesc în curtea gospodăriilor dobrogene, cuptoare de pîine lipite cu lut, foarte interesante ca formă și variate ca aspect. Cel mai complet tip este format din trei părți : cuptorul pentru copt pîine ; vatra pentru pregătit mîncarea, cu spațiul din fața ei prevăzut cu ziduri pentru apărarea focului de bătaia vîntului și lîngă ziduri o banchetă, tot de lut. Deoarece fumul de la cuptor se întoarce tot către gura de foc, către vatră, concentrarea fumurilor se rezolvă aici printr-o boltă înălțată la 2,00—2,20 m, terminată sus în con sau piramidă, cu găuri pentru fum.

Gospodăriile dobrogene capătă în unele părți o frumoasă și interesantă înfățișare, datorită împrejmuirii dinspre stradă, executată din piatră zidită cu lut și lipită tot cu lut, sau lăsată aparent și numai deasupra lipită cu lut amestecat cu var stins.

În părțile dunărene din Deltă și bălți se întîlnește un alt fel de împrejmuire, făcută din trestie înfiptă în pămînt și împletită la partea superioară.

27. Gospodărie tătărască cu casa și acareturile în linie

28. Ilganii de Jos. Cuptor de pîine în gospodăria lui Constantin Damian, construit din lut cu bolți înalte, în special hornul

SISTEME DE CONSTRUCȚII

Principalele materiale ce intră în sistemele de construcție dobrogeană sînt : piatra, lutul, lemnul, olanele și trestia.

Dintre toate, utilizarea lutului s-a răspîndit peste tot în Dobrogea, iar meșteșugul aplicării lui este atît de perfecționat, încît imprimă arhitecturii populare din acest ținut, caracteristica sa dominantă.

Lutul se întrebuințează în următoarele forme :

a) Amestecat cu paie, ierburi fibroase, cîlți sau pleavă, formînd ceea ce localnicii numesc ciamur. Amestecarea se face prin călcare de către oameni, cînd este nevoie de cantități mai mici, sau prin călcare cu caii, cînd se prepară cantități mai mari.

Ciamurul se întrebuințează la confecționarea pereților, fie direct, așezîndu-se în straturi de 20—25 cm, fie în chirpici. Calupurile de chirpici se fac din ciamur pus în forme și apoi uscat. Dimensiunile obișnuite în Dobrogea sînt $10 \times 20 \times 40$ cm.

Ciamurul se întrebuințează și ca mortar pentru zidăriile de piatră, de chirpici sau de cărămidă arsă ; de asemenea și pentru tencuieli, pentru bulgărit pereții de nuiele sau de trestie, pentru pardoseli și pentru învelitorile de pămînt.

Ciamurul se folosește nu numai la construcția caselor și acareturilor, dar și la construcția cuptoarelor de pîine, plitelor de gătit, sobelor de încălzit.

Tot din ciamur se mai fac: împrejmuiri, bănci la fațadele dispre stradă ale caselor (ca la casele lipovenești) sau chiar la baza împrejmuirilor în dreapta și stînga porții, trepte de scară, cotețe pentru cîini și păsări, magazii de cereale sau tizic, cum numesc localnicii turtele făcute din paie și bălegar, uscate la soare vara și întrebuințate pentru foc iarna.

Lutul pentru confecționarea ciamurului trebuie să conțină puțin nisip iar paiele trebuie să fie mai tocate (cum sînt cele rezultate din treeratul grîului cu caii sau tăvălugul).

b) Amestecat cu bălegar de cal se folosește la drișcuitul pereților, la sclivisitul prispelor, cuptoarelor, etc.

c) Amestecul cu var (se stinge varul în lutul preparat cu apă în exces) se folosește la drișcuitul părților superioare ale împrejmuirilor de piatră sau chirpici, și chiar al pereților, acolo unde apele de ploaie pot aduce stricăciuni, deoarece s-a constatat că este rezistent la intemperii.

Piatra este mai des întrebuințată în raioanele Adamclisi, Negru Vodă, Medgidia. Din piatră se construiesc case de locuit, acareturi, împrejmuiri. Piatra se scoate din „canara" în formă de lespezi cu latura de 30—50 cm și grosimea de 10—15 cm, ea se ciopleşte cu toporul și se zidește cu ciamur în ziduri de circa 40 cm grosime. Se lasă aparentă, cînd zidăria este făcută mai îngrijit, cu straturi regulate, sau se tencuieşte cu ciamur. Mai peste tot în Dobrogea, piatra este materialul de fundație și de soclu.

Mai rar se întîlnește zidăria de cărămidă arsă, folosind ciamurul ca mortar.

Pereții de gard de nuiele sau de trestie, bulgăriți cu ciamur pe o parte și pe alta, se întîlnesc cîteodată pe lîngă Dunăre, Deltă și lacuri. Nu este însă un sistem prea răspîndit printre dobrogeni.

29. Ruinele unei case de ciamur, dărîmată de viitura apelor în Deltă

30. Ciucurova. Casă în construcţie din chirpici, din care sînt făcuţi
şi stîlpii şi arcele balconului

Se mai întrebuințează în Dobrogea zidăria mixtă, din chirpici cu cărămidă arsă, pe fundație de piatră: 2—3 rînduri de cărămidă intercalată între două sau mai multe rînduri de chirpici, zidite cu ciamur. Profilele de sub streașină sînt făcute adesea din cărămidă arsă; cîteodată și arcele de la prispă sau ferestre sînt din cărămidă arsă.

Totuși dobrogeanul își construiește arcele cele mai complicate tot din chirpici.

Zidurile de ciamur, de chirpici, de piatră sau mixte se sprijină pe fundații și soclu — foarte reduse — de piatră zidite cu lut, dar de multe ori se așază direct pe pămîntul curățit și puțin netezit, urmărind (ca la casele tătărești) ondulațiile mici ale terenului.

Tencuitul se face cu mortar de pămînt amestecat cu pleavă sau paie tocate peste care se dă un tinci din argilă amestecată cu bălegar, uneori și cu puțin var. Văruiala se face lăsînd anume suprafețe în culoarea tinciului (mai ales la soclu).

Tavanele se fac în mod obișnuit din grinzi de lemn peste care se bat scînduri și se așterne un strat de ciamur, iar pe dedesubt o căptușeală de trestie cu drișcuială de ciamur.

Sistemul de susținere al acoperișului se făcea de obicei din lemn rotund, destul de subțire; căpriorii prinși pe grinzi la streașină și susținuți pe scaune la coamă și lateral.

Învelitoarea de olane era înainte vreme mai peste tot întrebuințată în Dobrogea. Meșterii tătari și turci făceau și ardeau olanele pe loc. Acest meșteșug a dispărut însă astăzi.

31. Crucea. Împrejmuire de piatră zidită cu lut şi acoperită cu lipitură de lut amestecat cu var

Olanele se aşezau pe o astereală, zidindu-se cu ciamur, sau se aşezau pe căpriori puşi des, cît lăţimea unui olan. Căpriorii aceştia erau mai mult nişte ramuri mai groase (6—10 cm). Peste căpriori se întindea un strat de paie pe care se potriveau olanele, aşezîndu-se între căpriori.

Bălţile Dunării ca şi cele din Deltă, cît şi lacurile cu apă dulce de pe lîngă mare, produc trestie în mari cantităţi, astfel că locuitorii Dobrogei îşi pot procura uşor acest material pentru învelitul caselor şi acareturilor.

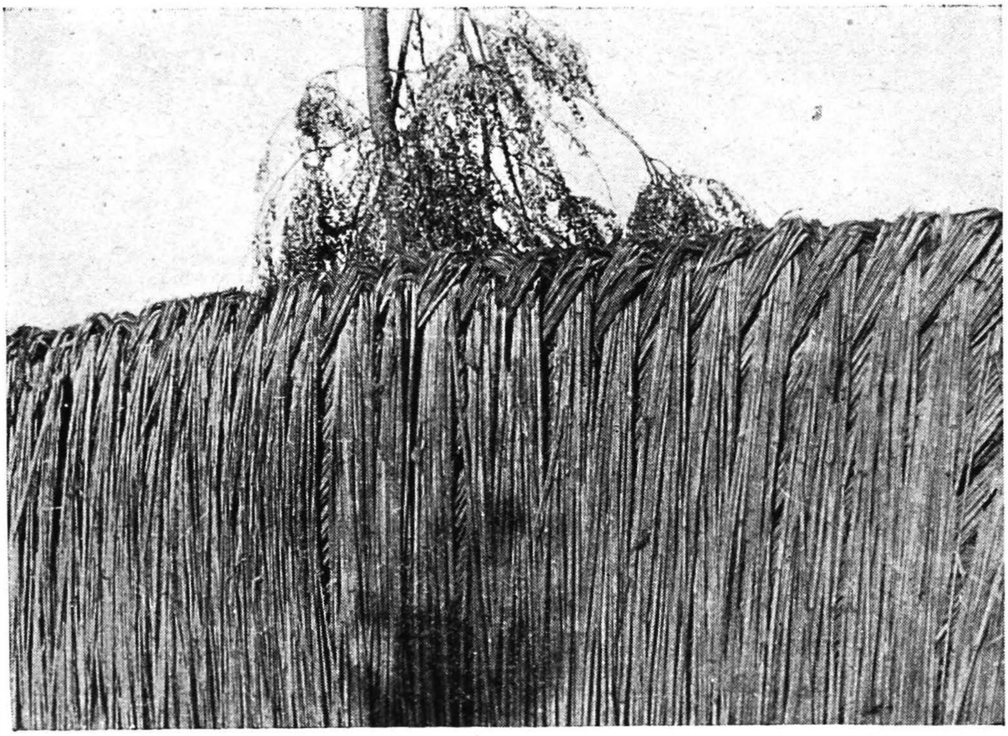
Trestia se aşază în „maldări" de cca 40 cm grosime la bază, peste leţurile de lemn bătute orizontal pe căpriori, din 80 în 80 cm, legîndu-se cu sîrmă. Aşezarea se face după sistemul „în solzi" (sau „pescăresc" cum i se spune în partea locului) şi mai rar „în rînduri". Învelitorile „în solzi" se fac din trestie mai subţire şi se aşază oblic pe leţuri, sînt mult mai durabile (25—30 ani) putîndu-se reînnoi prin baterea din nou, înlăturîndu-se capetele putrezite.

Coama se întăreşte printr-o împletitură de trestie sau printr-un uluc de scînduri uneori decorat.

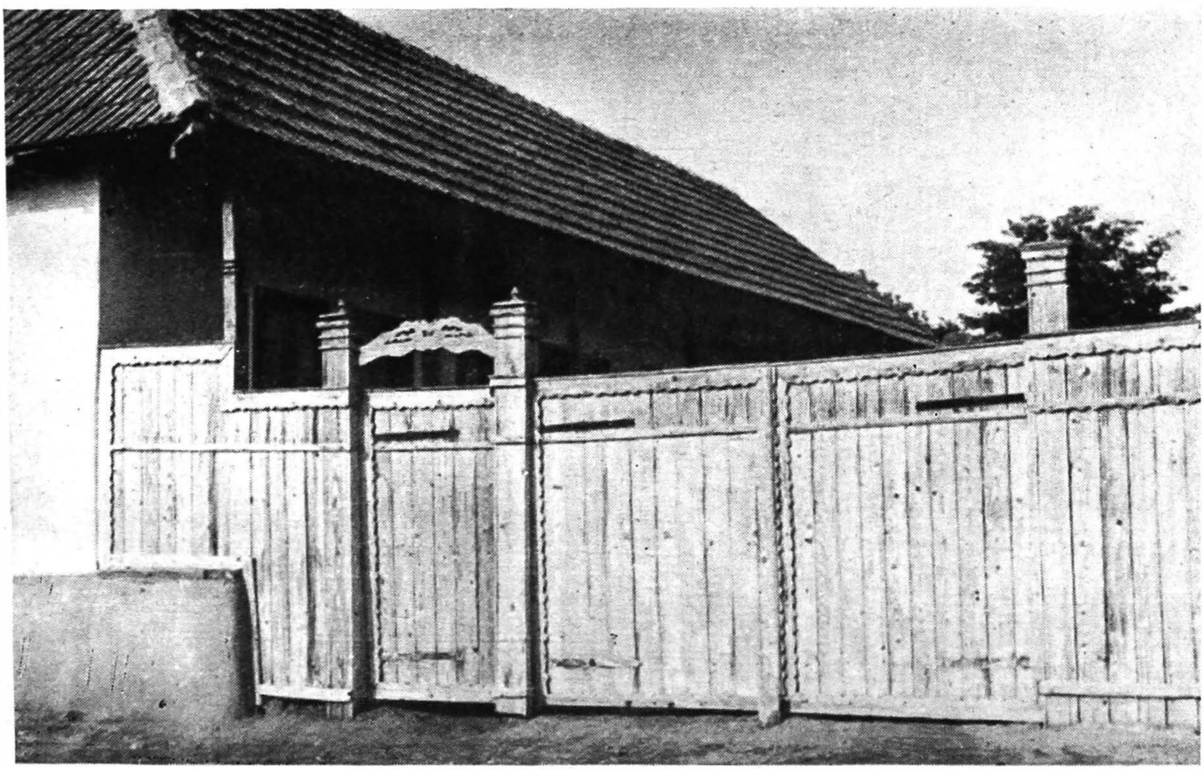
Trestia se mai întrebuinţează la împrejmuire şi la pereţii adăposturilor pentru vehicule şi unelte, sau la pereţii şoproanelor pentru pleavă.

Se mai întîlnesc pe alocuri, la acareturile mici, învelitori de paie sau coceni, peste care se pune ciamur cu lipitură pe deasupra.

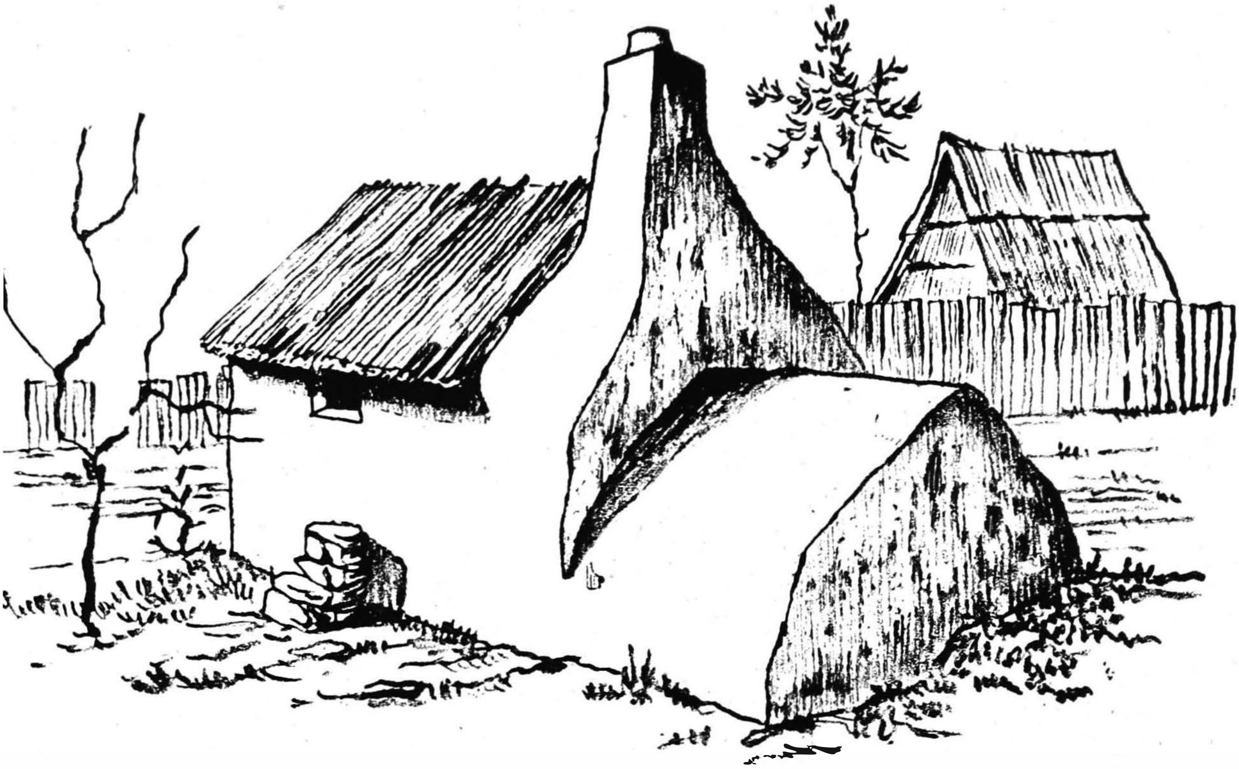
Pardoselile obişnuite în Dobrogea sînt din pămînt cămăşuit cu lipitură bine întinsă cu mîna. Rare sînt casele cu pardoseală din scînduri sau din alt material.

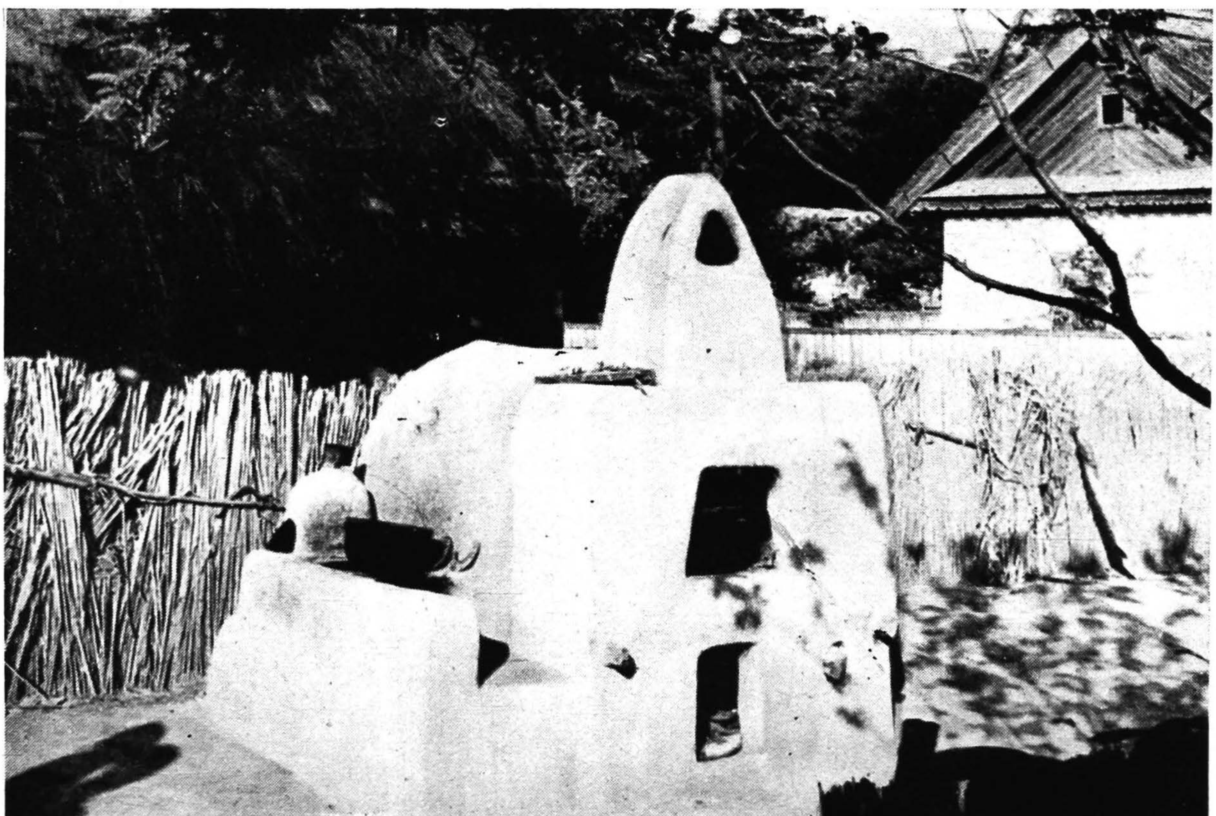
32. Mahmudia. Gard pescăresc din trestie împletită la partea superioară

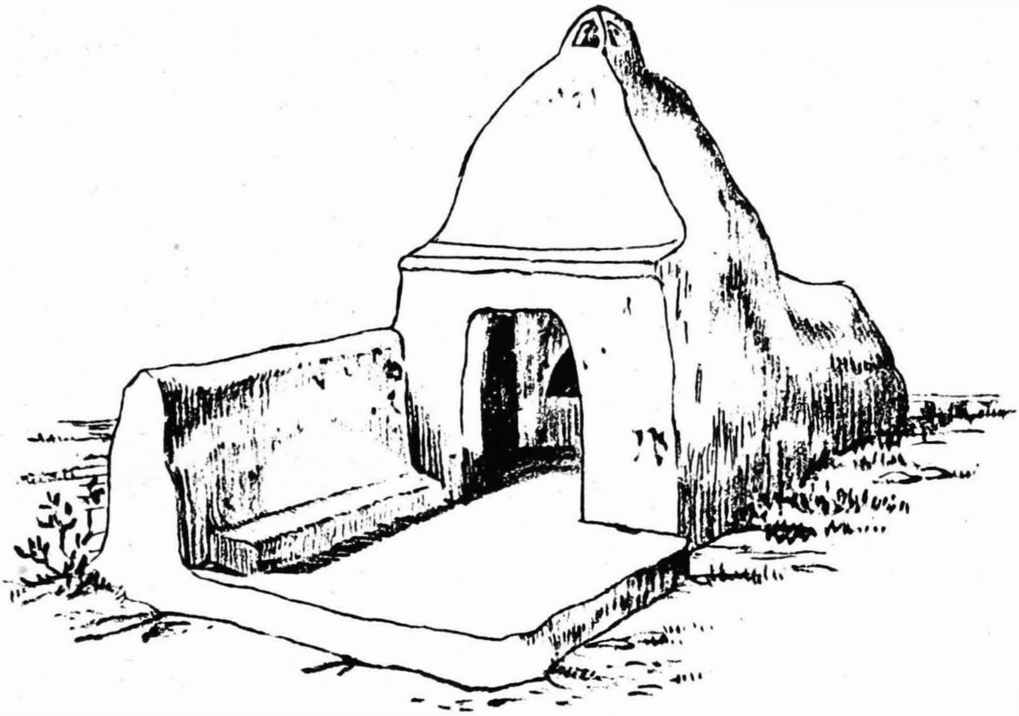
33. Ghindărești. Poartă cu gardul prelungit peste capătul prispei, cu stîlpii îmbrăcați și ornamentație simplă de traforuri aplicate

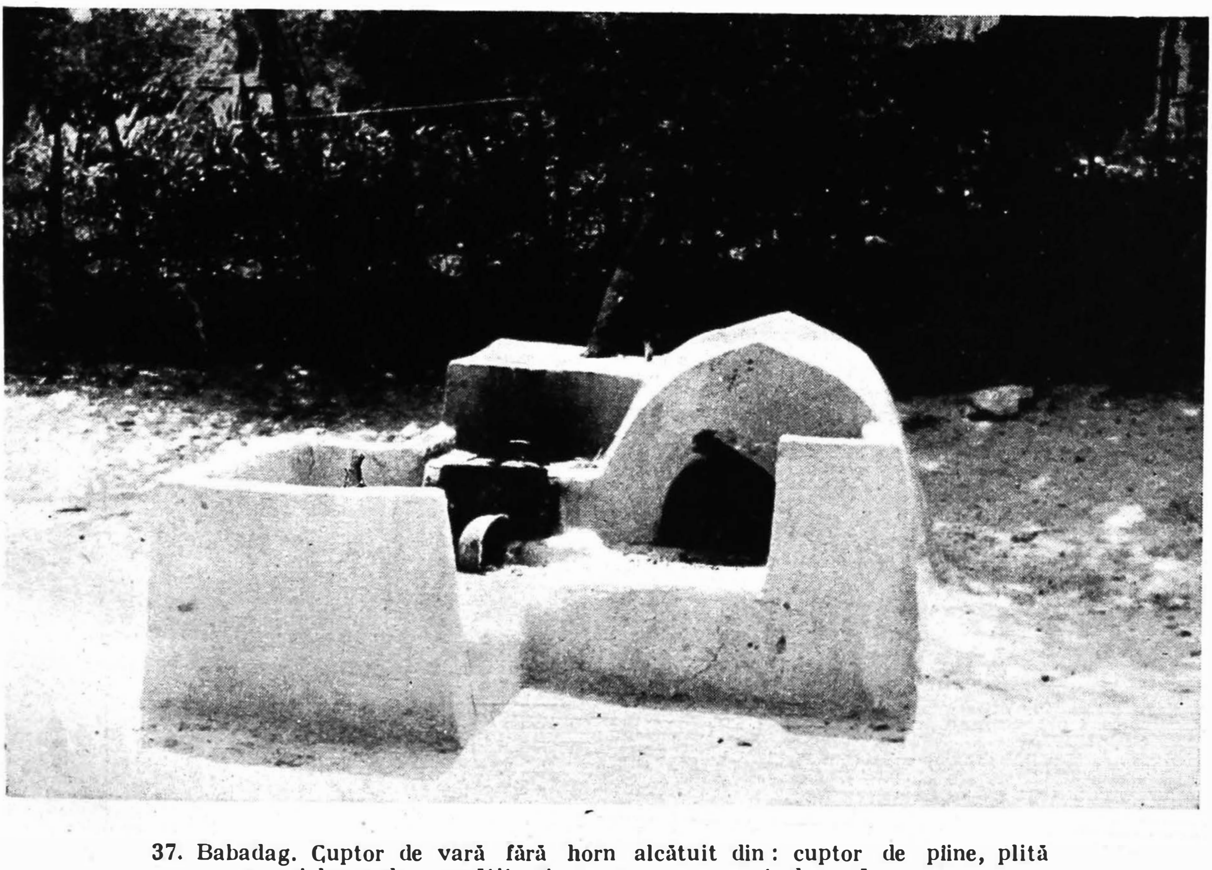
34. Ovidiu. Cuptor din lut alcătuit din trei părţi: cuptorul de pîine boltit, hornul în trunchi de piramidă şi adăpostul pentru gătit, acoperit în două ape, cu scînduri

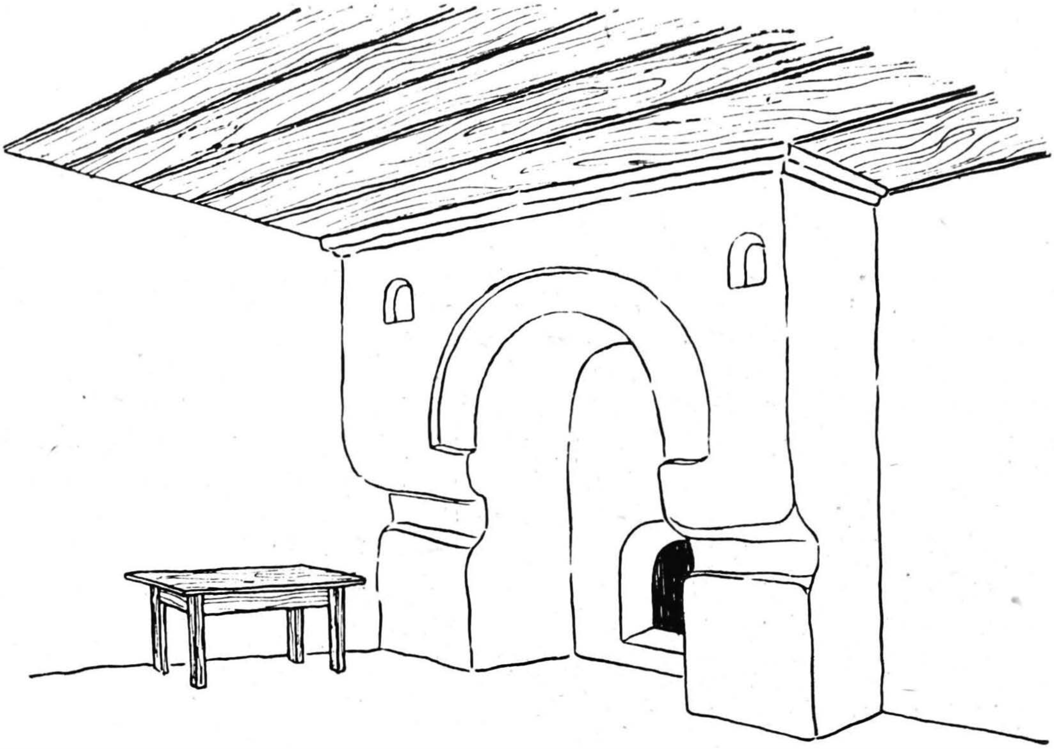
35. Zebil. Cuptor de pîine cu horn redus şi plită laterală pentru gătit vara

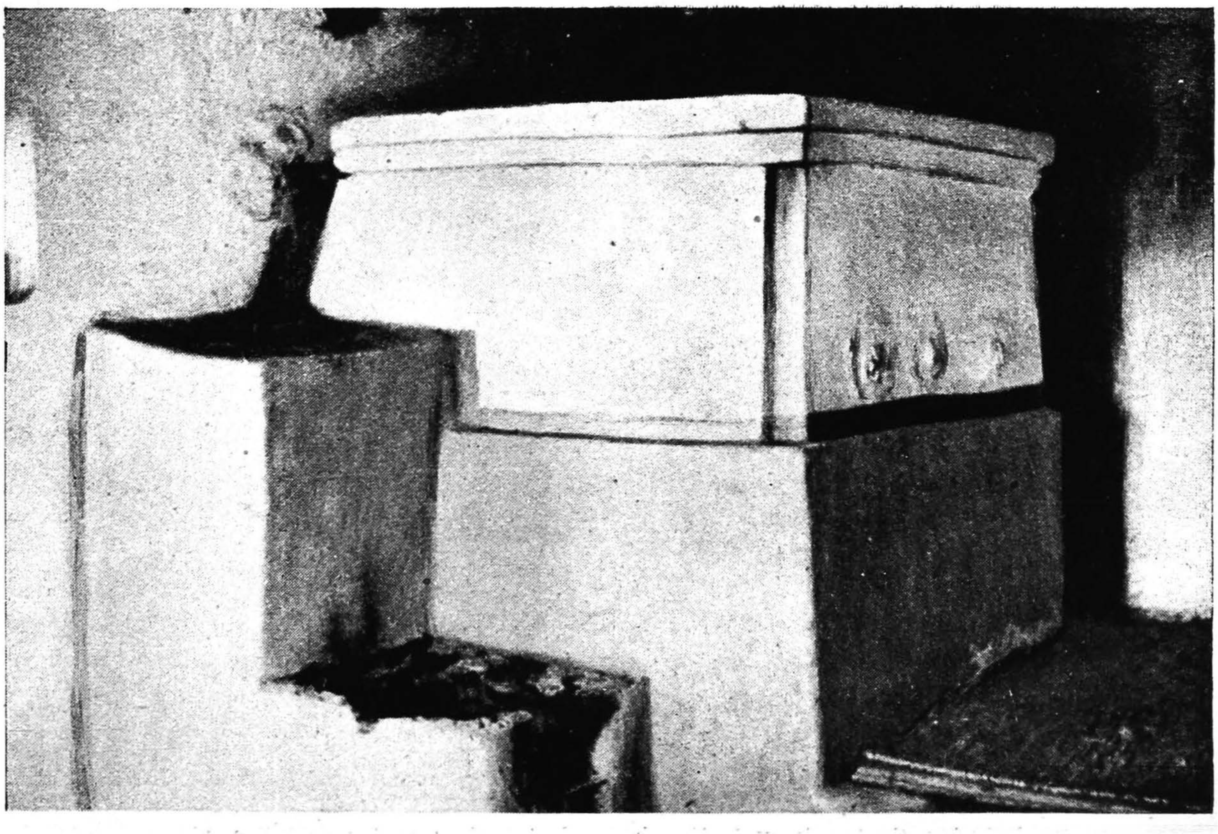
36. Crucea. Cuptor de lut din trei părţi : cuptorul de pîine boltit, vatra pentru gătit sub hornul boltit în piramidă şi o platformă cu banchetă şi zid de apărare

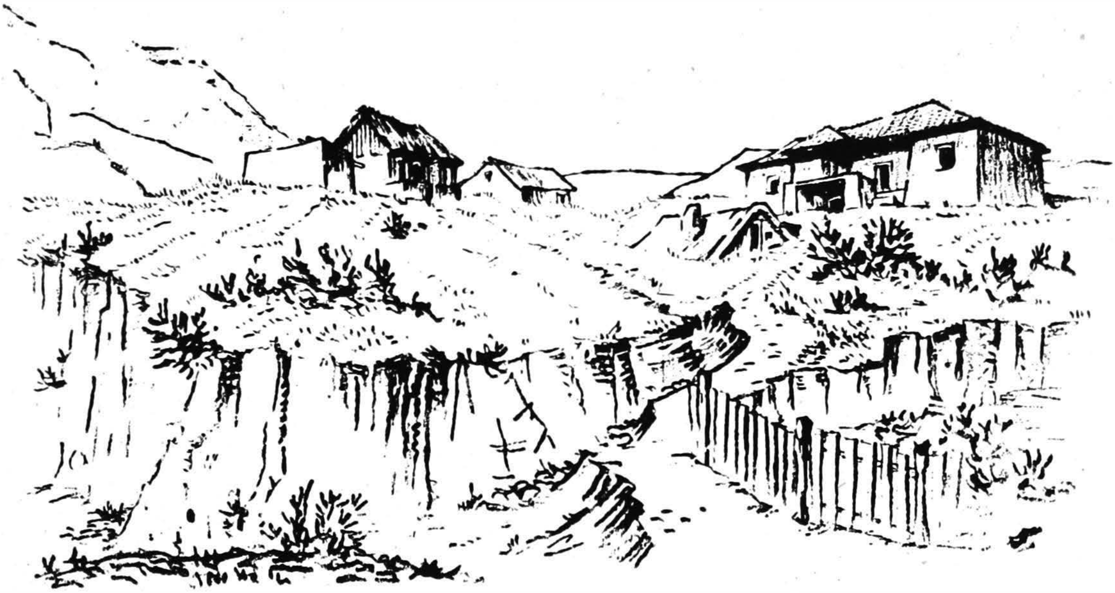
37. Babadag. Cuptor de vară fără horn alcătuit din : cuptor de pîine, plită şi locaş de pregătit mîncarea, cu parapet de apărare

38. Plopeni. Vatră boltită, în tindă, prin care se face focul și în soba din camera alăturată

39. Zebil. În camera de dormit, soba care se încălzește prin vatra din tindă. Lateral o mică plită cu foc propriu, la același horn

40. Măcin. Grup de case de diferite tipuri la marginea oraşului: bordei de lut, casă cu prispă în lung, casă cu balcon în faţa prispei retrase, etc.

TIPOLOGIA CASELOR ŢĂRĂNEŞTI

Ţinînd seama de condiţiile speciale în care s-a dezvoltat viaţa locuitorilor din Dobrogea, casele s-au alcătuit după criterii ce nu urmează linia cunoscută din alte regiuni. Ele capătă, în tratarea planului, o anumită independenţă faţă de tradiţiile consacrate, compilînd elemente bune şi rele de la naţionalităţile conlocuitoare. ,,Casa matcă'' cu tindă şi două camere; prin dezvoltarea sau restrîngerea ei dă loc la numeroase variante.

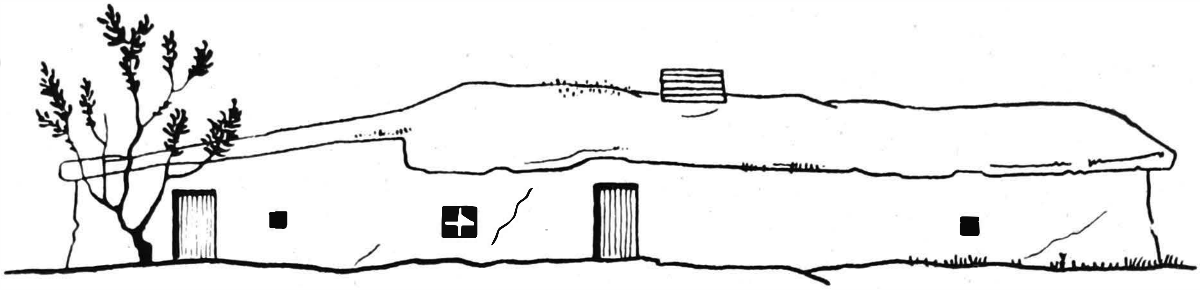
Principalele tipuri întîlnite sînt următoarele:

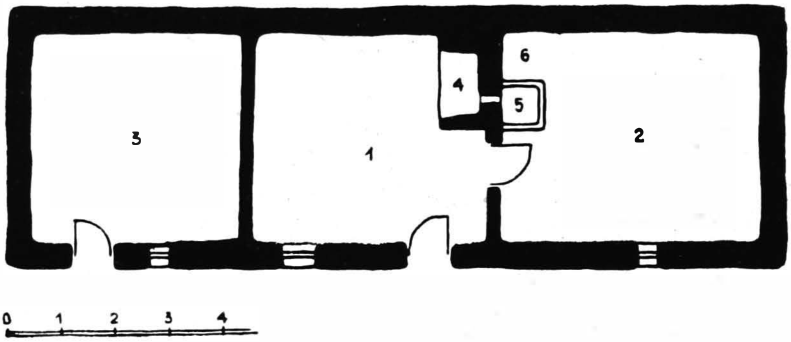
1. Bordeiul este prima fază de adăpostire omenească în Dobrogea. Variatele lui forme subliniază remarcabilul meşteşug şi posibilităţile de realizare în lut ale meşterilor locali. Se deosebesc două variante:

a) Bordeiul cu intrarea prin capăt care este cel mai frecvent în Dobrogea. La intrare este amenajată ,,bucătăria'', adică cuptorul de pîine şi plita de gătit, şi abia în fund este dormitorul cu patul şi cele cîteva mobile trebuincioase. Luminatul, destul de slab de altfel, se face pe la intrare.

b) Bordeiul cu intrarea laterală plasată în mijlocul laturii lungi. Are aproape aceiaşi distribuţie ca şi casa matcă (tindă cu două încăperi), dar sub nivelul solului.

Bordeiul se întîlneşte azi destul de rar în Dobrogea şi este pe cale de dispariţie.

41. Izvorul Mare. Casă tătărască pentru o familie, construită din ciamur şi acoperită cu lut.
1 — *aiat* (sală); *2* — *sker* (dormitor); *3* — grajd; *4* — horn; *5* — sobă; *6* — baie

2. Casa fără prispă nu prezintă condiții de viață deosebite de cele ale bordeiului, în afară de faptul că este construită la suprafața pămîntului şi are o ferestruică ce dă o lumină mai bună în interior. Casa fără prispă are mai totdeauna două camere (tinda şi o cameră de culcare) şi este locuința preferată de populația tătărască. Trebuie menționat că în contrast cu aspectul ei sărăcăcios, locuința este de o curățenie neîntîlnită chiar în gospodării cu pretenții mai mari. În camera de culcare se găseşte chiar şi un colțişor amenajat pentru baie. Podeaua este de pămînt lipit, minunat întreținută şi acoperită cu covoare; nu întîlnim însă patul, ci se doarme pe jos, pe covor.

Casele tătăreşti de acest tip se înşiruie una lipită de alta, formînd uneori un şir de 50—60 m lungime, care se modelează după relieful terenului, cu acoperişul ondulat, făcut din pămînt lipit, sau olane.

3. Casa cu prispă retrasă, la care prispa este formată printr-o retragere a zidului de fațadă în dreptul intrării. Acesta este un tip specific dobrogean, care se întîlneşte mai peste tot, din sud pînă în nord şi are mai multe variante:

a) Retragerea fără stîlpi, cînd tinda este îngustă şi permite ca pe zidurile din linia fațadei să se aşeze o grindă, formînd astfel în plan un intrînd de aproximativ 1 m (ceea ce ar reprezenta prispa) puțin ridicat de la pămînt (1—3 trepte).

b) Prispa cu arc, unde în locul unei grinzi aşezate sub streaşină, ca mai sus, meşterii dobrogeni au zidit un arc pe care să se sprijine acoperişul.

c) Partea din fața tindei, retrasă ca în cazurile precedente, este prevăzută cu stîlpi de lemn sau de zidărie pe linia pereților camerelor. Tinda este mai largă. Stîlpii de lemn sînt simpli, fără cioplituri; grinda de asemenea. Stîlpii de zidărie sînt legați cu o grindă sau cu arce egale sau inegale; secțiunea stîlpilor este rotundă, pătrată sau cu muchiile teşite şi o întreagă gamă de alte rezolvări.

4. Casa cu prispă pe o porțiune din fațadă prezintă două variante:

a) cu stîlpi de lemn;

b) cu stîlpi de zidărie.

Este un tip de casă destul de des întîlnit, atît în sud, cît și în centrul Dobrogei.

5. Casa cu prispă pe latura îngustă se întîlnește mai rar.

6. Casa cu prispă pe latura lungă la care se deosebesc două variante:

a) cu stîlpi de lemn;

b) cu stîlpi de zidărie:

— cu grindă,

— cu arce.

Cu toate că acesta ar părea să fie tipul cel mai răspîndit, pentru că prispa este un lucru obișnuit la tipul cu tindă și două camere, așa cum sînt în general casele dobrogene, totuși se găsește răzleț în sud și în centru, iar ceva mai des numai în nord.

7. Casa cu prispă pe două laturi este mai răspîndită în partea de nord, la lipoveni și are mai totdeauna stîlpii de lemn.

8. Casa cu balcon (numit în alte regiuni pridvor sau foișor) se găsește în următoarele forme:

a) balcon cu tinda retrasă;

b) balcon în fața prispei.

Stîlpii pot fi de lemn sau de zidărie.

Este un tip frecvent în toată Dobrogea.

9. Casa cu geamlîc, tip stingher, întîlnindu-se cîteva exemple numai în nord și în centru.

10. Casa cu marchiză (localnicii numind marchiză un fel de anteintrare în tindă, aceasta fiind mai mult un adaos, făcut să apere intrarea în casă de asprimea iernii) se găsește mai mult în centru, în raionul Medgidia.

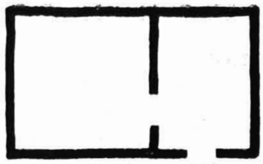
11. Casa cu chiler, care se găsește sub două forme:

a) cu chiler în spate;

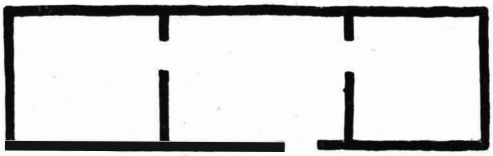
b) cu chiler lateral.

Chilerul este un adaos la casă prin prelungirea pantei acoperișului și se găsește la toate tipurile enunțate mai sus. Servește ca: grajd, bucătărie, cămară, coteț, magazie sau cameră de locuit. El este de obicei așezat în partea din care bate crivățul, pentru a feri casa de asprimea vîntului.

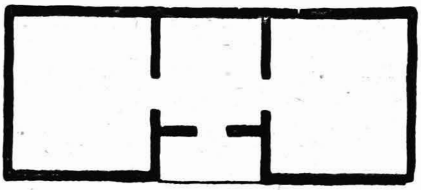
12. Casa cu etaj, socotindu-se cu etaj și atunci cînd parterul este puțin săpat în adîncime și servește ca pivniță sau grajd. Acest tip se întîlnește mai mult în sud.

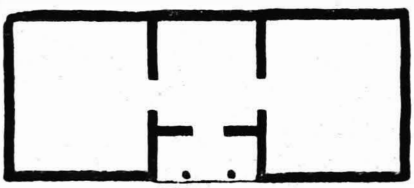
42. Casă fără prispă cu tindă şi o cameră

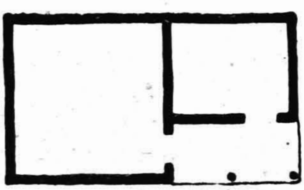
43. Casă fără prispă cu tindă şi două camere laterale

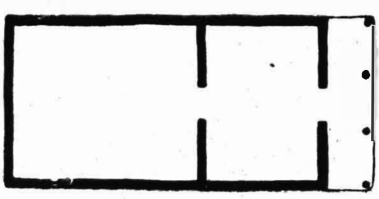
44. Casă cu prispă parţială fără stîlpi, rezultată din retragerea tindei între cele două camere

45. Acelaşi tip cu doi stîlpi la linia faţadei

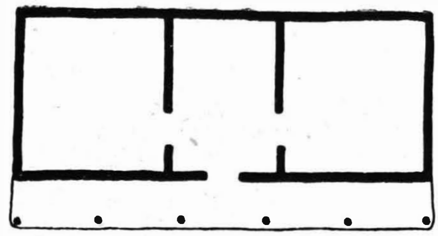

46. Casă cu două încăperi şi prispă parţială cu stîlpi

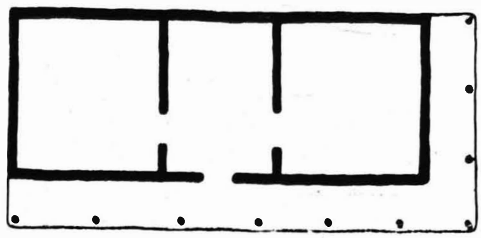

47. Casă cu prispa şi intrarea pe latura îngustă

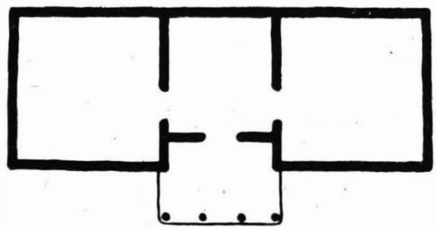
48. Casă cu prispă pe latura lungă

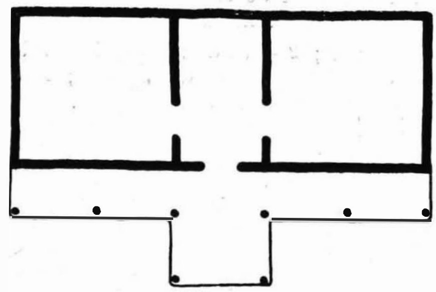
49. Casă cu prispă pe două laturi

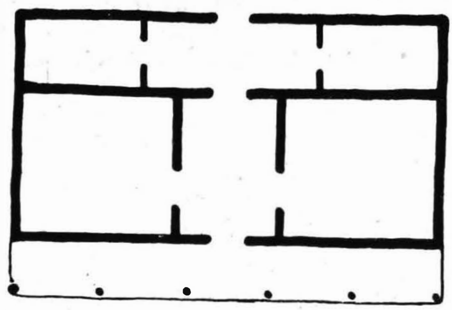
50. Casă cu balcon în fața tindei retrase

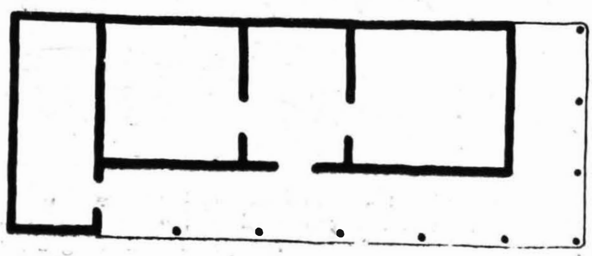
51. Casă cu balcon în fața prispei

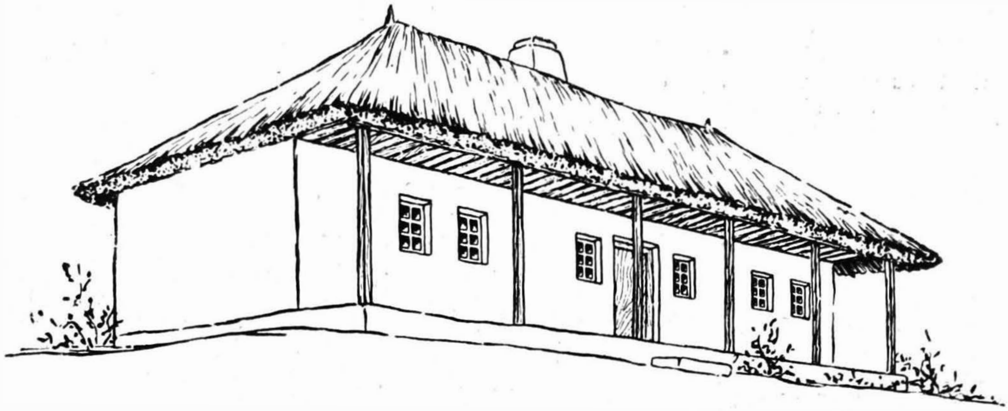

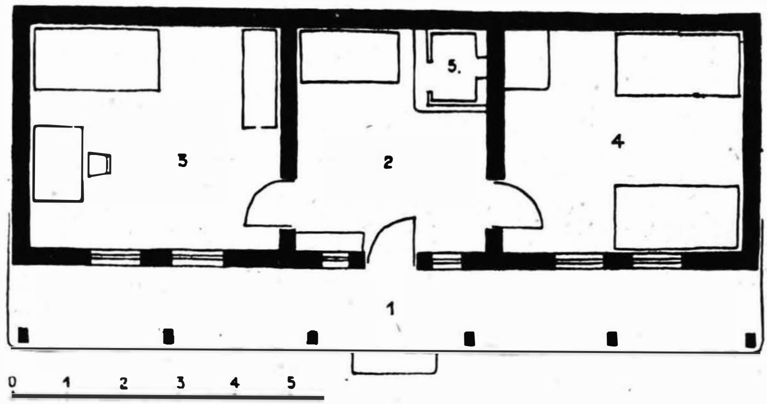
52. Casă cu chiler în spate

53. Casă cu chiler lateral

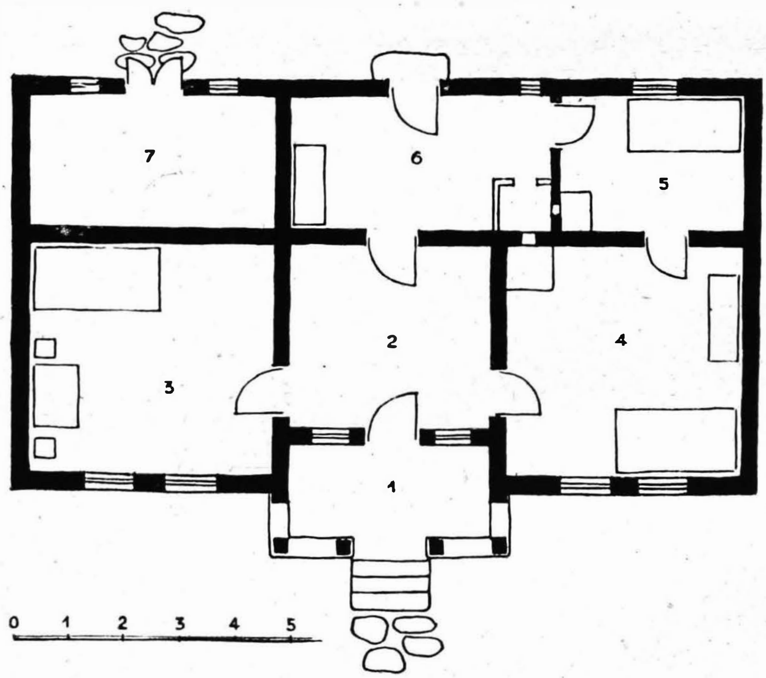

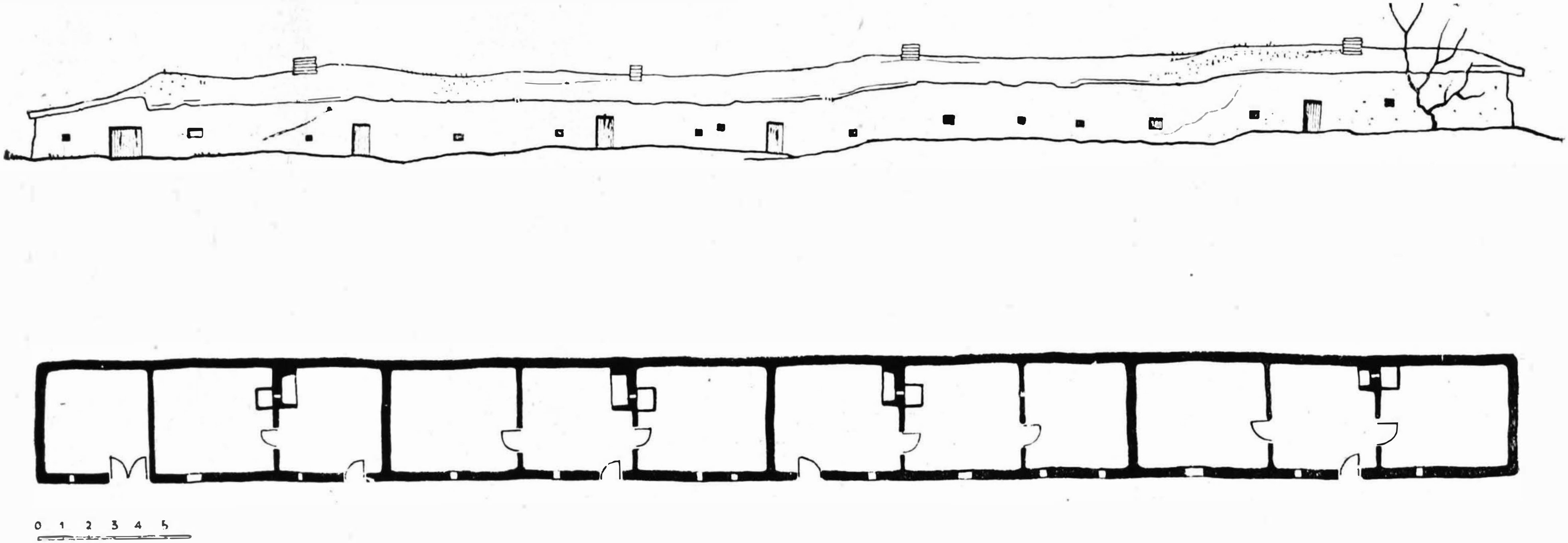
54. Tip curent de casă cu tindă şi două camere, cu prispa pe stîlpi de lemn fără balustradă în lungul faţadei.

1 — prispă ; *2* — tindă ; *3* — odaie „de ţinut" (curată) ; *4* — odaie de dormit ; *5* — vatră

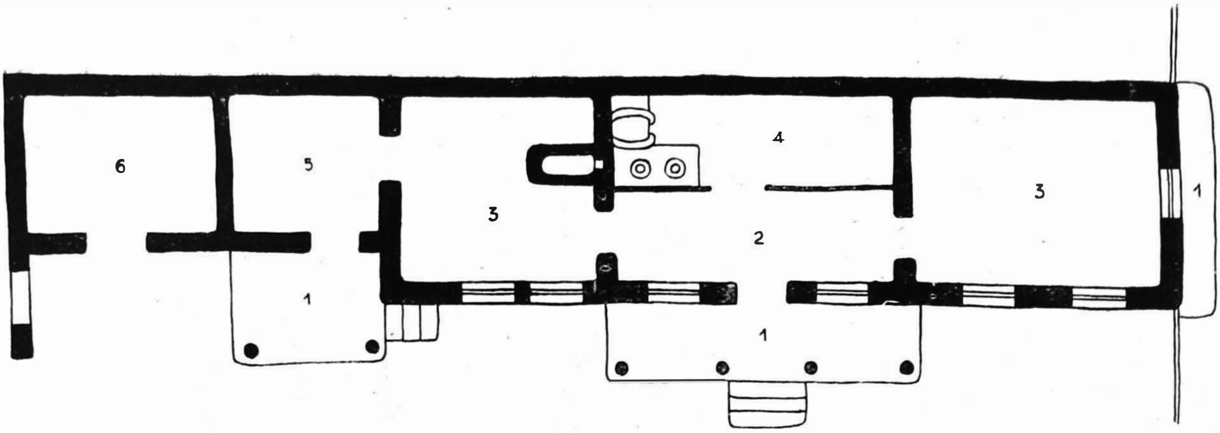

55. Tip evoluat de casă cu balcon şi chiler.

1 — balcon ; *2* — sală retrasă ; *3* — odaie „de ţinut" (curată) ; *4* — odaie de dormit ; *5* — odăiţă ; *6* — cuptor (bucătărie cu vatră) ; *7* — grajd sau magazie

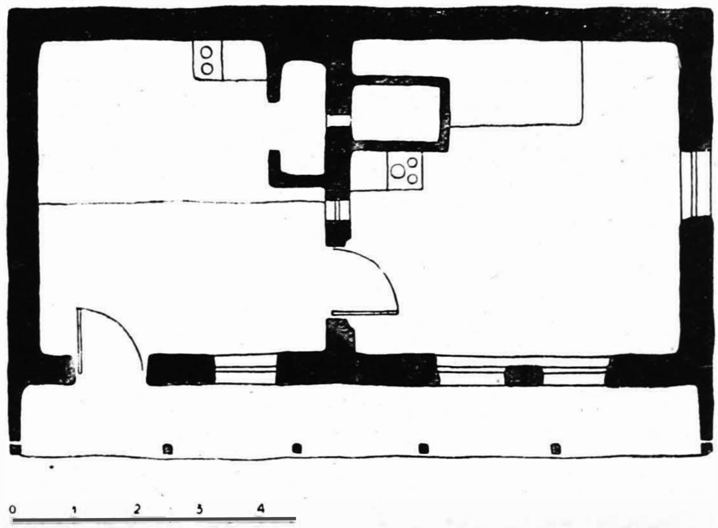

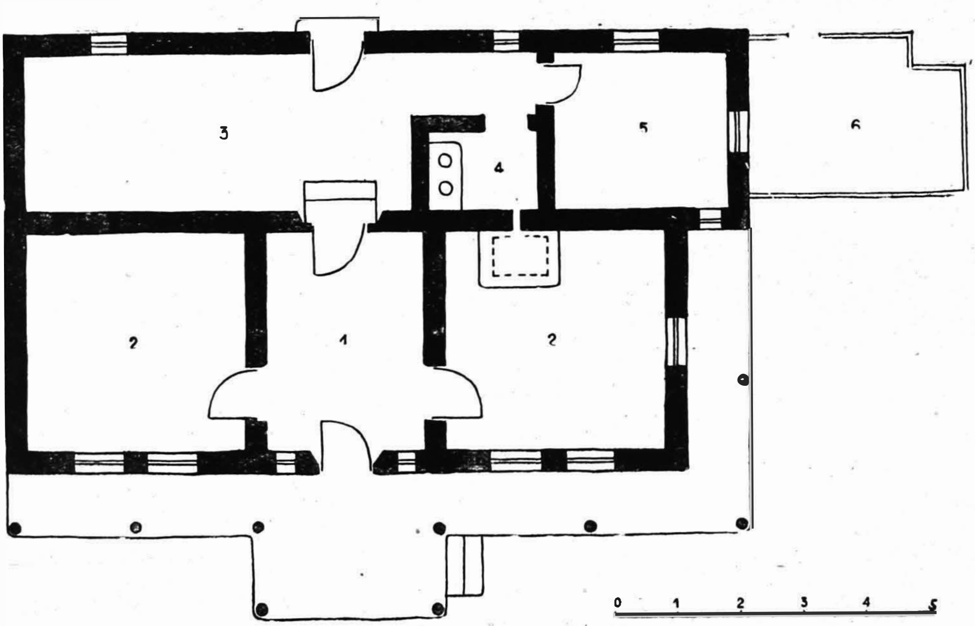
56. Izvorul Mare. Casă tătărască de lut pentru patru familii, dezvoltată în lungime prin repetarea tipului cu două şi trei încăperi, urmărind ondulaţiile terenului. In capăt, sub polată, grajdul

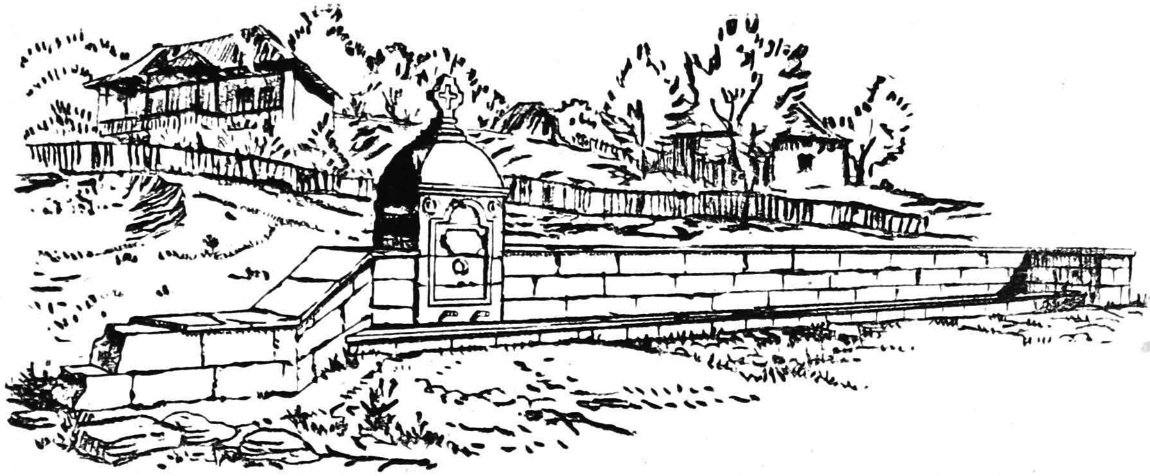
57. Slava Cercheză. Casă lipovenească dezvoltată în lung, cu prispă fără stîlpi pe latura îngustă, formînd bancă în stradă, în afara gardului gospodăriei. *1* — prispă sau balcon; *2* — sală; *3* — cameră; *4* — bucătărie cu plită şi cuptor prin care se încălzeşte şi soba din cameră; *5* — cămară; *6* — staul de oi

58. Zebil. Casă cu tindă şi o cameră, cu prispa în lung închisă la capete. Pe acelaşi horn vatra legată cu soba, avînd fiecare cîte o plită alăturată

59. Pantelimonul de Jos. Casa lui Stan Cîţă. Casă de tip evoluat, cu prispă pe două laturi şi balcon, avînd chiler în spate.
1 — sală; *2* — odaie; *3* — cămară-depozit; *4* — horn cu plită; *5* — odăiţă; *6* — coteţ

60. Canlia. Cişmea în mijlocul satului foarte asemănătoare cu cişmeaua din Carvanul Mare, sat din apropiere

ARHITECTURA

În colţul acesta de ţară s-au infiltrat în timp patru curente de influenţe din afară, care au determinat patru aspecte diferite de arhitectură populară dobrogeană. Aceste influenţe au acţionat asupra elementelor locale, s-au adaptat condiţiilor naturale ale regiunii şi au dat naştere unui specific dobrogean, diferit de al altor regiuni.

1. Una din influenţe a venit pe uscat, din sud, din peninsula Balcanică şi s-a răspîndit mai ales în sudul Dobrogei, în raionul Adamclisi.

Caracteristic acesteia este casa înălţată de la pămînt, cu grajd sau pivniţe sub casă, uneori chiar şi camere. Ca plan este tipul matcă (tindă + 2 camere), tip răspîndit pe o arie întinsă, ce cuprinde toată ţara noastră şi depăşeşte cu mult hotarele ei. Ca înfăţişare se prezintă cu un balcon central, de obicei peste prispă, cu înălţime mare la streaşină, cu stîlpi subţiri de lemn, fără ciopliturі. Balustrada prispei şi a balconului este joasă (40—50 cm), ceea ce contribuie la accentuarea efectului de înălţime. Această balustradă este făcută de obicei din stinghii de lemn aşezate în cruciş. Ferestrele mari sînt cuplate cîte două pentru o cameră, cu vederea larg deschisă prin prispă în curte şi în stradă. Streaşina, mult ieşită de la faţa zidului, este formată parte din grinzile tavanului, parte din căpriori ; acoperişul este în patru ape. Casele sînt spoite în alb cu var fără nici un fel de ornamentaţii.

În restul ţării această compoziţie de faţadă se întîlneşte şi în bazinul Jiului, al Argeşului şi în alte părţi, dar acolo balustrada este înaltă, cu scîndură cu crestături, cu streaşină joasă, cu stîlpi de lemn cioplіţi, dînd cu totul altă proporţie şi alt aspect casei.

61. Cuiungiuc. Detaliu de prispă, în consolă pe grinzile planşeului. În dreptul balconului prispa este lărgită prin retragerea tindei

62. Cuiungiuc. Detaliu de faţadă şi streaşină. Prispa puţin ieşită pe capătul grinzilor. Streaşina este lărgită prin prelungirea căpriorilor peste grinzile tavanului

63. Cuiungiuc. Casă veche părăsită, formată din tindă și două camere, cu prispă parțială continuată cu un balcon larg pe latul casei, deasupra grajdului

64. Oltina. Casă de pescari la punctul pescăresc, cuprinzînd apartamente de o cameră sau cameră şi tindă, pe prispă comună, cu balustrada joasă, specifică în raionul Adamclisi. Învelitoarea din trestie aşezată în rînduri

65. Ion Corvin. Casa lui Irope, cu tindă şi o cameră pe prispa cu balustradă joasă, închisă în capete. Dedesubt pivniţa, iar în ehilerul lateral bucătăria de vară

66. Carvanul Mare. Casa Mariei C. Anton. Tip evoluat cu tindă şi trei camere peste pivniţe şi grajd, cu bucătărie de vară în chilerul din stînga. Un balcon înalt în faţa prispei cu intrare prin capăt şi închisă în celălalt

67. Ion Corvin. Casa lui Petru I. Culea, mai puţin înălţată, cu tindă şi două camere. Intrarea prin balcon, peste gîrliciul pivniţei. Balustrada joasă dă înălţime stîlpilor

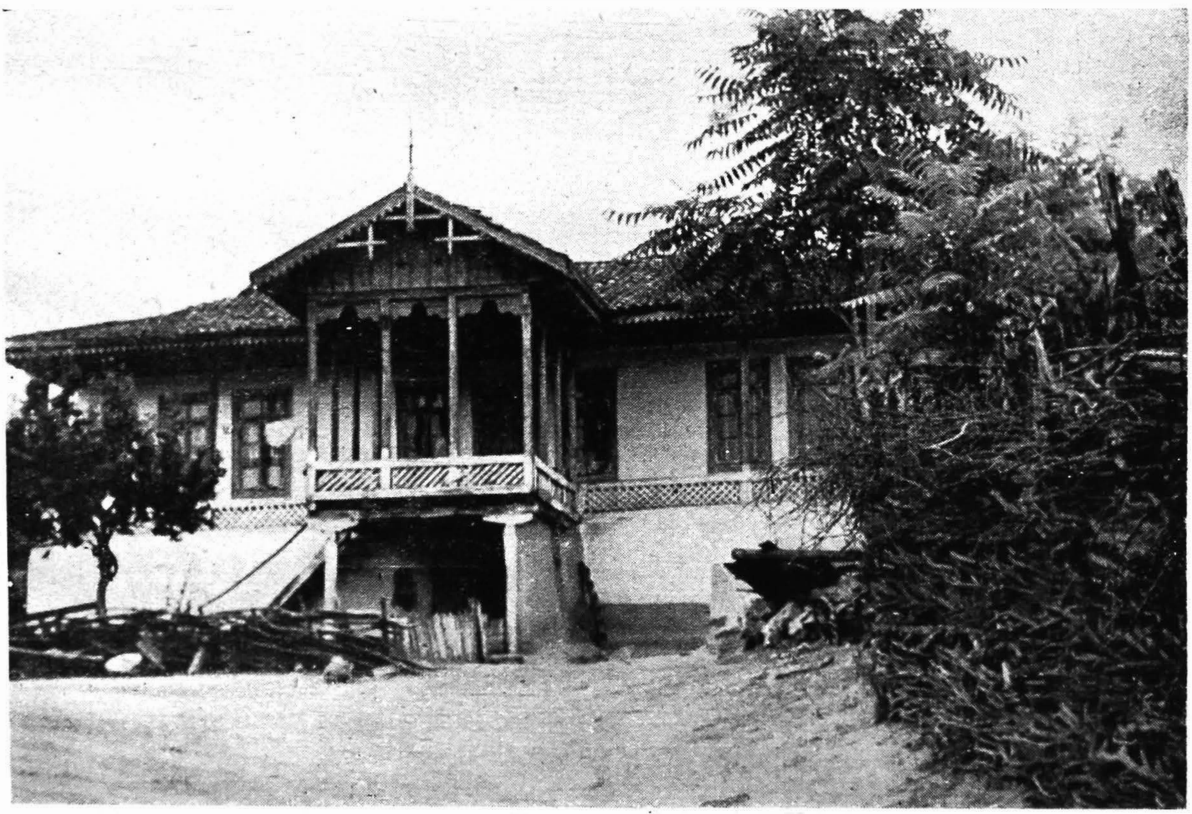
68. Negureni. Casa lui Oane Florescu, cu tindă și două camere ridicate la etaj. O scară repede urcă în balconul cu doi stîlpi, acoperit în trei ape, din fața prispei ce se întoarce și pe latura îngustă

69. Negureni. Casa lui Petre Mocanu, înălțată pe pivniță și o cameră. Intrarea prin grădiniță în balconul înalt cu patru stîlpi, acoperit în două ape. Aceeași balustradă joasă și ferestre cuplate la camere

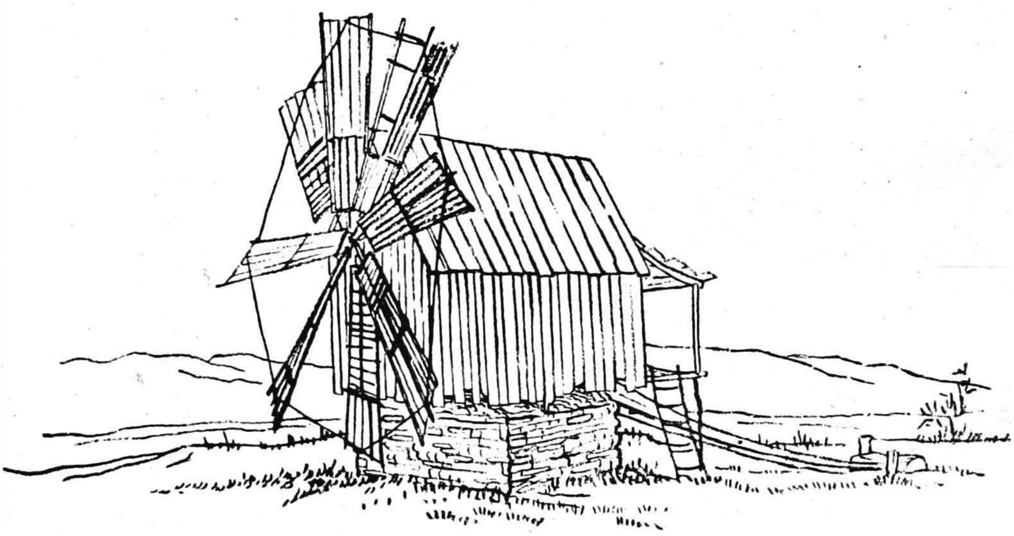
70. Oltina. Casă pe pivniță, mai puțin înălțată, cu balcon și tinda retrasă în dreptul său, dar fără prispă. Balconul acoperit în două ape, cu timpanul de scînduri

71. Oltina. Casă înălțată, cu prispă și balcon pe patru stîlpi legați la partea superioară prin scînduri tăiate în arce ondulate. Ornamentație foarte simplă de trafor și la pazii

72. Ion Corvin. Detaliu de balcon cu timpanul simplu, din scînduri. Singura ornamentaţie o formează scîndura tăiată în arce, care leagă stîlpii

73. Curcani. Moară de vînt cu opt pale şi un balcon deschis în partea opusă. Construcţie de scînduri pe un soclu din piatră, mult mai scundă ca cele din nordul Dobrogei — este mobilă, putînd fi îndreptată în direcţia vîntului prin braţul din dreapta ce se fixează cu ţăruşi

74. Biscrica din Istria — construcţie dc influcnţă mediteraneană, cu un portic cu arcade ce formează pridvorul deschis şi profilele de sub streaşină marcînd orizontala

2. O altă influenţă a venit pe mare din timpuri străvechi, aducînd o atmosferă mediteraneană pe pămîntul Dobrogei. Ea pătrunde de la mare către interior, în raionul Medgidia şi se caracterizează prin linia orizontală, prin înălţime mică şi prin acoperiş de olane în două ape.

Prispa este formată din retragerea peretelui tindei, cu grindă sus, sau cu una pînă la trei arcade, cu stîlpi de lemn sau de zidărie, cu sau fără balustradă. Planul casei este plan cu două camere, sau plan de tipul matcă. Casele tătăreşti, care intră şi ele în această categorie, sînt fără prispă şi cuplate mai multe la un loc, accentuînd linia orizontală. Ferestrele, în general, sînt mici, streaşina este puţin ieşită de la faţa zidului. Împrejmuirea de piatră şi lipsa de vegetaţie din jurul casei dau o înfăţişare specifică, cu cenuşiul pămîntului, cu linia albă a peretelui şi cu dunga brun-roşcată a învelitorii, toate scăldate în lumina soarelui.

Influenţa orientală mediteraneană s-a imprimat mai puternic în centrele orăşeneşti : Constanţa, Mangalia, Babadag, Tulcea (de exemplu : piaţa cu arcade din Tulcea).

3. O altă influenţă a venit peste Dunăre din celelalte ţinuturi ale ţării, purtată de ciobanii turmelor de oi, de mocani şi mărgineni, care de multe ori se fixau aici, sau de coloniştii împroprietăriţi după războaiele din 1877 şi 1918, care au adus obiceiurile lor de baştină, ca şi felul de întocmire al gospodăriei şi al casei. De aceea se găsesc în Dobrogea de sus, ca şi în cea de mijloc, locuinţe cu prispă puţin ridicată de la pămînt, acoperişuri de ţiglă şi tablă şi compoziţia planului casei cu tindă şi două camere.

Tot în această categorie trebuie înglobate şi puţinele elemente germane, găsite în comuna Nicolae Bălcescu şi în alte sate : case masive, solid construite, cu camere pardosite cu cărămidă şi scînduri.

Gospodăriile coloniştilor s-au completat în timp cu acareturi, s-au îmbrăcat în plantaţii de pomi roditori, iar casele s-au dezvoltat.

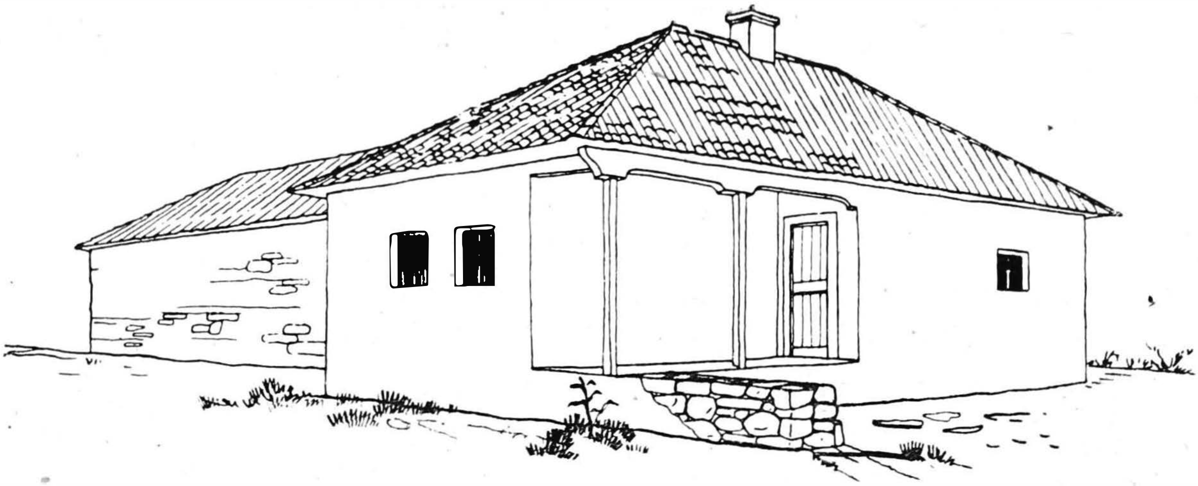
75. Cocargea. Casa Ilenei Mitacu. Prispă redusă formată prin retragerea tindei, cu grinda nesusținută de stîlpi. Învelitoare de olane în patru ape, cu prelungire de pantă în stînga, peste chiler

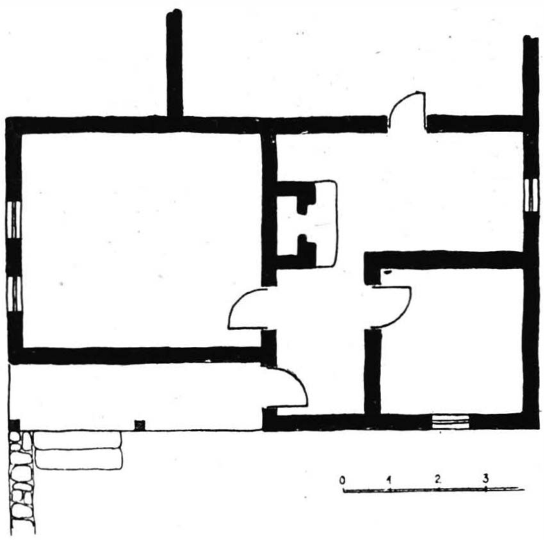

76. Băneasa. Casă din piatră, cu prispa pe stîlpi de zidărie, pe latura îngustă, în stradă, în afara împrejmuirii. Învelitoarea din țiglă cu prelungire de pantă peste prispă

77. Basarabi. Casă tătărască fără prispă, continuată cu grajdul sub același acoperiș din olane, în două ape. Intrarea este apărată de soare și muște printr-o perdea. În stinga, la stradă, bucătăria și un cuptor din lut ca și împrejmuirea

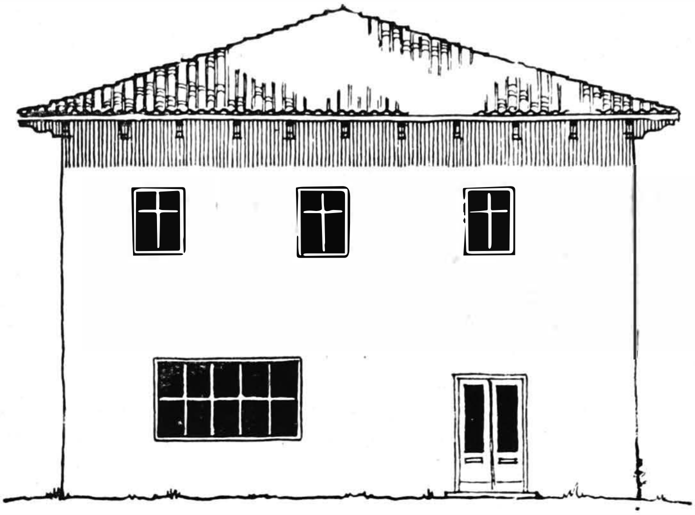
78. Tuzla. Casă veche din piatră, acoperită cu olane, cu prispă parţială de colţ pe stîlpi de lemn. Locuinţa se compune din tindă şi două camere (din care cea mică pare a fi ulterior despărţită din tindă). În spate, grajdul, lipit de locuinţă, cu acces direct din tindă

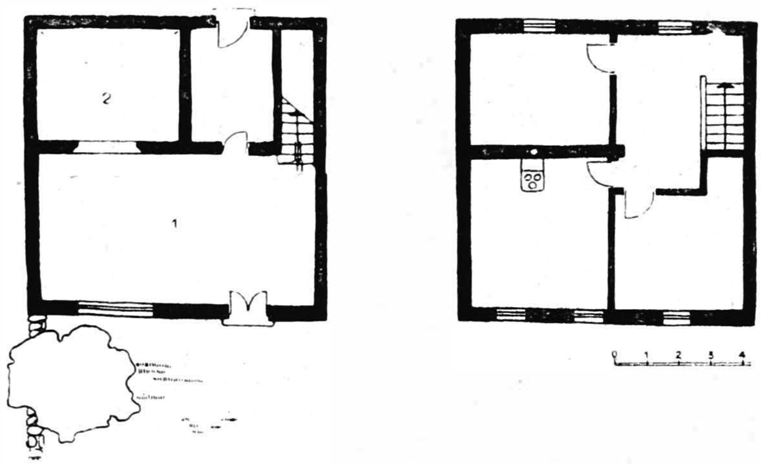
79. Cocargea. Han la drumul mare cu prispă parţială în mijloc, pe trei stîlpi de lemn, acoperită în trei ape. O intrare din prispă şi a doua pe colţul teşit, închise cu obloane ca şi ferestrele

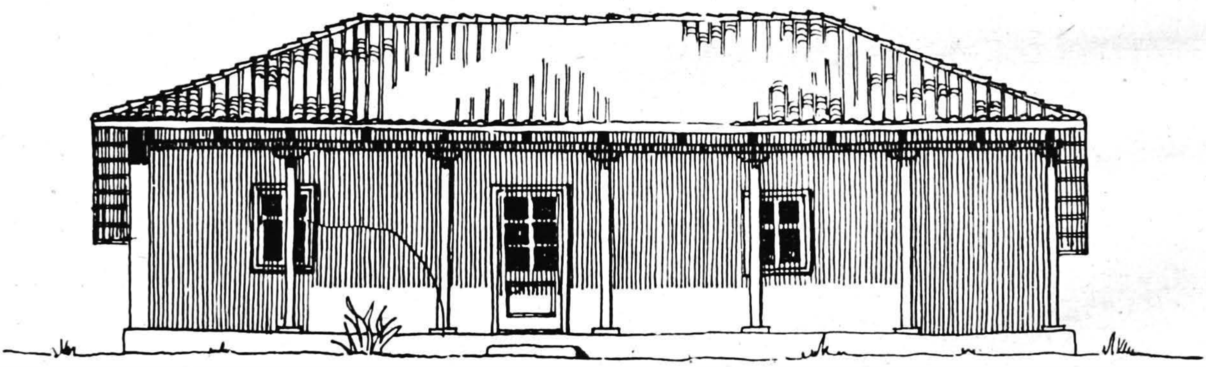

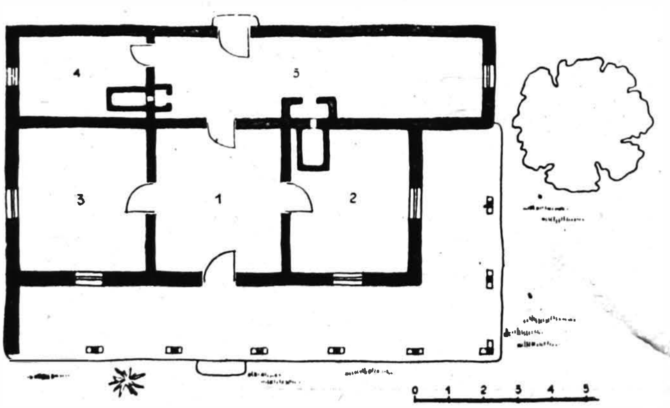
80. Cocargea. Gospodărie cu grajdul aşezat în mod neobişnuit în faţă, cu intrarea din stradă. Locuinţa puţin înălţată, cu o dezvoltare în stînga, are prispă pe faţada principală şi balcon, pe stîlpi de lemn, fără balustradă

81. Independenţa. Brutărie pe plan pătrat, avînd la parter o sală de vînzare (1) şi cuptorul (2), iar la etaj locuinţa. Faţada simplă, văruită. Învelitoarea în patru ape, cu streaşina pe console

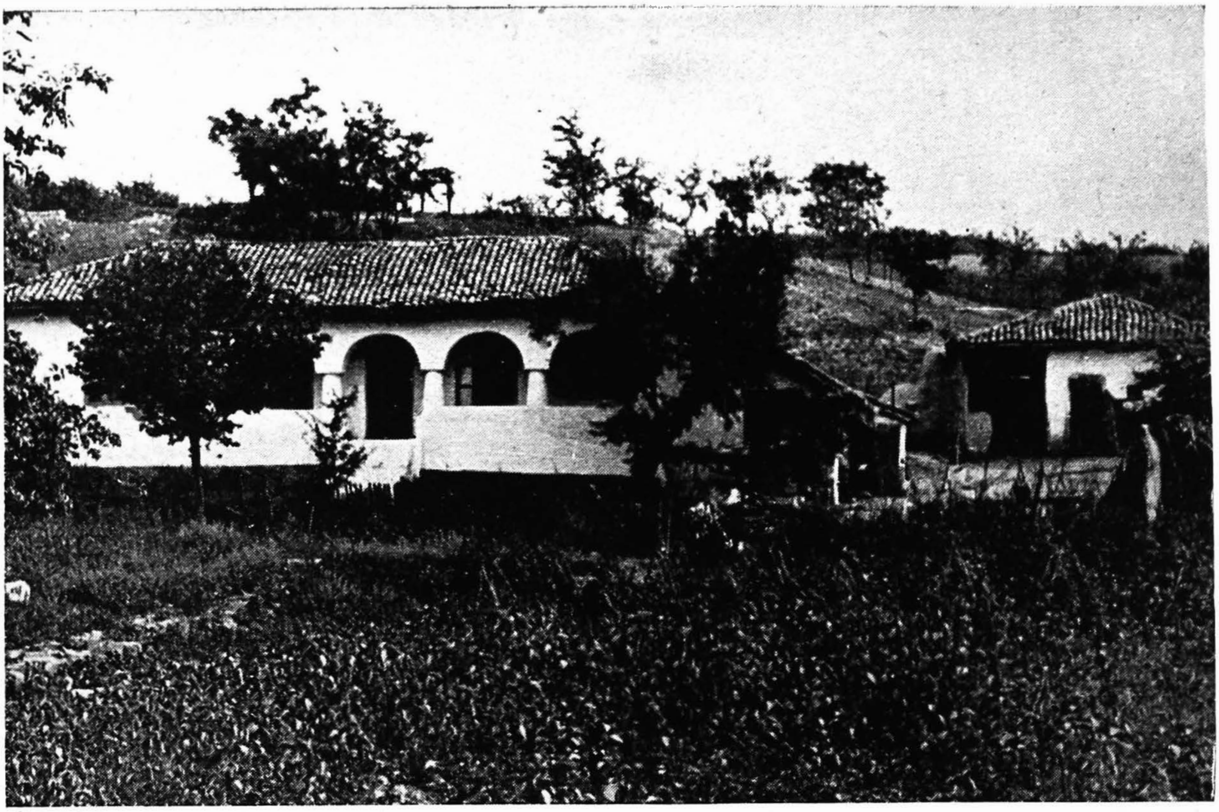

82. Comana. Casă dezvoltată, cu chiler în spate şi prispă pe două laturi ridicată cu două trepte, pe stîlpi de lemn, fără balustradă. *1* — sală ; *2* — odaie ; *3* — magazie ; *4* — odăiţă ; *5* — tindă

83. Mangalia. Casă veche de tip evoluat, lîngă geamie, avînd pe două laturi, la nivelul solului, o prispă largă pe stîlpi înalţi de lemn, cu un gărduleţ nou în locul balustradei

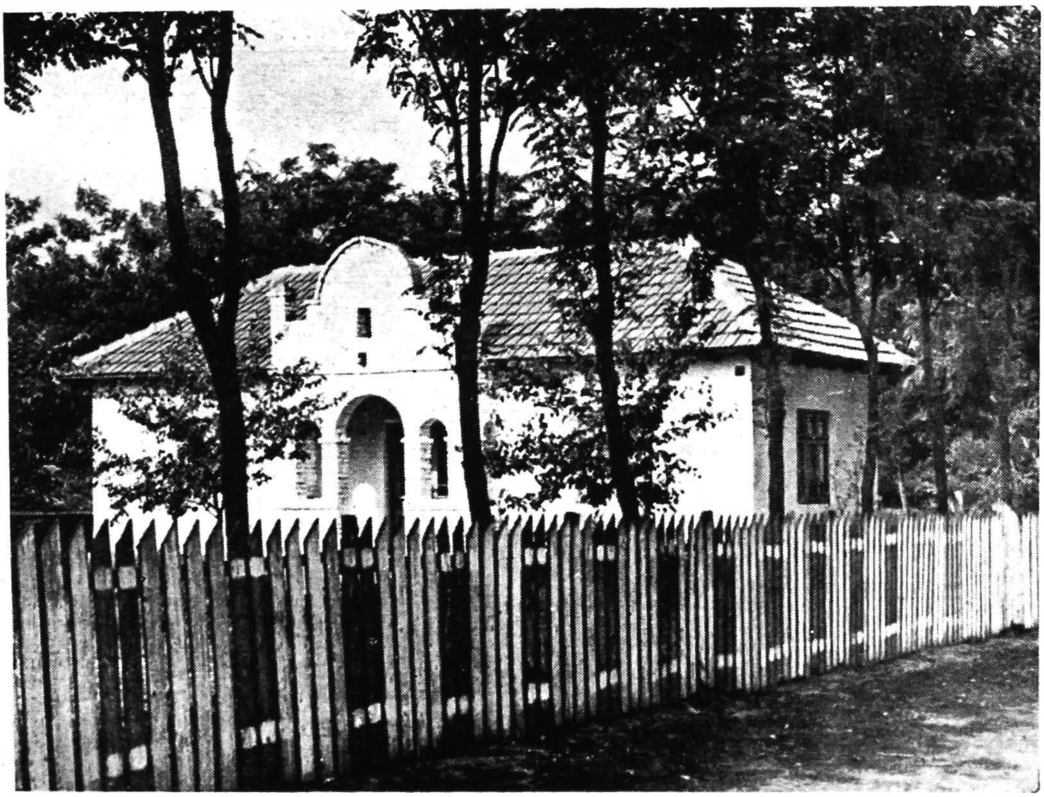
84. Cocargea. Casa lui Dumitru Lazăr, cu prispă parţială cu patru arce pe stilpi zidiţi pe parapetul plin, la faţa soclului. Spre dreapta acoperişul de olane prelungit în chiler

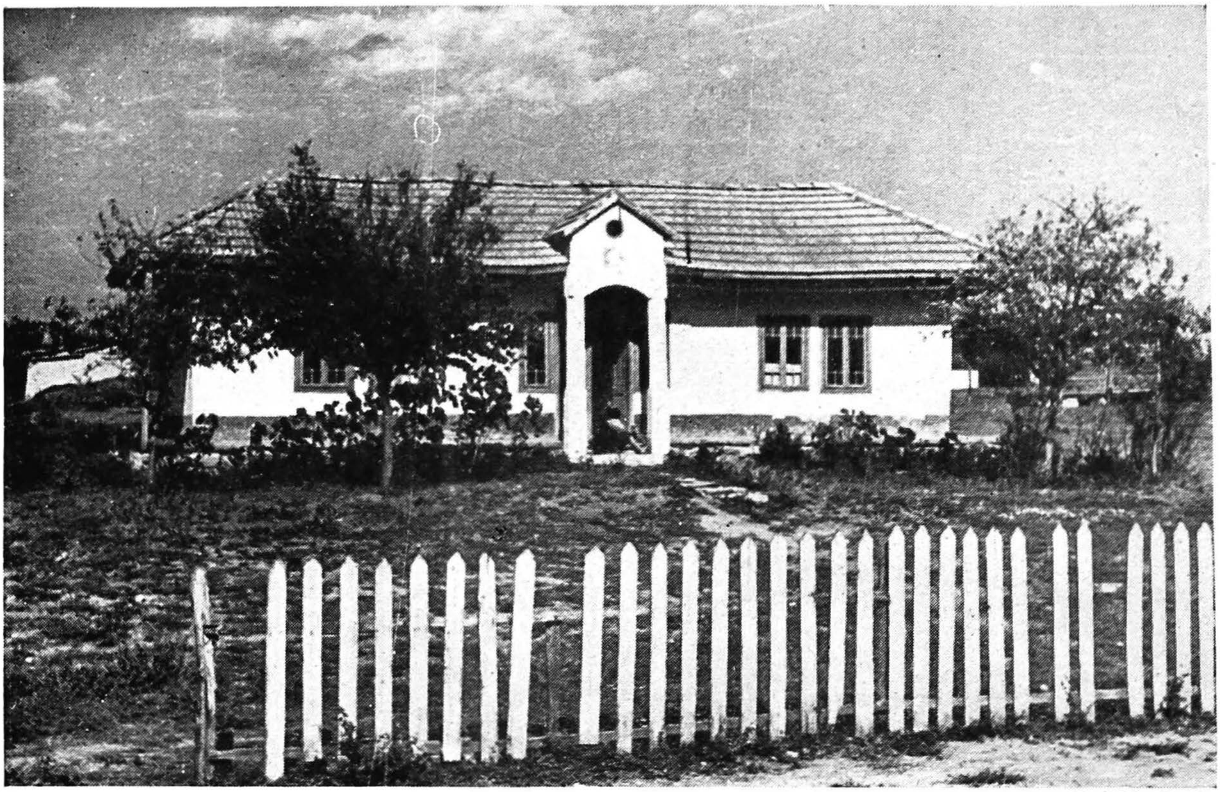
85. Ion Corvin. Casă nouă fără prispă, cu balcon de intrare zidit, acoperit în trei ape, avînd arcuri în plin cintru, dintre care cel din mijloc mult mai mare

86. Cocargea. Casa lui Vasile Andrei, vecin cu Dumitru Lazăr, cu prispă parţială din retragerea tindei, terminată într-un singur arc

87. Viişoara. Casă de colonist, cu balcon de intrare zidit, cu arcuri în plin cintru, de asemenea neegale, pe stîlpi pătraţi, avînd deasupra un fronton arcuit de influenţă bănăţeană

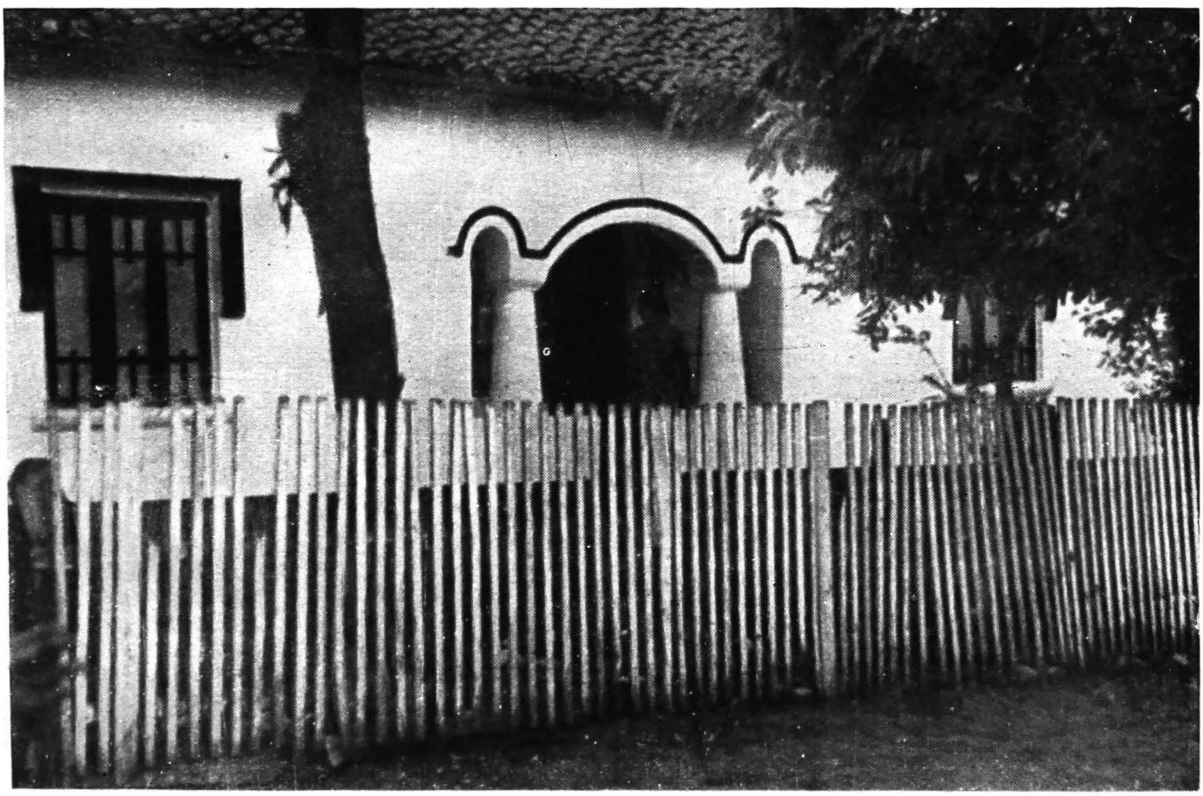
88. Ciocîrlia. Casă la care balconul se reduce la o intrare acoperită îngustă, pe doi stîlpi înalţi cu arcadă turtită sub timpan, intrare complet străină regiunii

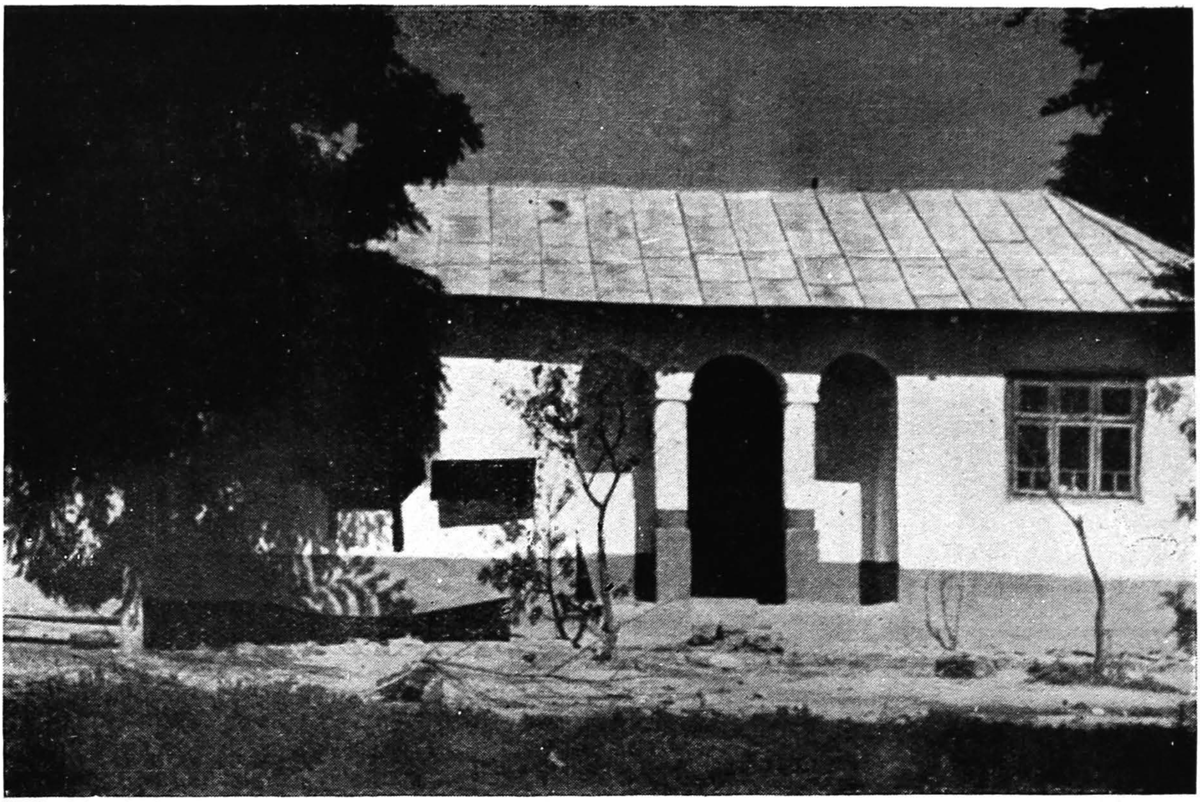
89. Crucea. Casă cu un singur arc lăţit, pe doi stîlpi angajaţi, la prispa formată prin retragerea tindei

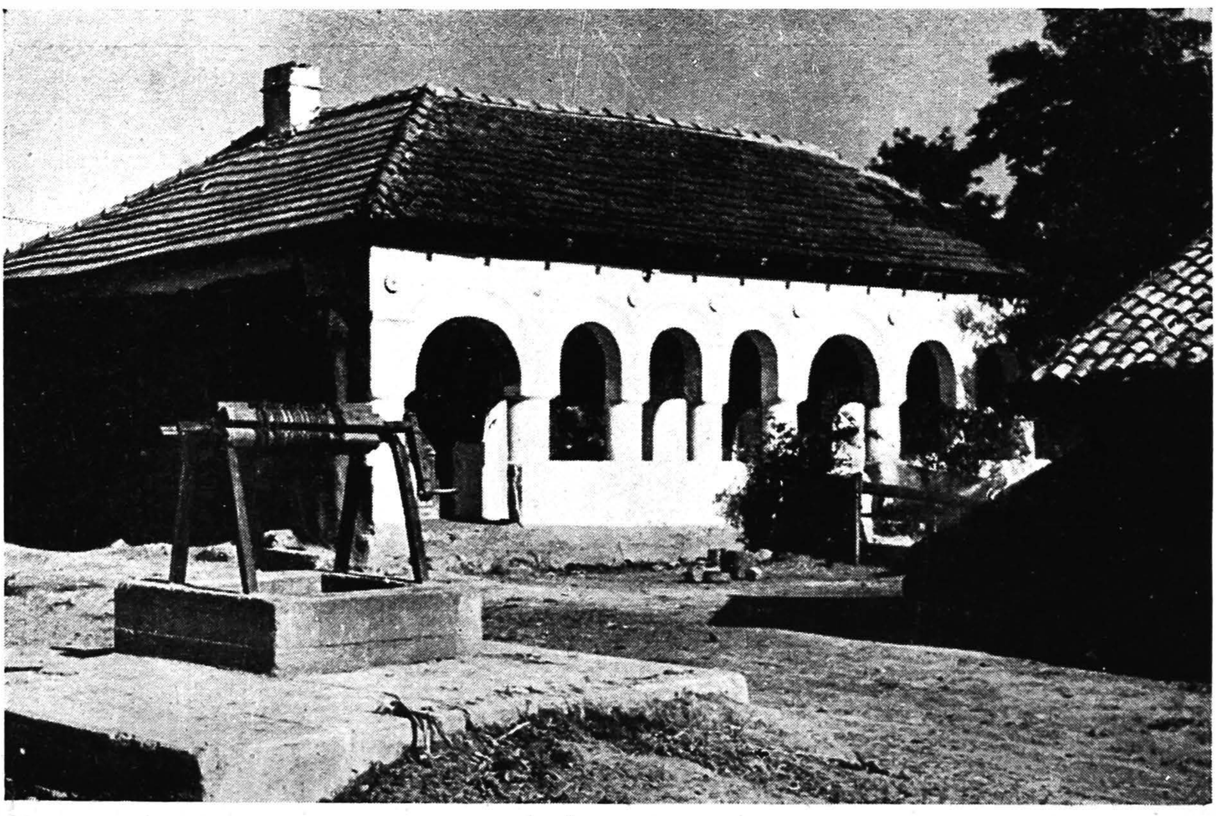
90. Tichileşti. Casă cu tindă retrasă, o cameră şi chiler în spate. Prispa, pe colţ, cu trei arce inegale pe stîlpi zidiţi deasupra parapetului

91. Bărăganul. Prispă formată prin retragerea tindei, la mijloc, între cele două camere, cu trei arcade şi mai diferenţiate, conturate ca şi ferestrele cu un brîu colorat

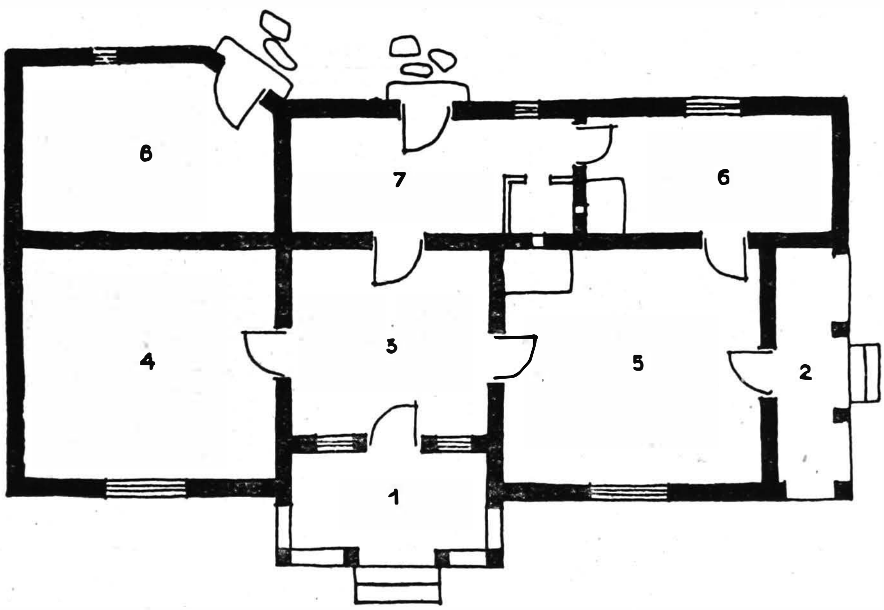

92. Măgurele. Prispă formată prin retragerea tindei cu trei arce aproape egale, pe doi stîlpi înalţi, fără parapet. Ferestre largi la camere, soclul lipit cu lut și învelitoare de tablă

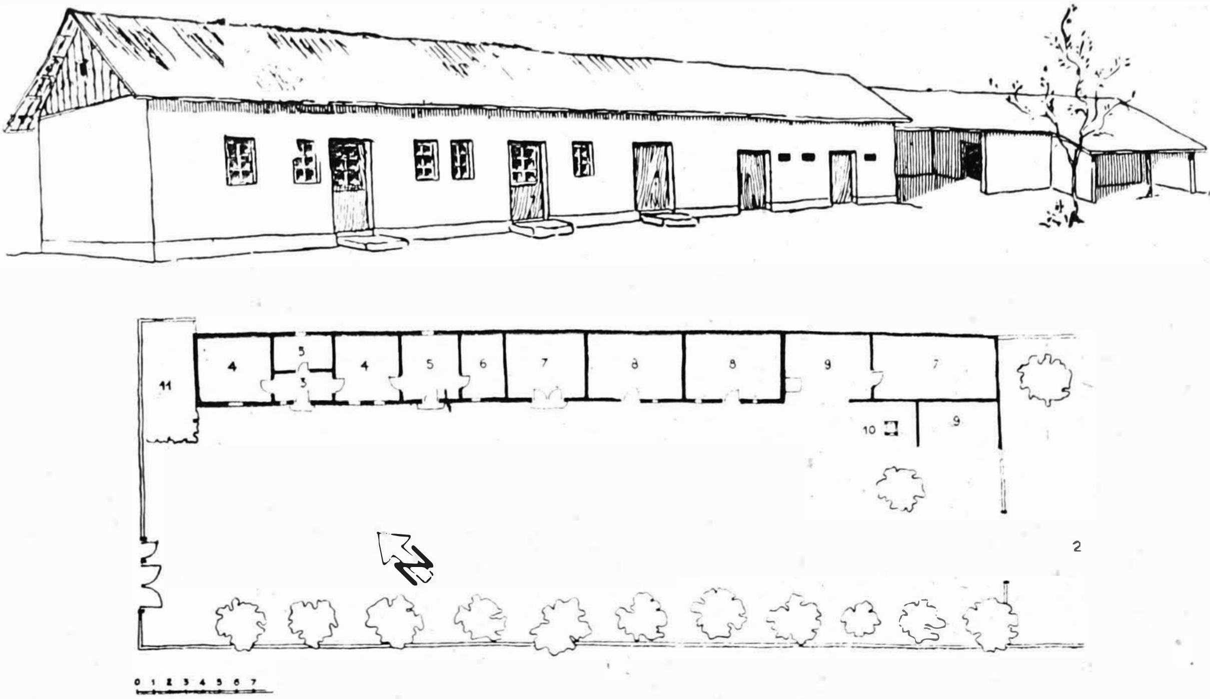
93. Ciocîrlia. Casă nouă din chirpici cu prispă pe latura lungă, cu arcade supraînălţate, dintre care cele două de la intrări mai largi, pe stîlpi scurţi, zidiţi deasupra parapetului

94. Crucea. Casă cu balcon pe fațada principală, cu arce inegale pe stîlpi zidiți peste parapet și prispă pe fațada îngustă, cu arce inegale pe stîlpi înalți. În spate un chiler dezvoltat.

1 — balcon ; *2* — prispă ; *3* — sală ; *4* — odaie curată *5* — odaie de dormit ; *6* — odaie de vară ; *7* — cuptor ; *8* — grajd

95. Cogealac. Gospodăria lui Constantin Bobulendra, puţin retrasă de la stradă, cuprinde sub acelaşi acoperiş şi acareturile care se înşiră pe toată lungimea curţii

1 — curte ; *2* — grădină ; *3* — sală ; *4* — cameră ; *5* — bucătărie ; *6* — cămară ; *7* — magazie ; *8* — grajd ; *9* — şopron ; 10 — fîntînă ; 11 — flori

96. Zebil. Casă cu tindă, două camere şi prispă pe şase stîlpi de lemn, cu balustrada joasă asemănătoare celor din sud. La camere în locul ferestrelor cuplate, cîte o fereastră largă

97. Cerna. Casă puţin înălţată, cu prispă parţială fără balustradă, pe stîlpi de lemn

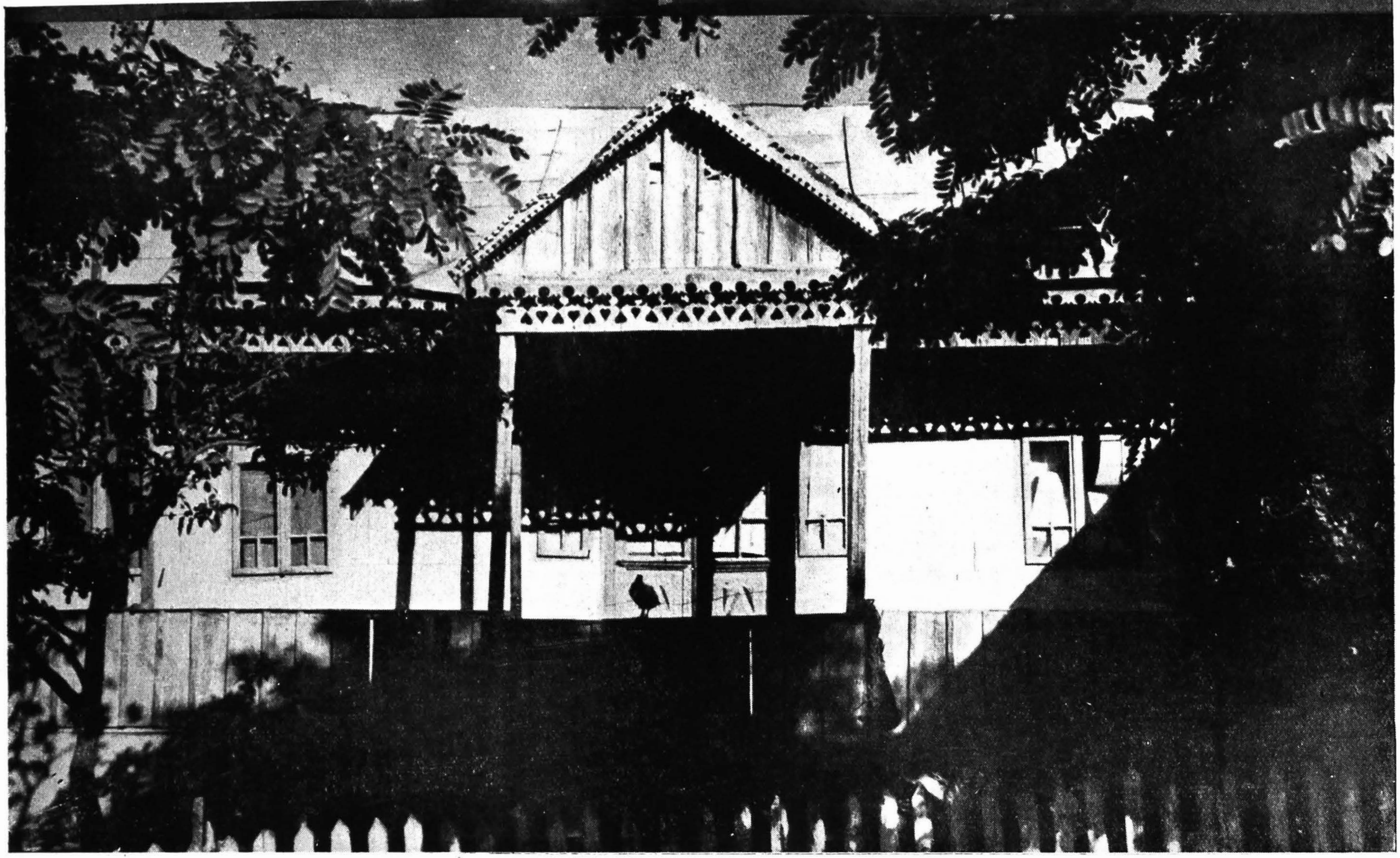
98. Măcin. Casă dezvoltată, pe plan pătrat, înălţată peste o serie de magazii. La etaj o prispă parţială, largă, pe stîlpi de lemn, cu parapet plin

99. Niculițel. Casa lui Niculae Cimingică dezvoltată în lung prin adăugarea unei a patra încăperi și a unui chiler lateral în partea opusă. Prispă pe toată lungimea și balcon pe stîlpi de lemn, cu fronton. Ornamentație simplă la pazii

100. Topolog. Fîntînă așezată în prispa unei case, deschisă spre stradă

101. Topolog. Casă cu balcon şi prispă pe stîlpi de lemn cu balustradă. Balconul terminat printr-un timpan simplu de scînduri. Două rînduri de pazii suprapuse cu ornamentaţie mai bogată de traforuri de lemn vădesc influenţa satelor lipoveneşti din apropiere

102. Babadag. Casă înălțată cu prispa pe patru stîlpi de lemn, susținută tot pe stîlpi de lemn

103. Babadag. Casă joasă, cu prispa pe șase stîlpi de lemn fără balustradă

104. Babadag. Casă joasă cu prispa pe opt stîlpi de lemn

105. Geamia din Babadag

106. Babadag. Casa veche, în parte dărîmată, de lîngă geamie. Prispa pe stîlpi de lemn avînd sub grindă tălpi cu tăieturi în ferăstrău, ridicată pe alți stîlpi scunzi tot cu tălpi la partea superioară. O scară repede, din lemn, urcă pe dedesubt în mijlocul prispei

107. Babadag. Casă ridicată pe pivniță, cu prispă parțială închisă pe colțul dinspre stradă cu un parapet înalt de scînduri

108. Jurilofca. Casă nouă cu prispa închisă spre stradă cu geamlic. Acesta ca şi ancadramentele ferestrelor şi friza sînt din lemn sculptat

109. Zebil. Casă dezvoltată, cu tindă, trei camere și chiler, avînd balconul peste prispă, cu stîlpi de lemn

110. Babadag. Casă cu balcon jos, cu balustradă, acoperit în două ape cu timpan în față

111. Ada Marinescu. Detaliu de balcon peste prispă, cu stîlpi de lemn, fără balustradă

112. Babadag. Casă cu balcon jos, peste gîrliciul scund al pivniței, fără balustradă, acoperit în trei ape

113. Babadag. Detaliu de balcon scund acoperit în prelungire de pantă, cu balustradă, ridicat peste gîrliciul pivniței

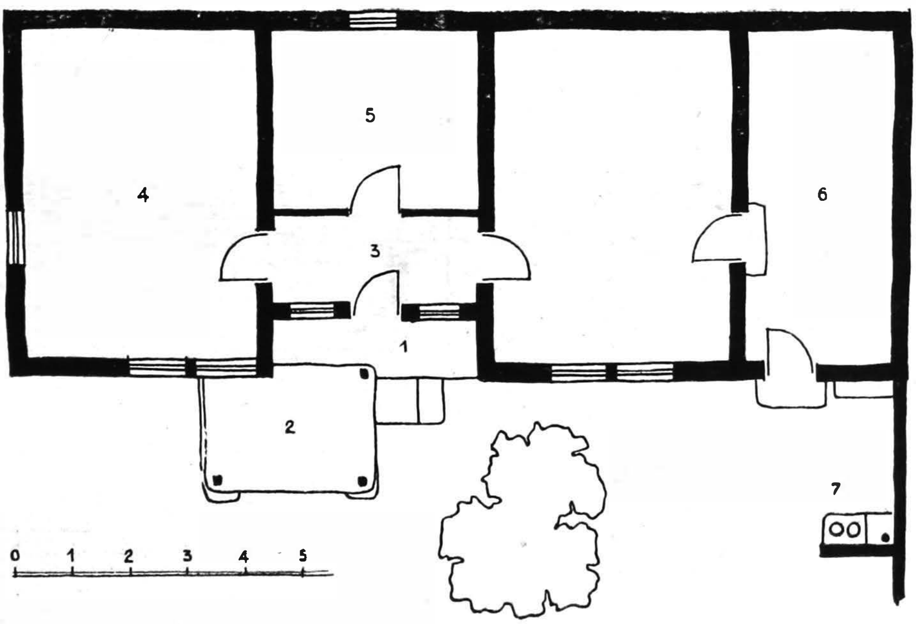

114. Babadag. Casă cu balcon jos, peste gîrliciul pivniței, pe stîlpi de lemn cu balustradă, acoperit în trei ape

115. Babadag. Detaliu de balcon. În fața prispei retrase balconul cu balustradă ridicat peste gîrliciul înalt în care se află cuptorul de pîine

116. Babadag. Casa veche a Gherghinei Babencu. În fața unei prispe parțiale, prin retragerea sălii, balcon scund fără balustradă peste un gîrlici larg

1 — prispă; *2* — balcon; *3* — sală; *4* — odaie; *5* — odăiță; *6* — bucătărie; *7* — bucătărie de vară deschisă

117. Tulcea. Portic cu arcade în fața magazinelor din piață

118. Tulcea. Arcadele din capătul străzii cu porticuri, lîngă piață

119. Tulcea. Vedere generală asupra acceloraşi porticuri

120. Tulcea. Vedere de sub arcade

121. Ilganii de Sus. Grup de case pescărești în Deltă

4. O categorie specială o formează satele lipovenești de pescari, din Delta Dunării, de pe lîngă lacurile și bălțile Dunării de Nord, ca și din interior, cum sînt Slava Cercheză, Ciucurova, Slava Rusă etc. Arhitectura caselor lipovenești s-a dezvoltat sub influența rusă și se deosebește mult de cea din restul ținutului. Caracteristica ei o formează atît compunerea planului cu sală și cuptoare mari, cît și înfățișarea exterioară.

Casele sînt așezate cu latura lor îngustă la stradă, avînd pe această latură o prispă, care iese în stradă, în afara împrejmuirii. În lungul casei, în curte, se află o prispă cu stîlpi de lemn subțiri, cu pardoseală lipită cu pămînt, ridicată cu 3—4 trepte, de cele mai multe ori fără balustradă. Sub streașină, de-a lungul stîlpilor, ca și la marginea streașinei sînt așezate scînduri ornamentate cu tăieturi simple de ferăstrău. Învelitorile în mod obișnuit sînt de trestie, în două ape, cu timpan de scînduri, împodobit către stradă cu pazii de lemn în lungul pantelor, care se termină la coamă prin tăieturi reprezentînd mai totdeauna capete de cal.

Casele sînt construite din ciamur bătut între tipare de scînduri, sau din chirpici. Zidurile sînt lipite cu lut, văruite în alb, iar cîteodată zugrăvite; pardoselile sînt din lipitură de pămînt bine netezit. Culorile deschise ale tîmplăriei (pe bază de verde, albastru și portocaliu), foarte luminoase și vesele, se îmbină armonios cu albul pereților.

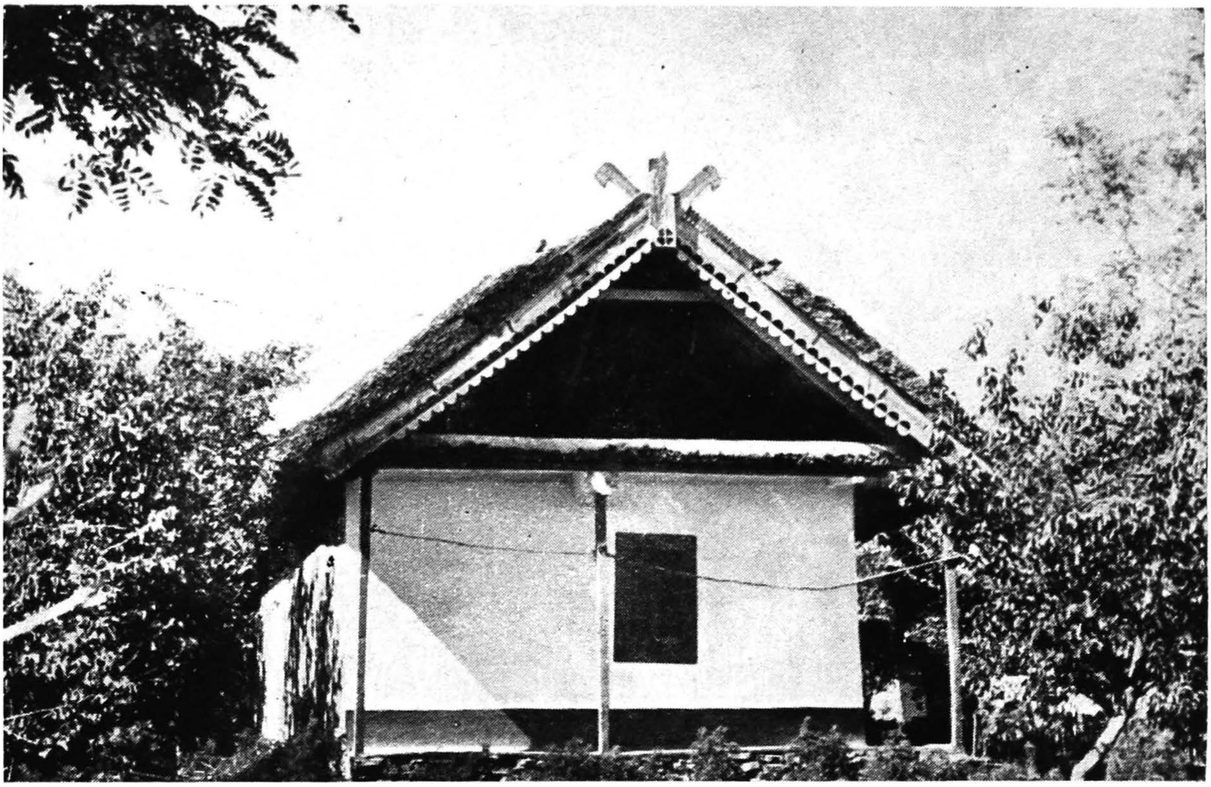
În afară de aceste influențe cu caracteristicile lor, mai sînt multe adaptări ale arhitecturii la condițiile aspre ale ținutului, ca și multe încrucișări de influențe. Studiul lor s-ar putea dezvolta și urmări mai în profunzime, dar ar depăși cadrul lucrării de față.

122. Ilganii de Jos. Tip de gospodărie în Deltă. Construcţii acoperite în două ape cu trestie, cu pazii terminate în cap de cal, retrase de la stradă mai pe înălţime din cauza viiturilor apelor Dunării

123. Ilganii de Jos. Casă de pescar, cu o prispă prin retragerea tindei, acoperită în patru ape, cu trestie aşezată pescăreşte

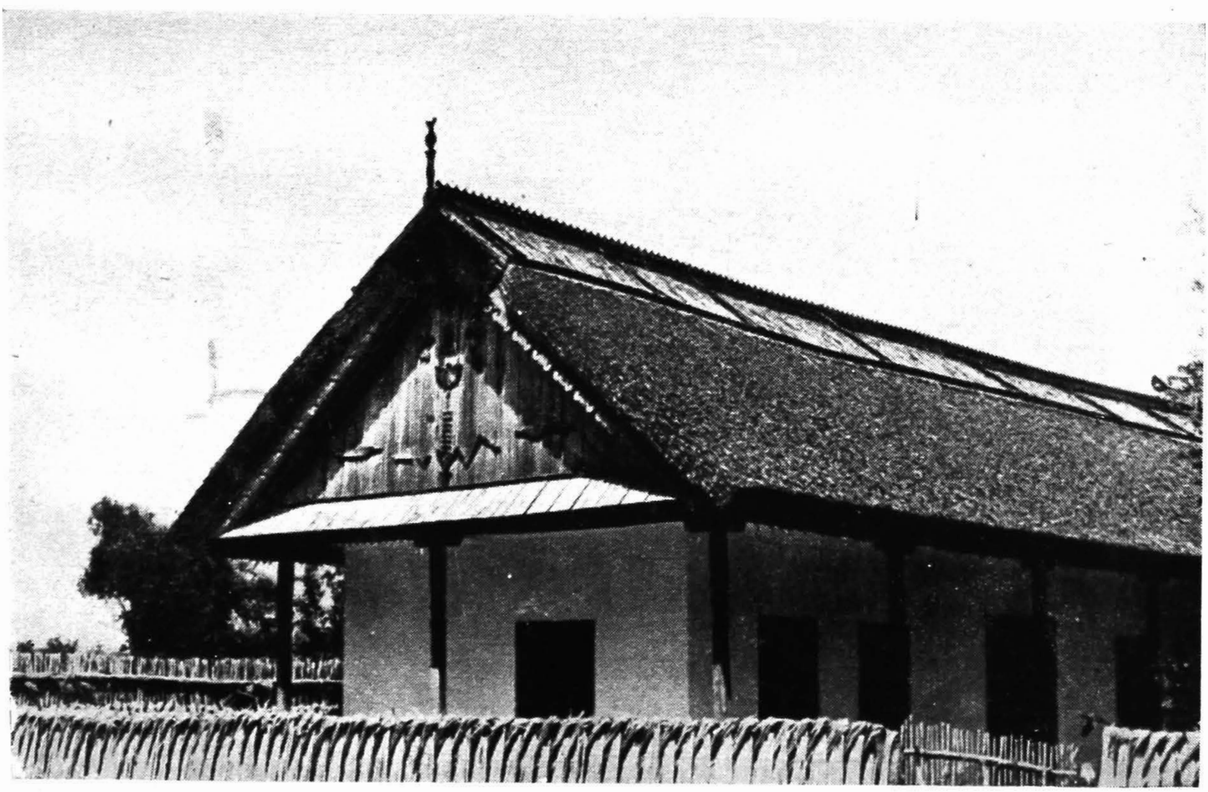
124. Zebil. Casă cu timpanul deschis, cu utilizarea la pazii a celor două părţi de scîndură tăiate. Casa are prispa întoarsă şi pe latura îngustă, dar este retrasă de la stradă

125. Mahmudia. Casă cu timpanul din trestie, fără pazii, de asemenea retrasă de la stradă, dar cu prispa pe latura lungă

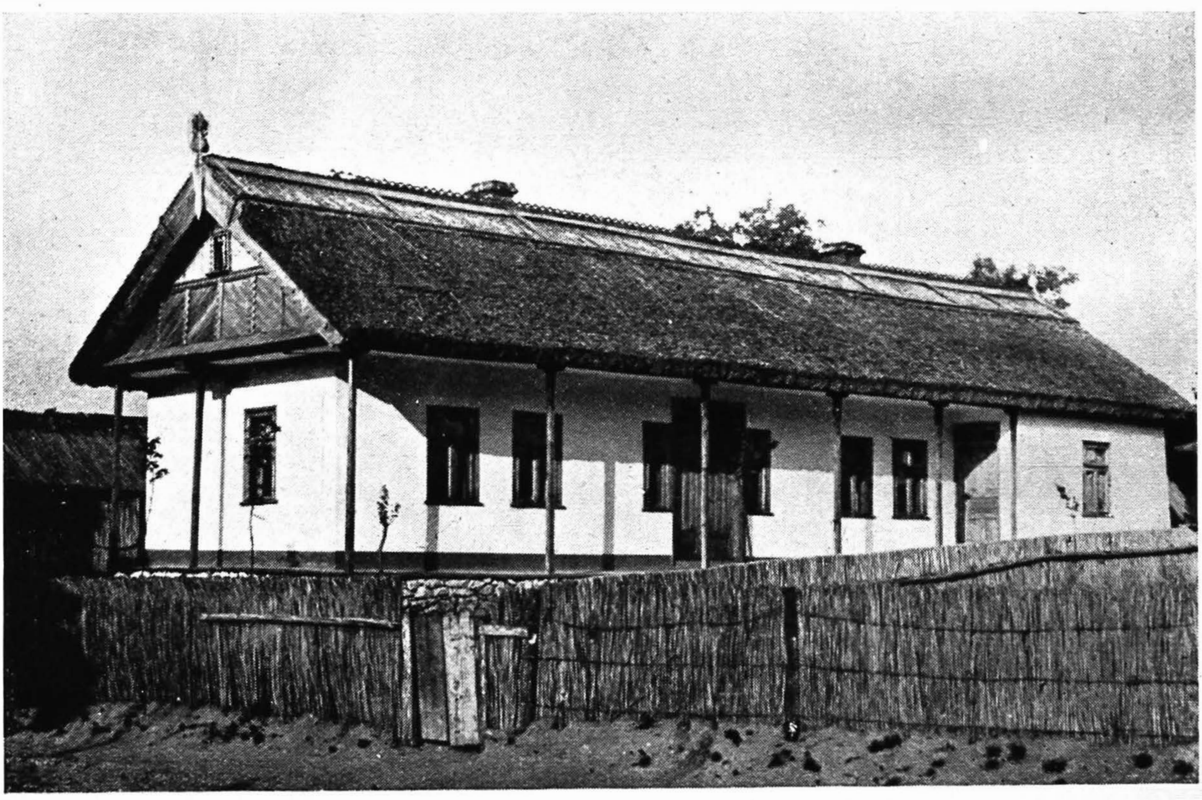
126. Zebil. Casă cu timpanul deschis în care sînt puse la uscat năvoadele. Prispă pe latura lungă, lărgită la mijloc prin retragerea tindei

127. Mahmudia. Casă cu timpanul din scînduri cu ornamentaţie aplicată şi streaşină peste prispa întoarsă pe latura îngustă

128. Murighiol. Gospodărie de pescari. Casă cu prispa întoarsă şi pe latura îngustă, dar retrasă de la stradă. Timpane de scînduri, cu ornamentaţie redusă

129. Mahmudia. Casă nouă, îngrijită, cu ornamentaţie mai bogată. Prispa parţială pe latura lungă este întoarsă şi în faţă

130. Mahmudia. Casă de pescari cu prispă pe toată lungimea fațadei pe opt stîlpi, cu timpanul din trestie

131. Murighiol. Casă cu prispă parțială acoperită cu trestie în rînduri și timpanul tot din trestie

132. Murighiol. Cașă cu prispa și intrarea pe latura îngustă

133. Ilganii de Jos. Casă cu prispa pe două laturi și intrarea
tot prin capăt

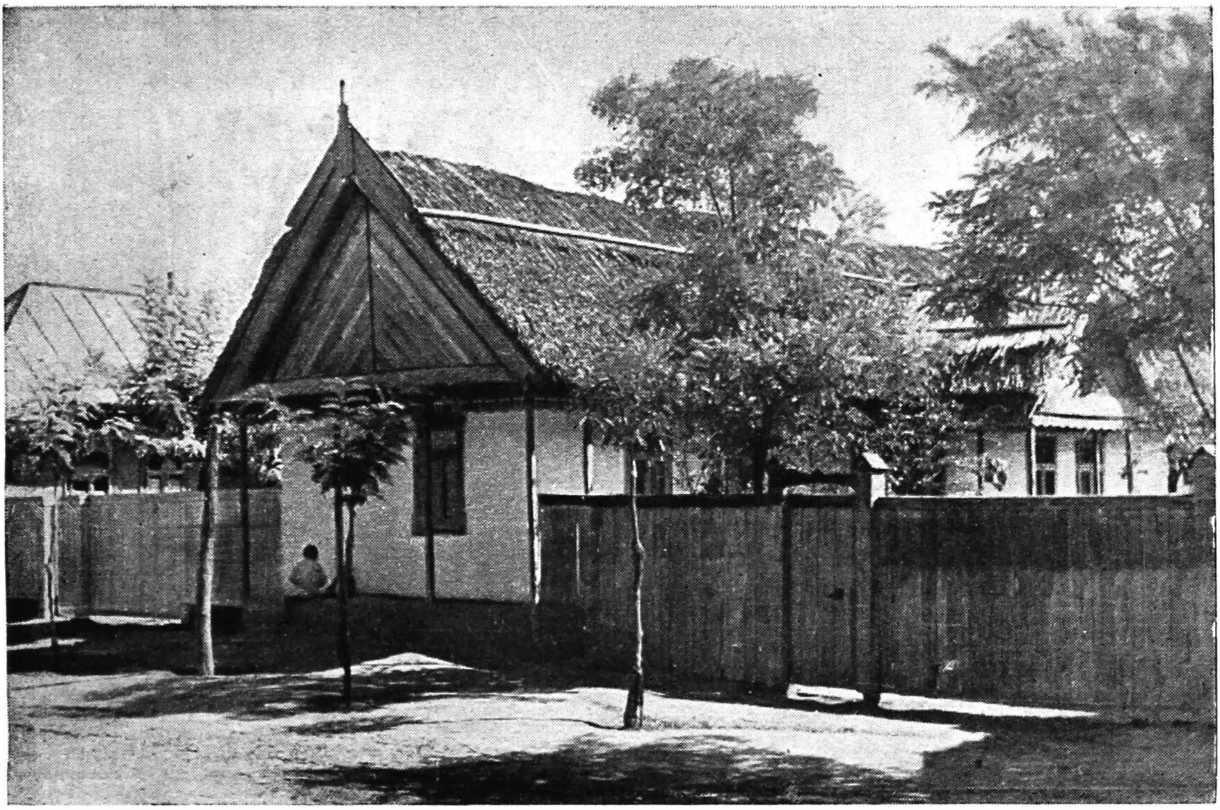
134. Ghindărești. Stradă cu case lipovenești. Prispa se întoarce pe latura îngustă, ieșind în afara împrejmuirii și trecind prin diferite forme, de la o simplă bancă la adevărate balcoane cu balustradă și ornamentații bogate

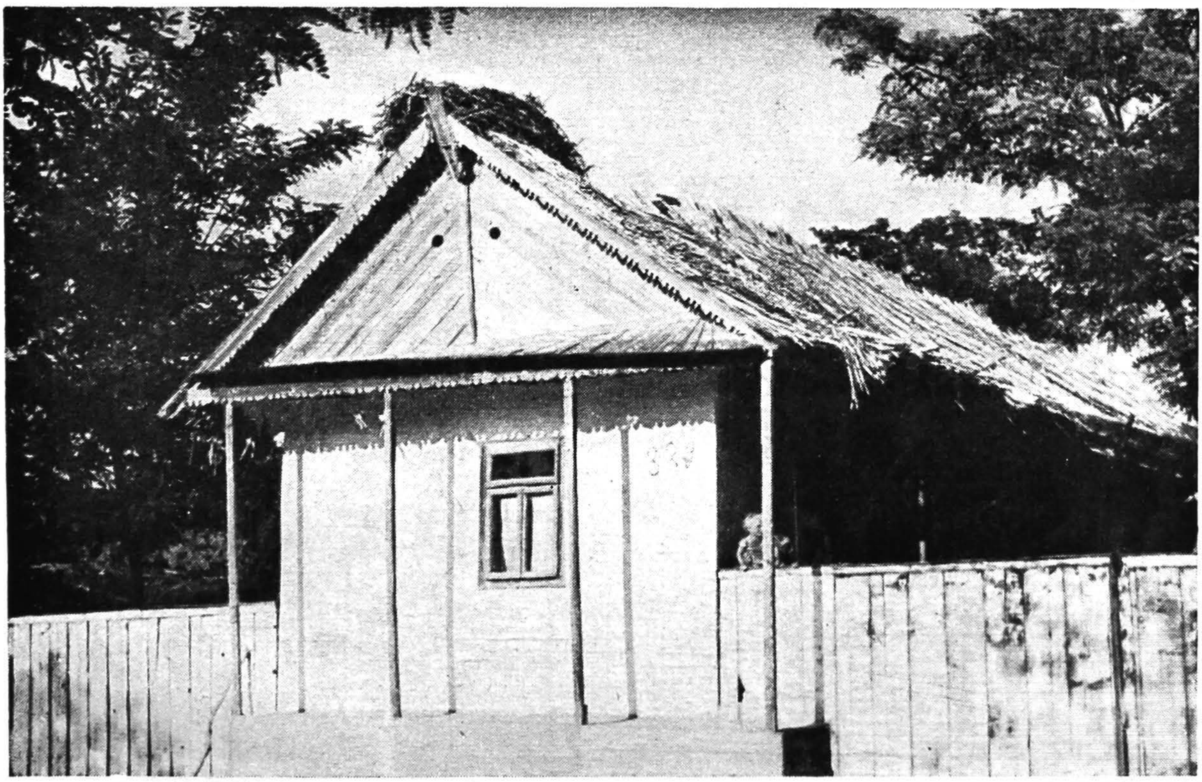
135. Slava Cercheză. Casă lipovenească cu prispă îngustă fără stîlpi, întoarsă la stradă formînd bancă

136. Slava Cercheză. Casă cu prispa întoarsă la stradă, pe trei stîlpi de lemn

137. Carcaliu. Casa lui Ion Casaian, de tip lipovenesc, cu prispa întoarsă la stradă, formînd bancă, pe patru stîlpi

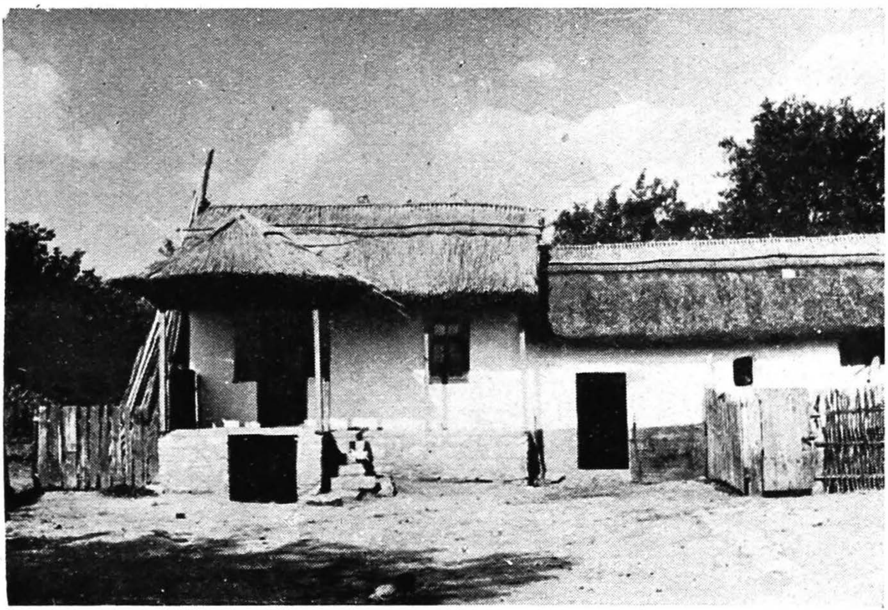
138. Ghindărești. Casă de același tip cu prispa din stradă tot pe patru stîlpi, lipită cu lut

139. Ada Marinescu. Atelier de meşteşugar la colţ de stradă. Prispă pe latura îngustă cu stîlpi de zidărie cu arcade. Învelitoare, timpan şi gard de trestie

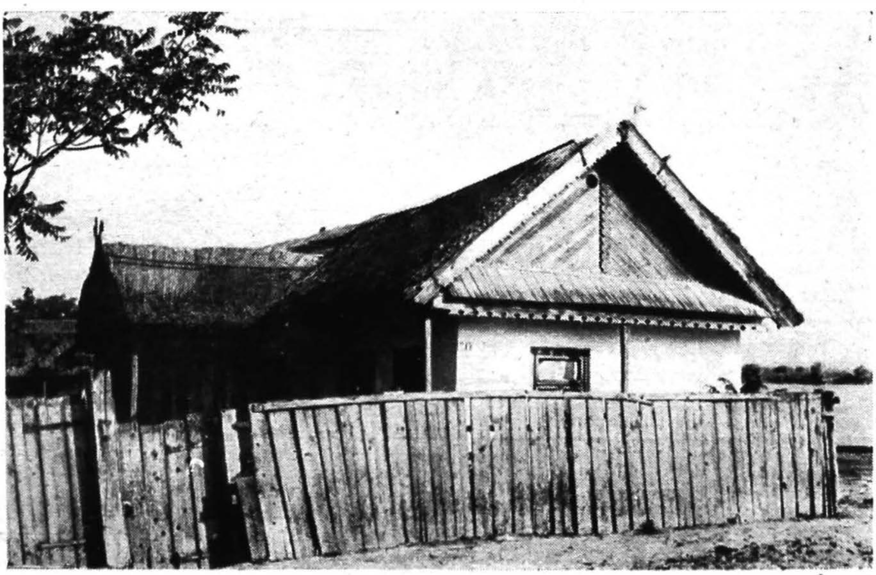
140. Ciucurova. Cîrciumă în piaţă, cu prispă largă pe stîlpi de lemn fără balustradă, acoperită în prelungire de pantă

141. Babadag. Casă cu tindă şi o cameră, cu grajdul în continuare. În faţa prispei, peste gîrlici, un mic balcon acoperit în trei ape

142. Murighiol. Casă mai dezvoltată, cu balconul foarte mic, acoperit în două ape, cu pazii traforate

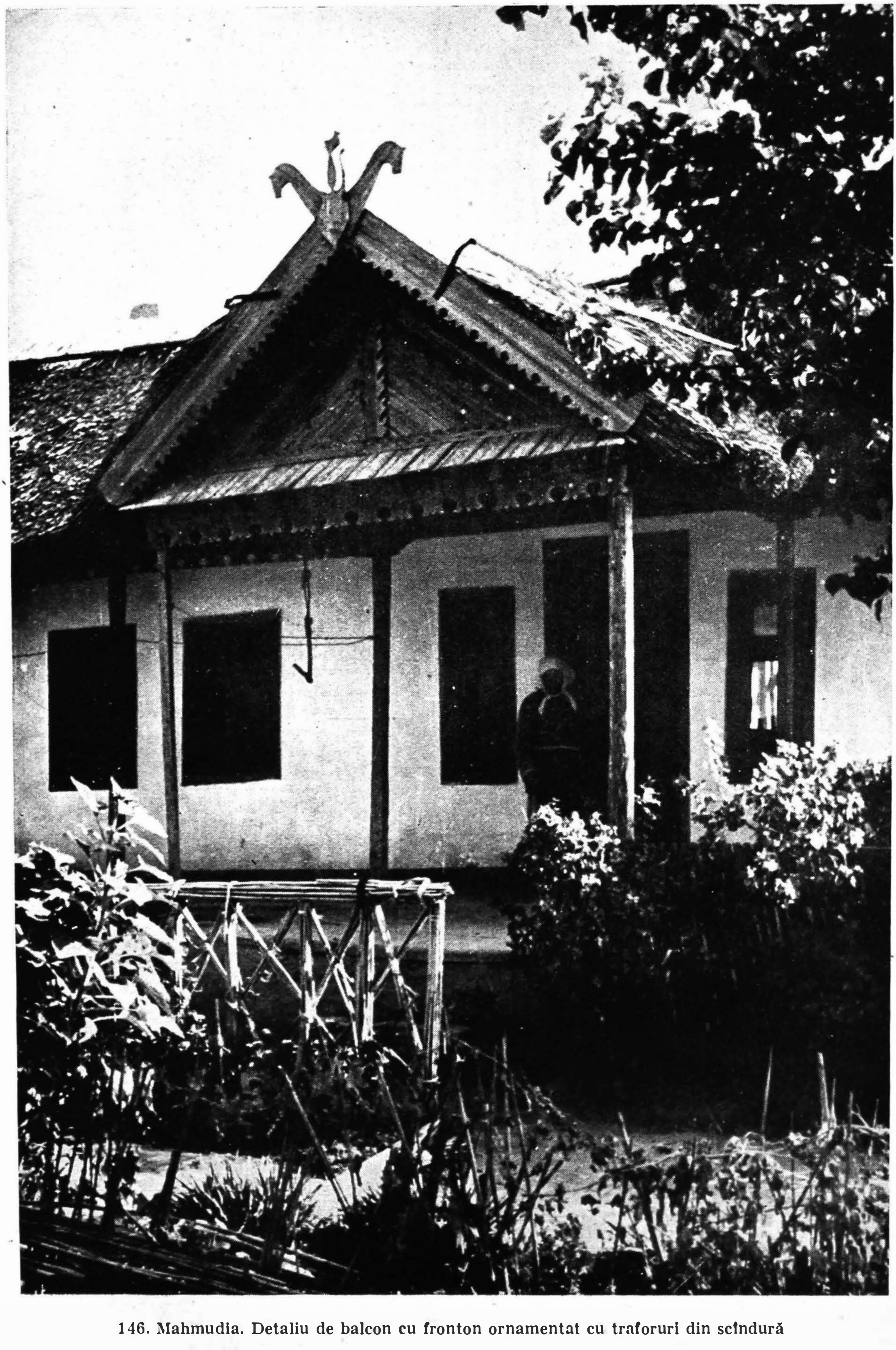
143. Mahmudia. Casă cu prispa pe două laturi şi balcon mai mare. Atît frontonul dinspre stradă cît şi al balconului cu ornamentaţie mai bogată

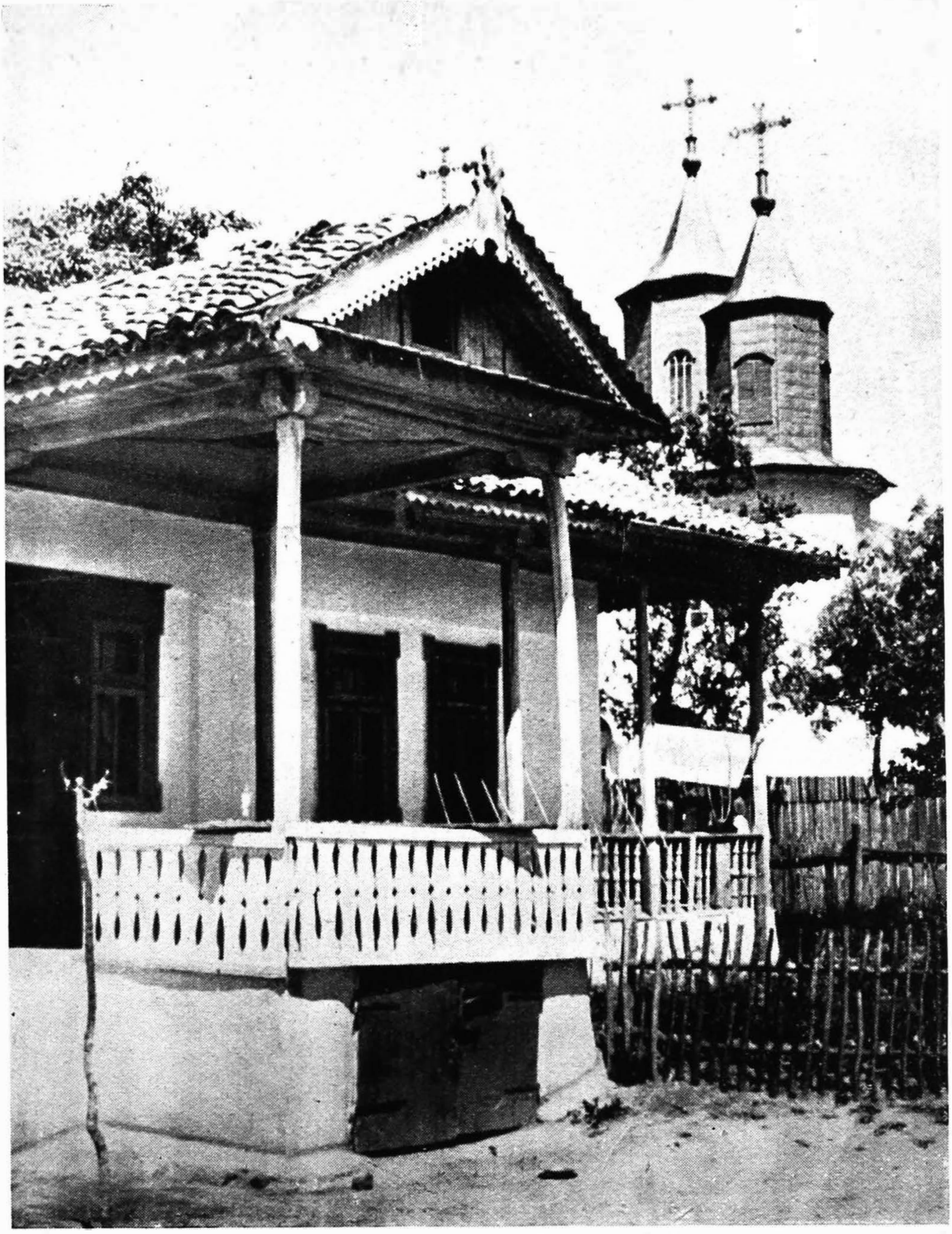
144. Ada Marinescu. Casă dezvoltată în lungime cu prispa pe două laturi şi balcon în faţa intrării. Învelitoare de ţiglă

145. Zebil. Casă cu prispa pe o singură latură şi balcon. Balustradă traforată şi pazii bogat ornamentate. La stradă o bancă joasă. Gardul retras la linia balconului cu intrarea direct din stradă

146. Mahmudia. Detaliu de balcon cu fronton ornamentat cu traforuri din scîndură

147. Zebil. Detaliu de balcon cu paziile şi balustrada traforată. La prispă baluştrii sînt lucraţi la strung

148. Grup de case la Ilganii de Sus

149. Mahmudia. Detaliu de pazie din scîndură traforată

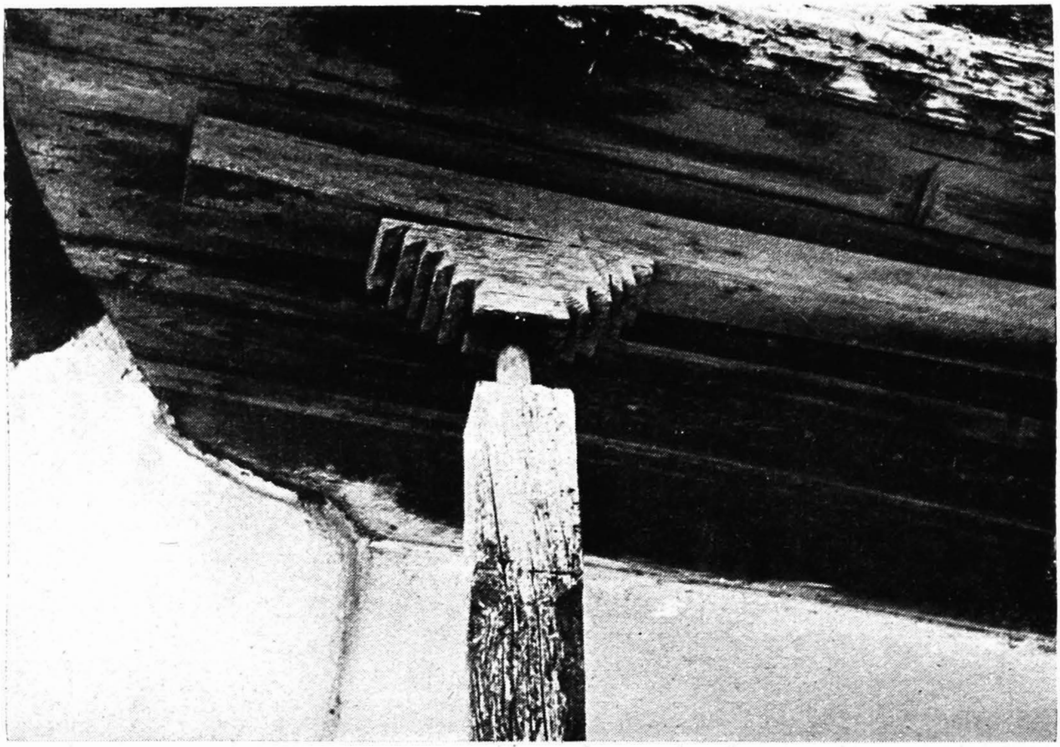
ORNAMENTAȚIA

În sudul și în centrul Dobrogei nu se întîlnesc manifestări de artă populară în cioplituri sau în tencuieli. Stîlpi cioplIți nu se găsesc decît rar, cu tăietură simplă, cu teşitura muchiilor, cu terminarea sub grindă şi la bază în bulb.

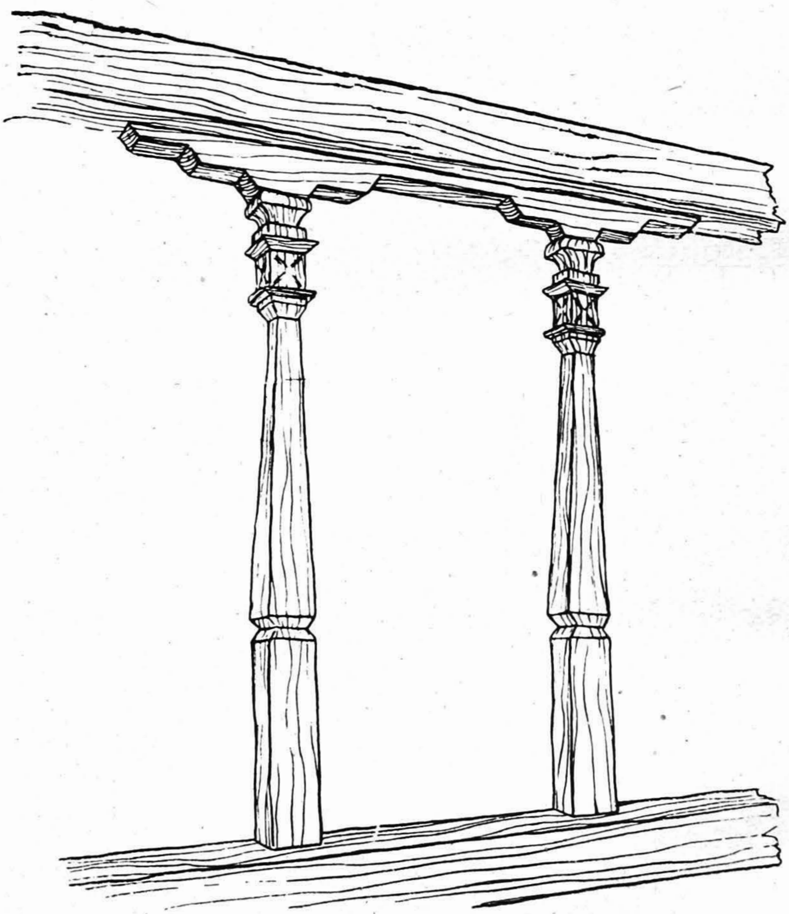
În nord, în satele lipoveneşti, apare însă o foarte bogată ornamentație în lemn (traforuri în scînduri). Deoarece lemnăria este puțină în regiune meşterii lipoveni au imaginat utilizarea ei într-o formă ingenioasă; folosind ambele părți ale tăieturii, scot dintr-o singură scîndură două modele, golul şi plinul. Această tăietură este simplă (semicercuri de 6—8 cm diametru) şi se găseşte aplicată aproape la toate casele lipoveneşti, între stîlpi, legîndu-i la partea superioară sub streaşină, la paziile frontonului și pe coamele acoperişului. Peste paziile frontonului şi la coamă, unde stratul de trestie al învelitorii se îngroaşă, meşterii mai adaugă o porțiune de scîndură tăiată, de astă dată aşezînd-o cu modelul în sus; la fel şi de-a lungul coamei. Peste cele două pazii, care se petrec una peste alta, terminîndu-se în formă de cap de cal, sau îmbinîndu-se una cu alta, se bate altă scîndură verticală, tăiată în diferite forme.

Dar cel mai frumos ornament, cu motivele cele mai interesante, îl prezintă timpanul, adică triunghiul de capăt format de pantele acoperişului. Acest triunghi este uneori deschis, astfel că din stradă se pot vedea în pod năvoadele întinse la uscat. De obicei însă acest timpan este astupat cu un perete de scînduri peste care se bate ornamentația, tot din scînduri cu tăieturi reprezentînd fel de fel de motive decorative. Unul din cele mai apreciate şi mai des înfățişate este reprezentarea aşa-zisului pom al vieții, cu crengi laterale şi cu lujerul roditor la mijloc, avînd pe crengi păsări, frunze etc. În cîmpul liber apar peşti, evantaie şi alte motive.

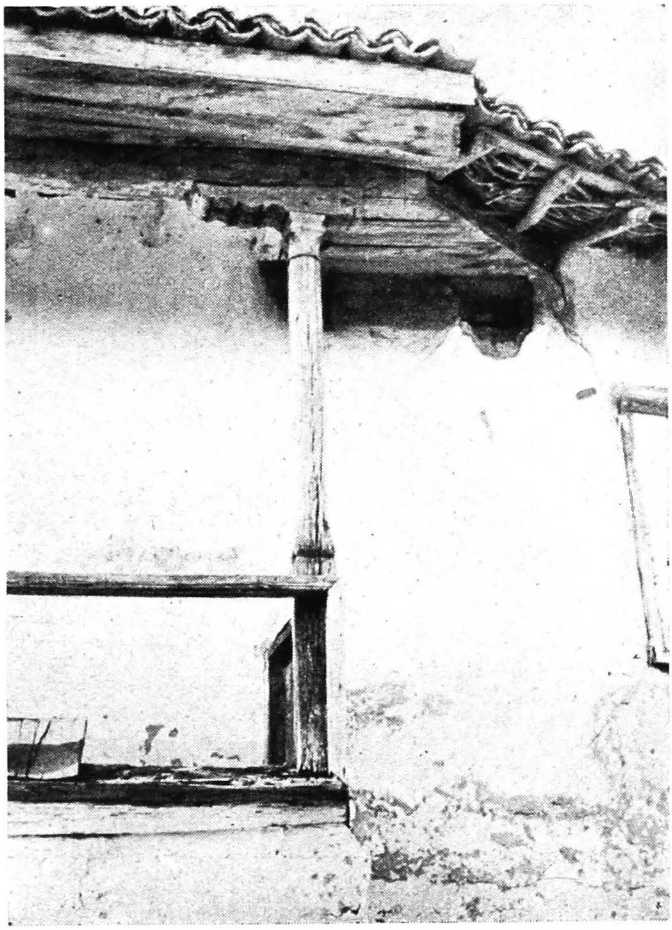
Cîteodată, în timpan se lasă o mică deschidere pentru luminatul podului, formînd un motiv de decorație ea însăşi. Adeseori acestea sînt nişte traforuri reprezentînd cai de mare.

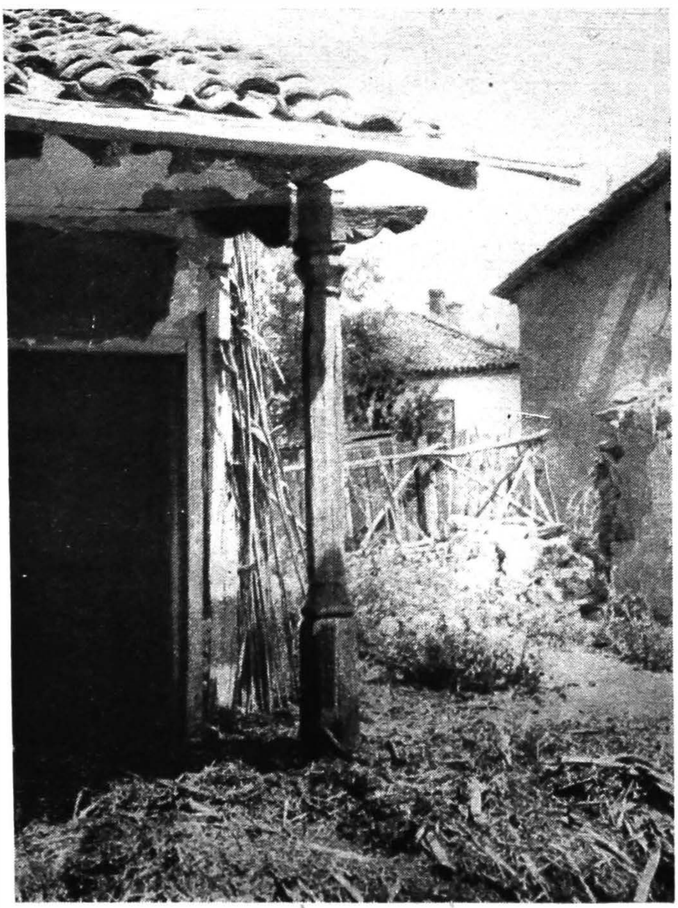
150. Zebil. Detaliu de stîlp cu mică consolă cu crestături sub grindă

151. Cogealac. Stîlpi de prispă cu partea superioară terminată în bulb şi consolă comună tăiată în trepte sub grindă

152. Zebil. Stîlp de colţ terminat deasupra balustradei şi sus în bulb, cu jumătate de consolă cu tăieturi în ferăstrău

153. Zebil. Stîlp de colţ cu terminaţiile tot în bulb, cu consola de sub grindă întreagă

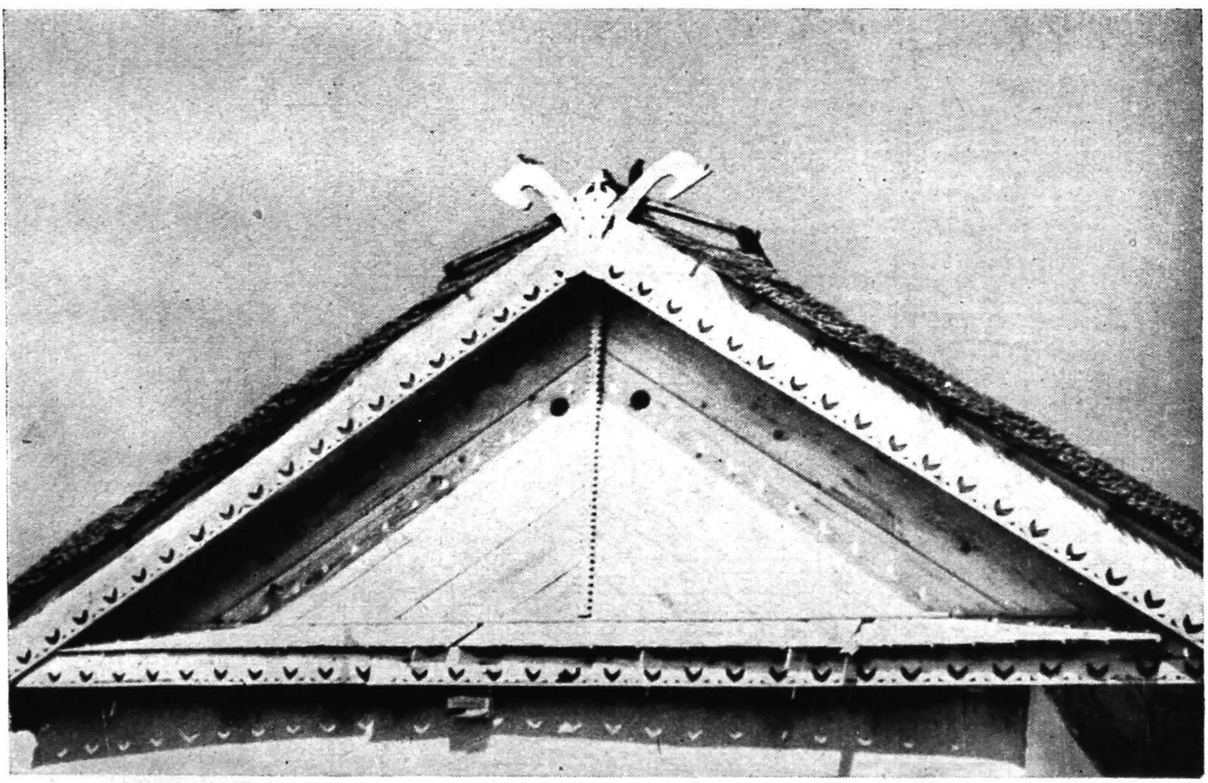
154. Mahmudia. Timpan cu două ochiuri rotunde. Ornamentație simplă. La coamă, paziile terminate în cap de cal

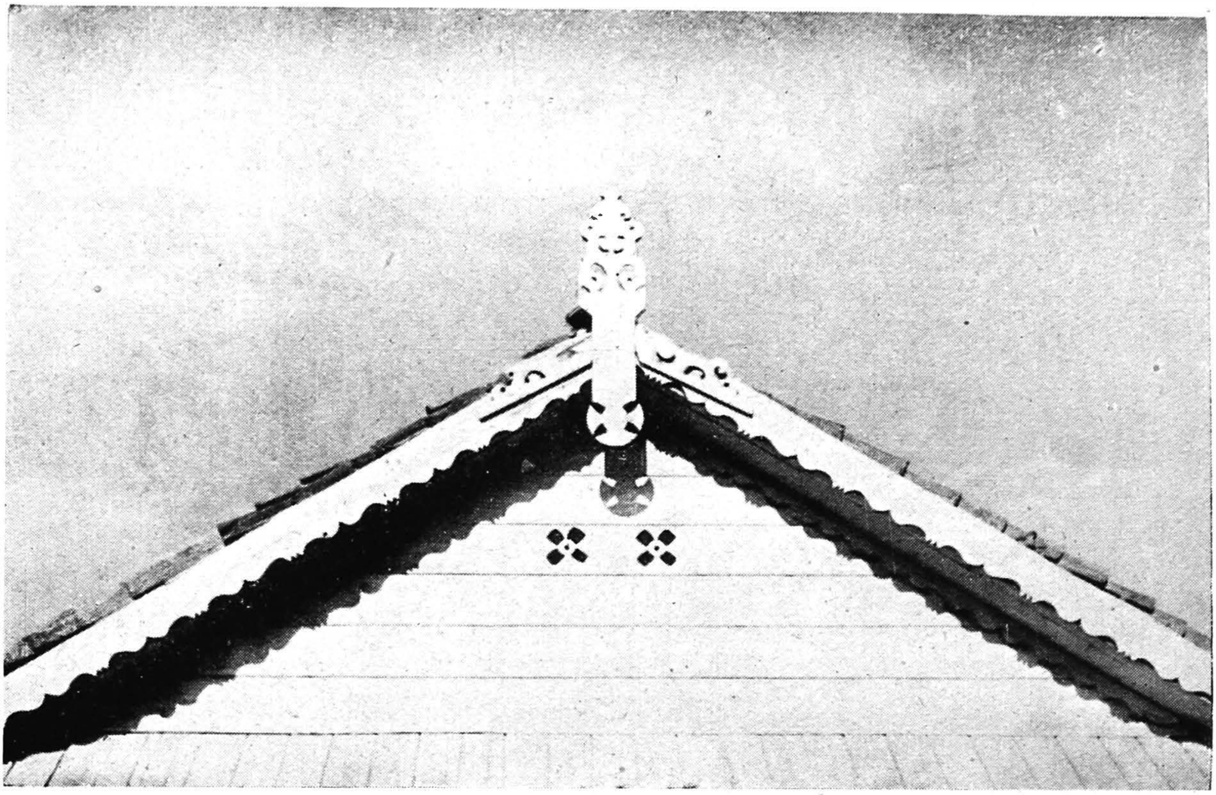
155. Zebil. Timpan cu două ferestruici dreptunghiulare. Paziile utilizează amîndouă părțile tăiate din scîndură iar motivul vertical aplicat pe timpan, cele trei părți tăiate

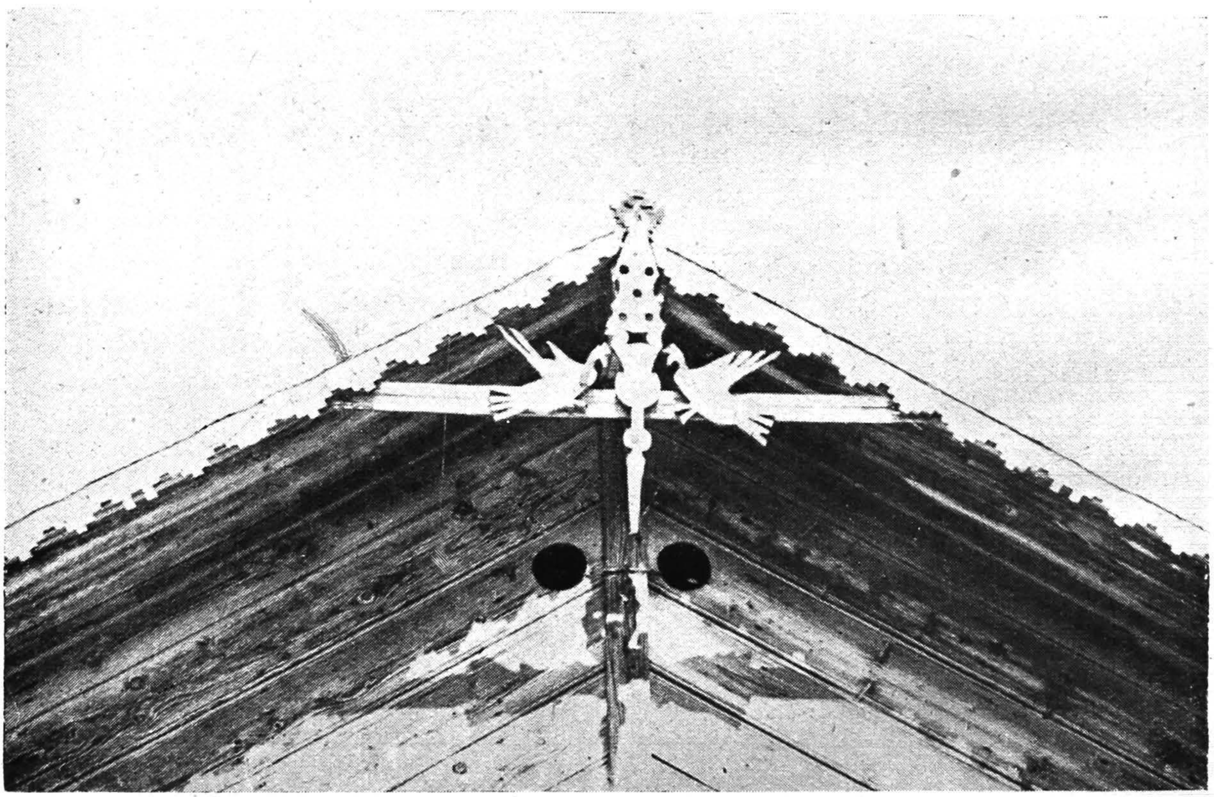
156. Mahmudia. Timpan cu o singură ferestruică dreptunghiulară şi fără ornamentaţii. Doar săgeata din vîrf şi pazia orizontală frumos traforate. Scîndurile deasupra paziilor şi coama cu tăietura în sus

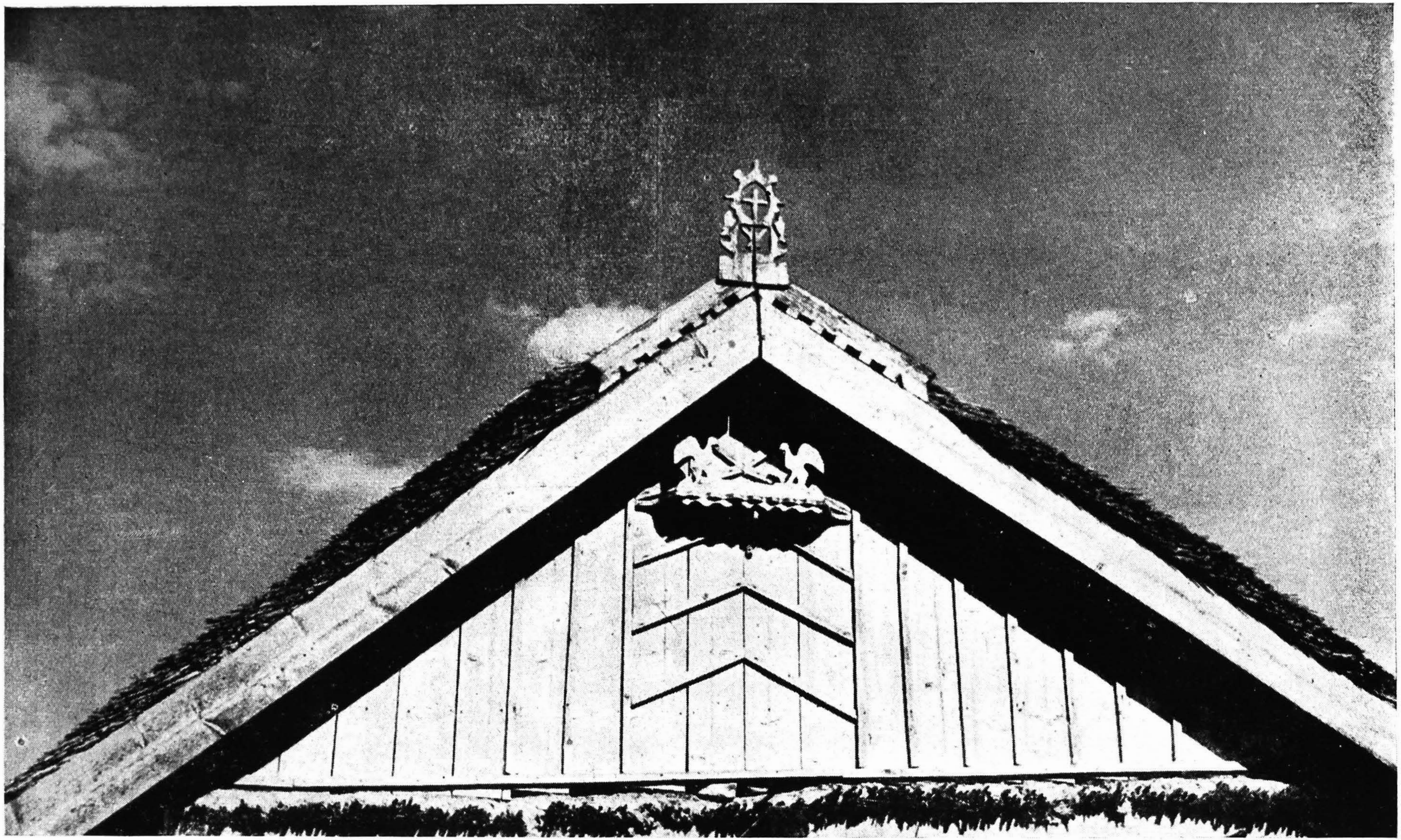
157. Zebil. Timpan cu două ochiuri mici. Paziile traforate se termină în cap de cal

158. Babadag. Timpan simplu cu paziile, săgeata şi scîndurelele de la coamă frumos traforate

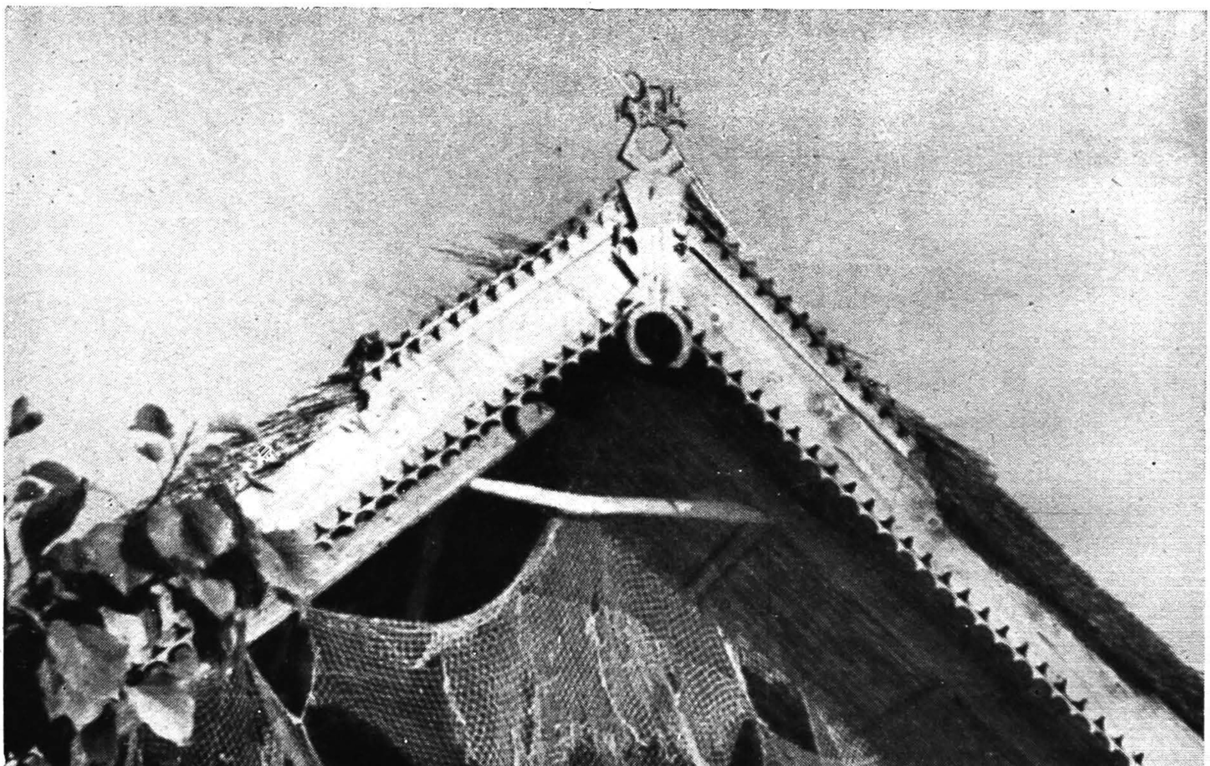
159. Zebil. Timpan simplu cu două păsări tăiate în scîndură, fixate de o parte şi de alta a săgeţii

160. Zebil. Timpan simplu fără fereastră, avînd un balconaş cu păsări. Paziile netraforate cu o săgeată scurtă în vîrf.

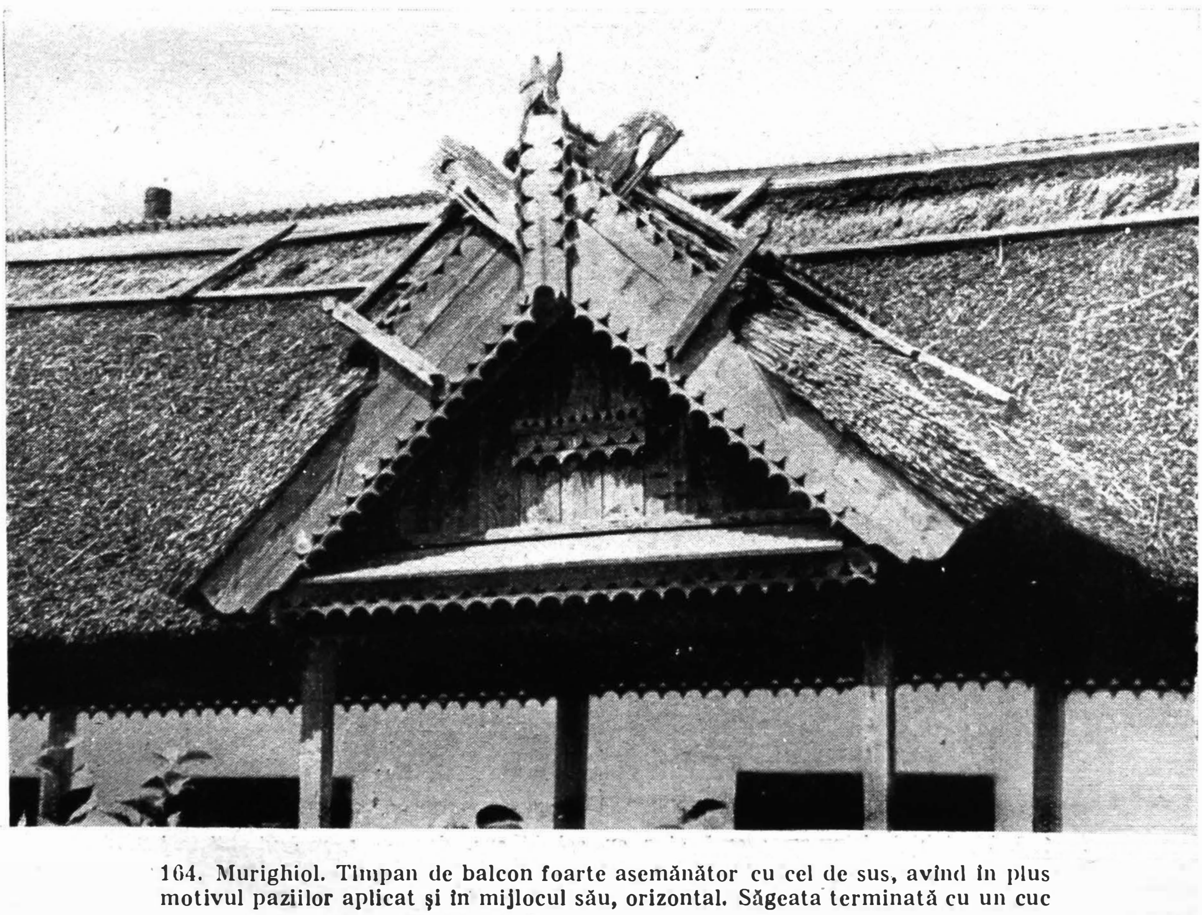
161. Zebil. Peste capetele de cai cu care se termină paziile, o săgeată scurtă, cu motiv de răgace ţinînd o raţă sălbatecă şi deasupra o coroniţă

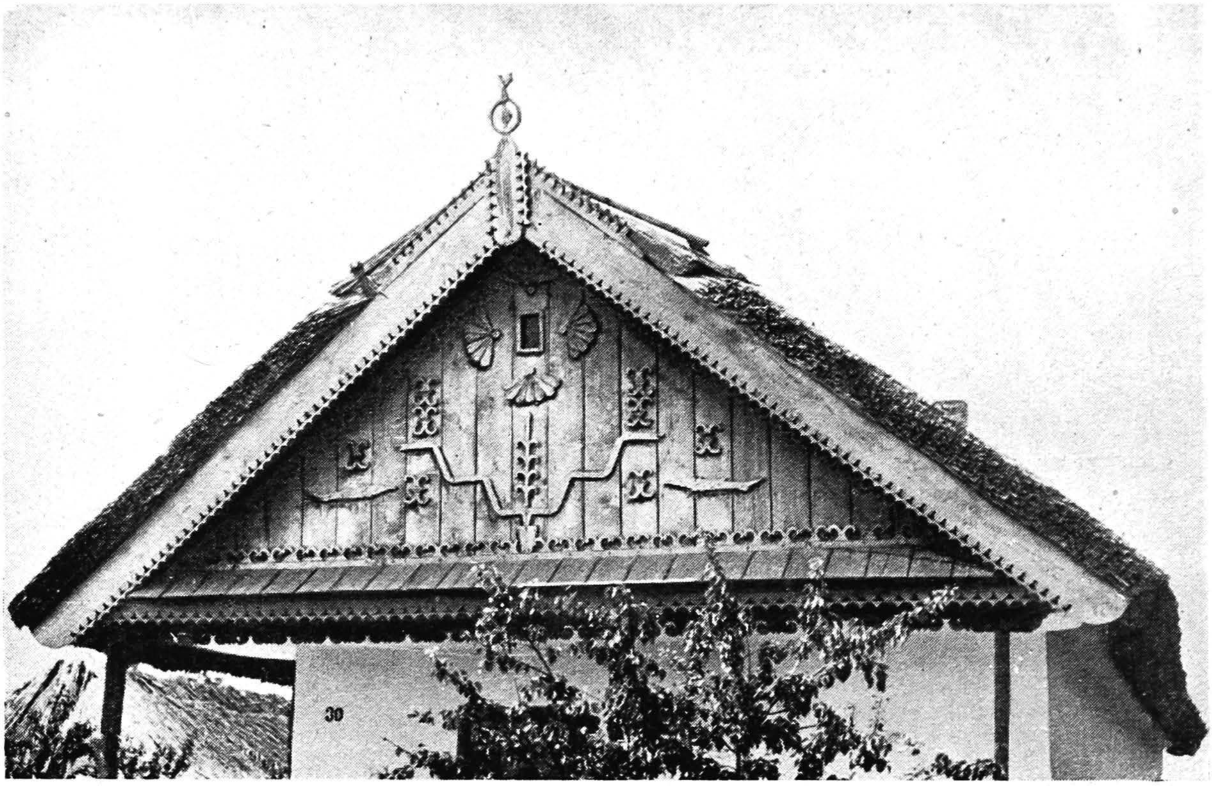
162. Mahmudia. Timpan gol. Paziile şi scîndurelele de la coamă întoarse în sus utilizează ambele părţi tăiate ale scîndurii. Săgeata terminată în vîrf cu un căluţ întreg

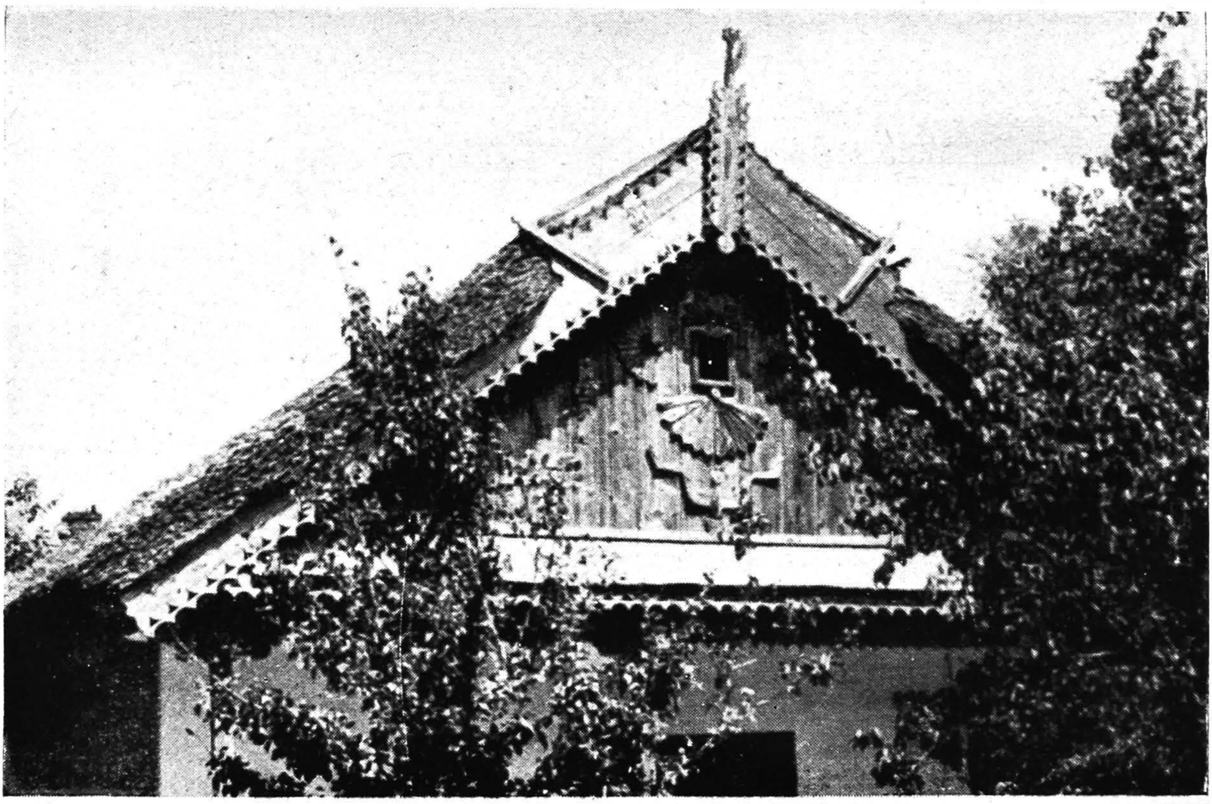
163. Murighiol. Timpan de balcon cu utilizarea ambelor părți ale tăieturii la pazii, coamă şi săgeata terminată cu un cocoş

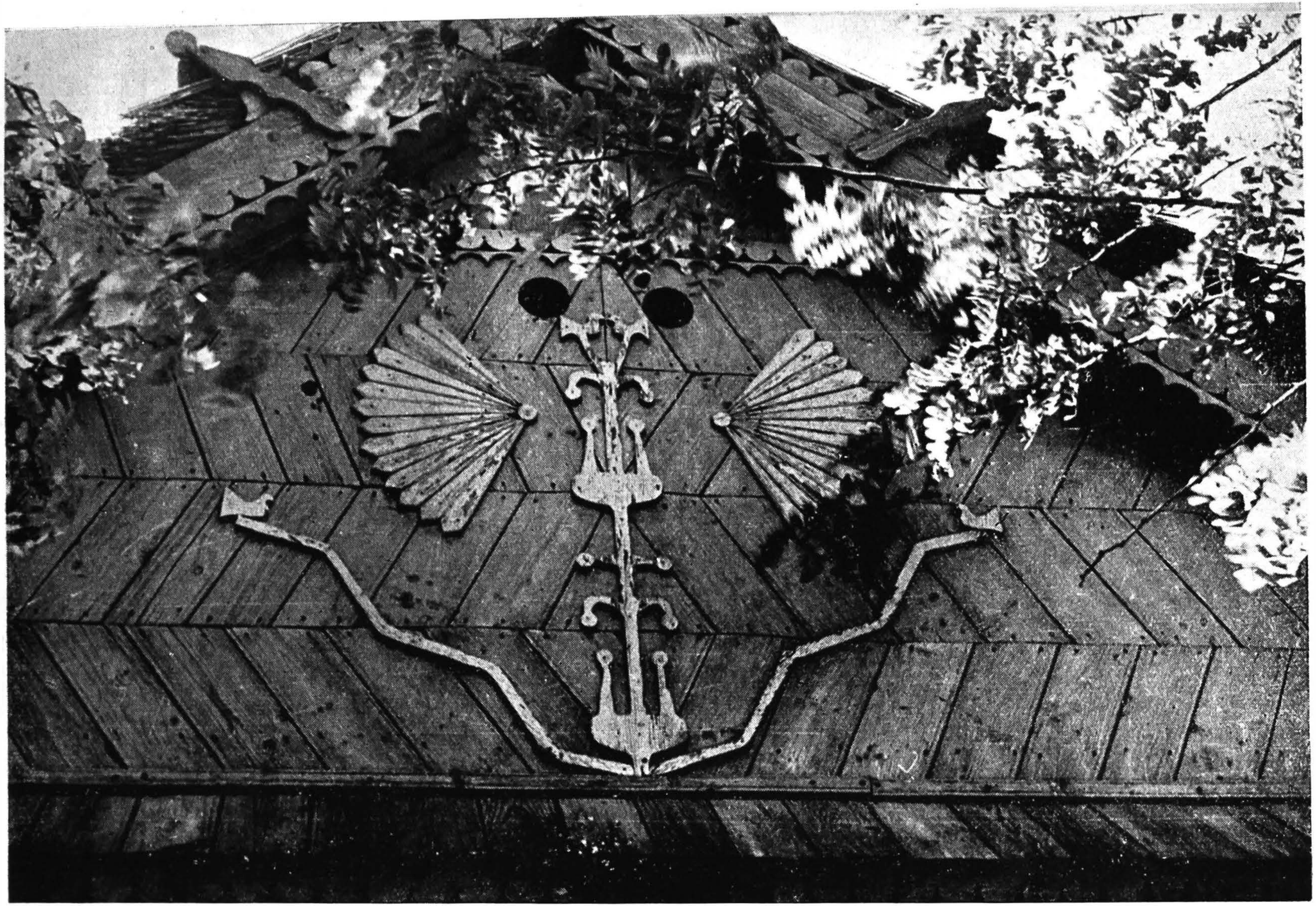
164. Murighiol. Timpan de balcon foarte asemănător cu cel de sus, avînd în plus motivul paziilor aplicat şi în mijlocul său, orizontal. Săgeata terminată cu un cuc

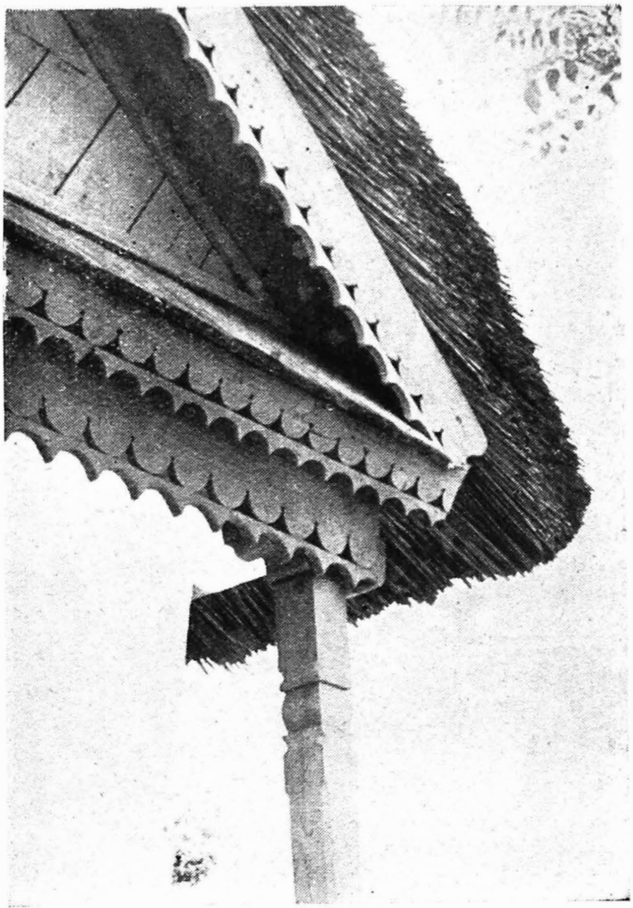
165. Mahmudia. Timpan din scînduri verticale cu decorație aplicată: „pomul vieții" cu lujerul roditor și două crengi laterale; deasupra streașinei o friză de cornițe, care, cuplate cîte două, apar și în cîmp împreună cu doi pești. În jurul ferestruicii patru evantaie egale

166. Murighiol. Timpan asemănător cu cel de sus, dar cu „pomul vieții" mai redus, căpătînd în schimb importanță motivele decorative în evantai, aici de dimensiuni diferite

167. Mahmudia. Timpan cu scîndurele bătute în zig-zag peste cele verticale. Aplicat deasupra, „pomul vieţii" cu lujerul dezvoltat, avînd în vîrf, ca şi crengile laterale, păsări. De o parte și de alta două evantaie mari

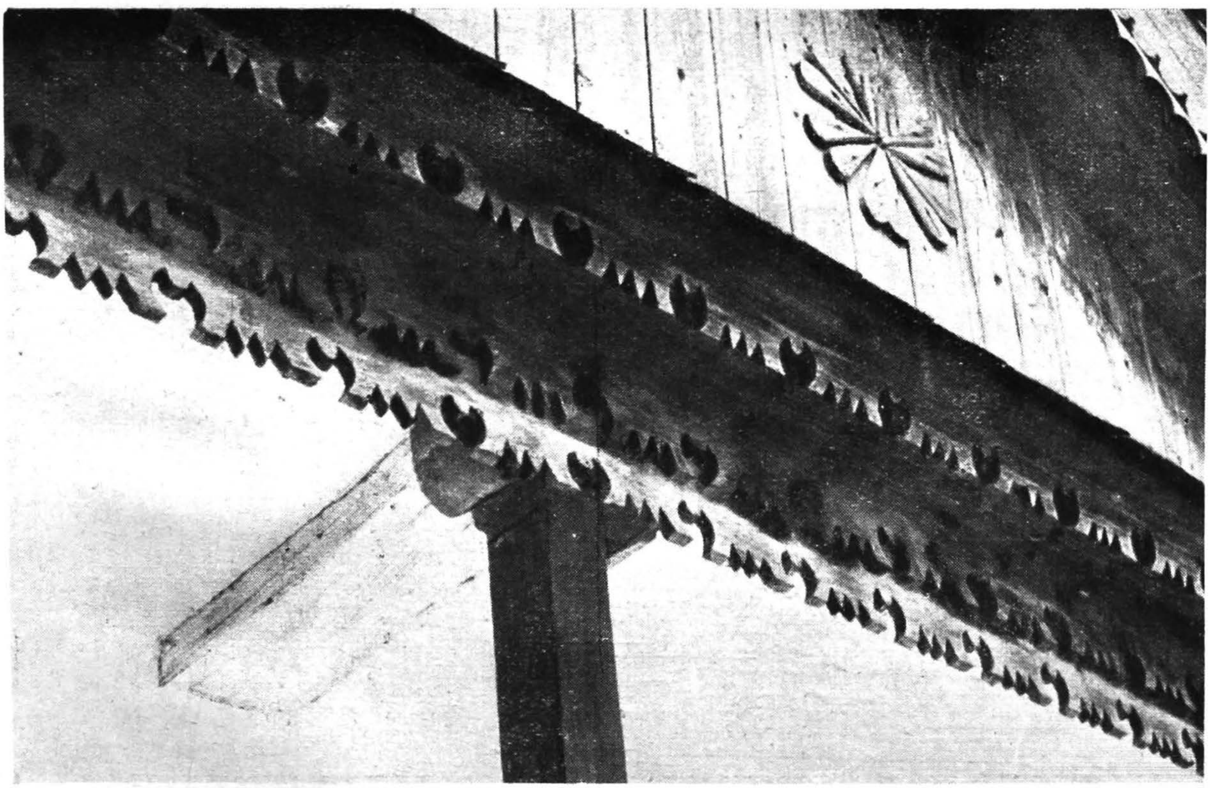
168. Mahmudia. Colţ de fronton. Detaliu de pazii cu utilizarea celor două părţi ale scîndurii tăiate

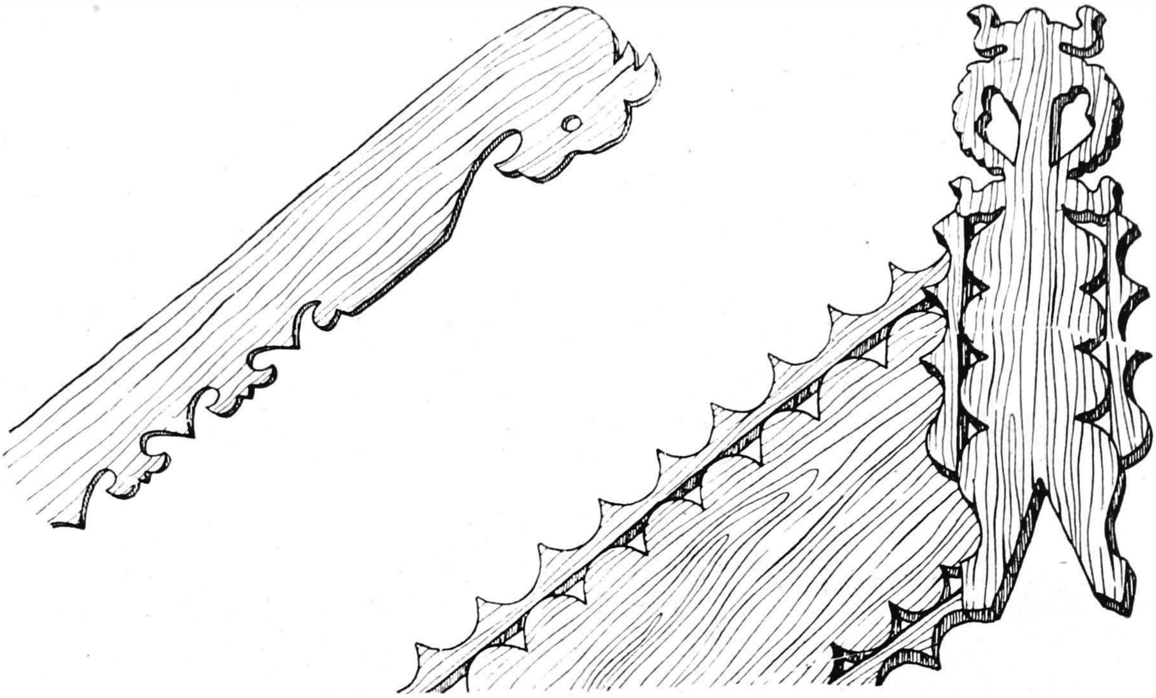
169. Ghindăreşti. Colţ de casă cu fronton, detalii de săgeată, pazii cu motive diferite şi cap de stîlp îmbrăcat în scînduri traforate

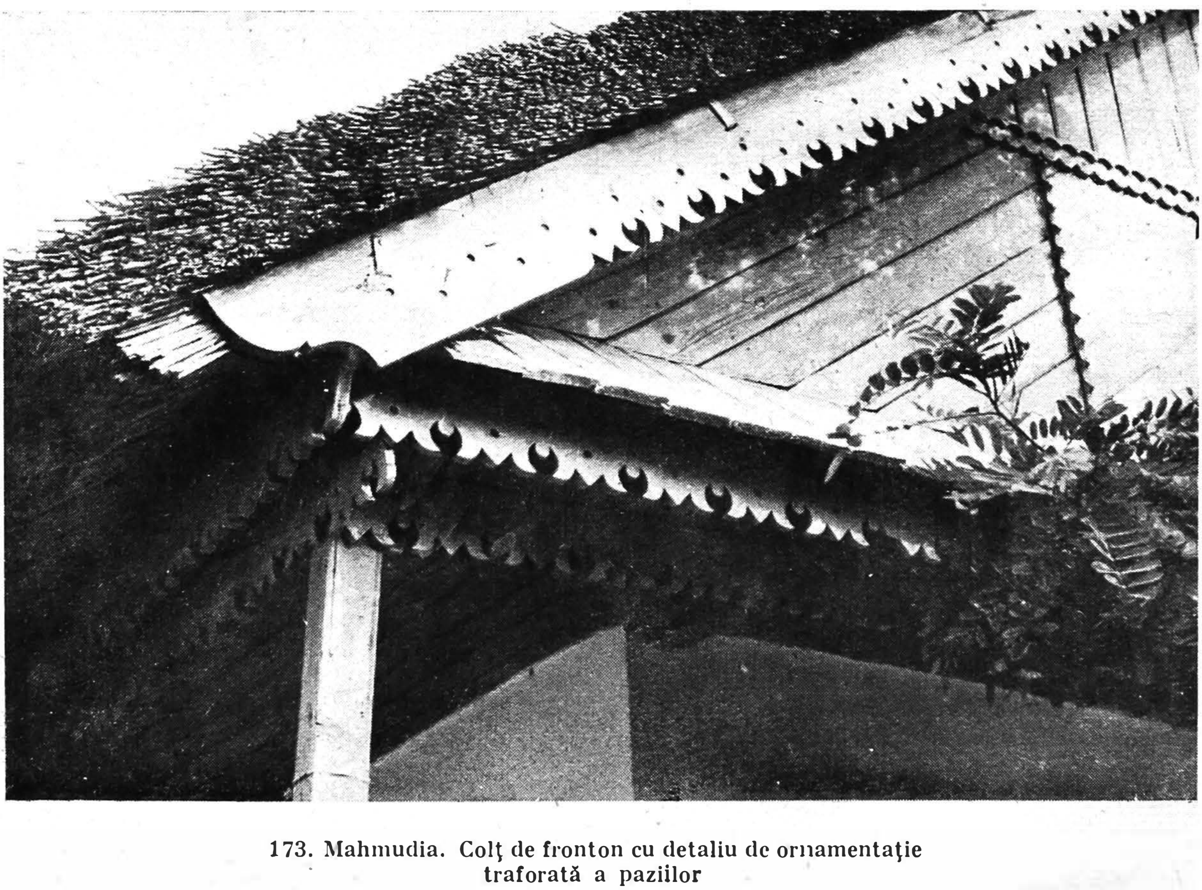
170. Mahmudia. Detaliu de timpan cu decorație aplicată. În jurul ferestruicii evantaie, iar în cîmp rozete și motive animale

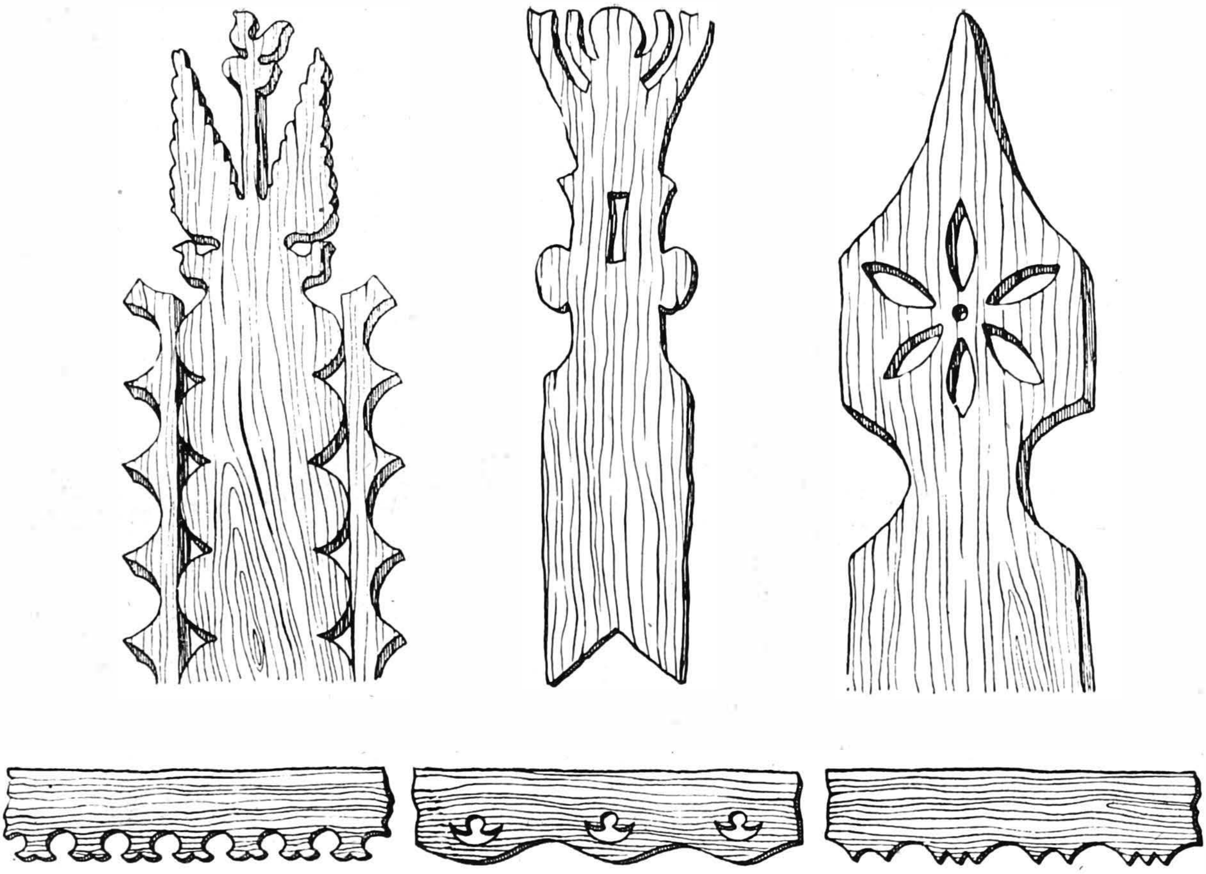
171. Mahmudia. Detaliul celor trei pazii orizontale suprapuse, sub streașina aceluiași timpan

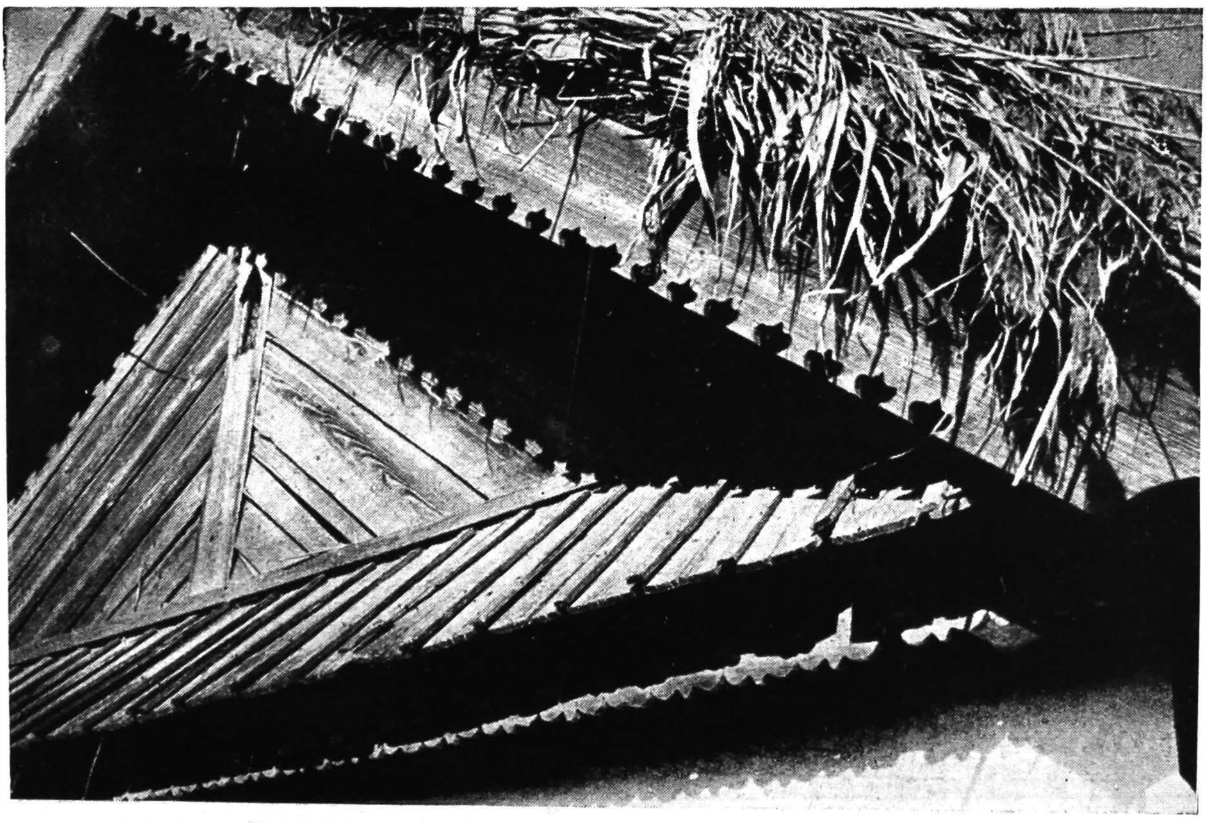
172. Detalii de pazie terminată în cap de cal și pazie cu săgeata în vîrf

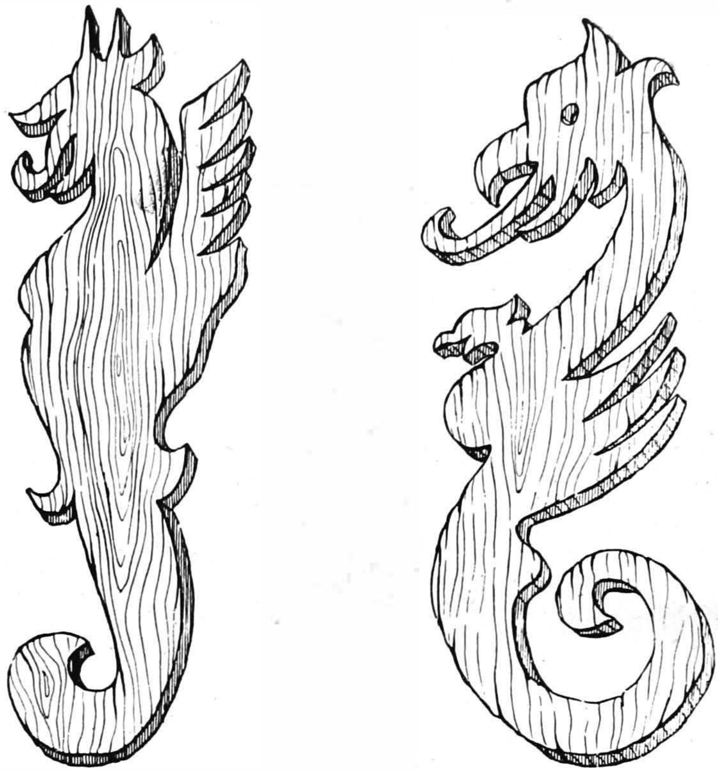
173. Mahmudia. Colț de fronton cu detaliu de ornamentație traforată a paziilor

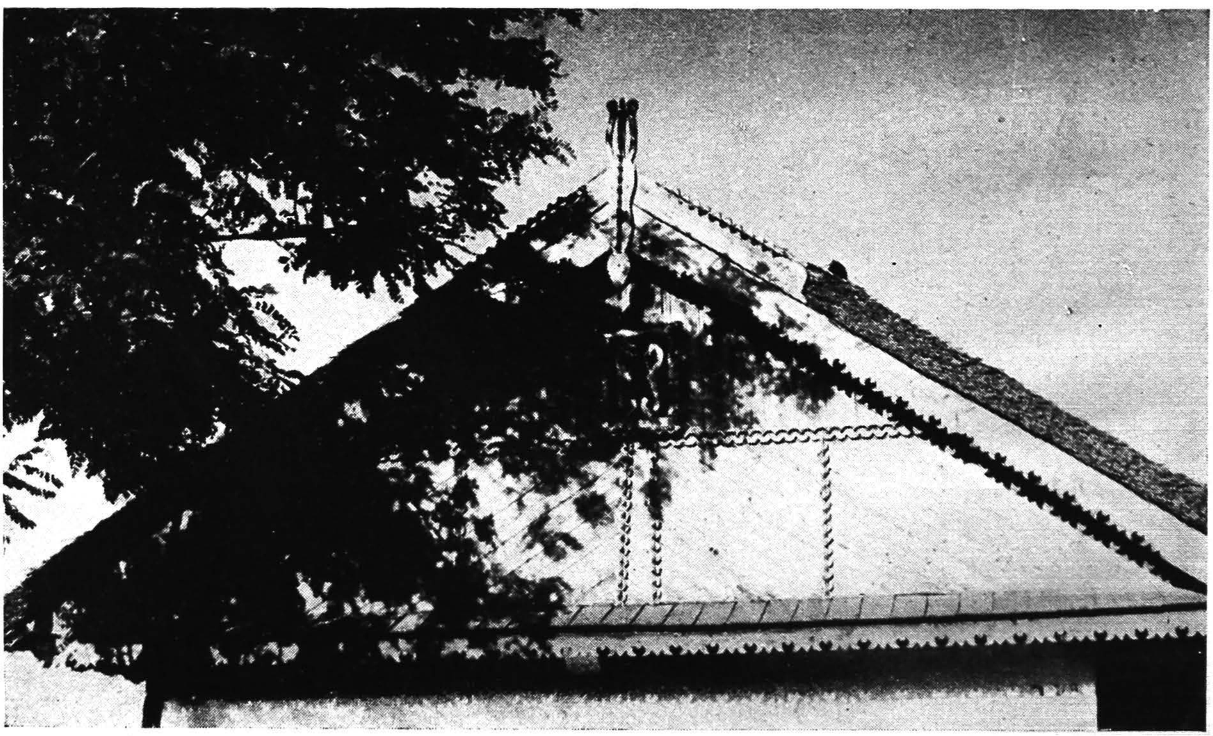
174. Detalii de săgeţi de vîrf şi pazii

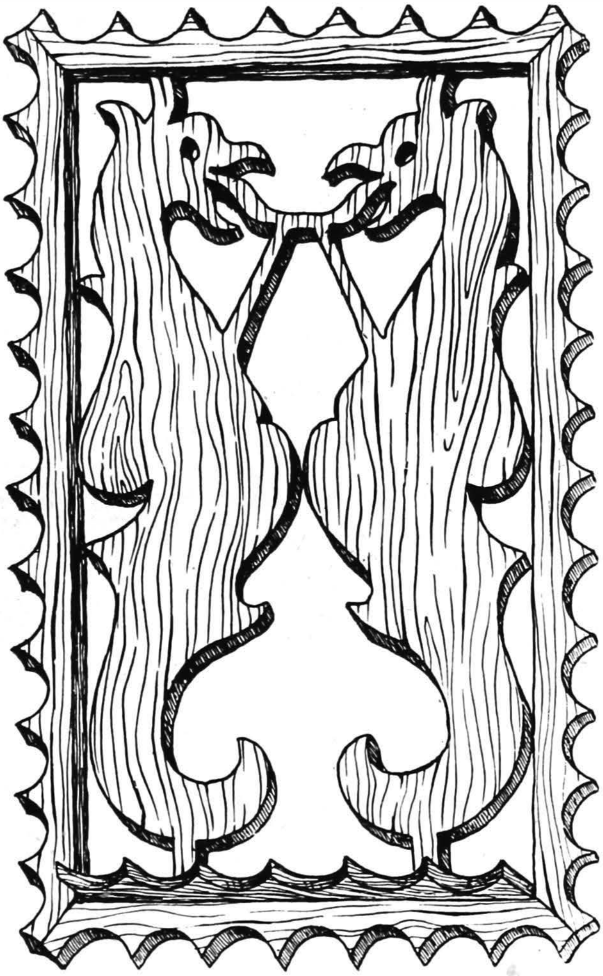
175. Mahmudia. Colţ de fronton cu detaliu de traforaj la pazii

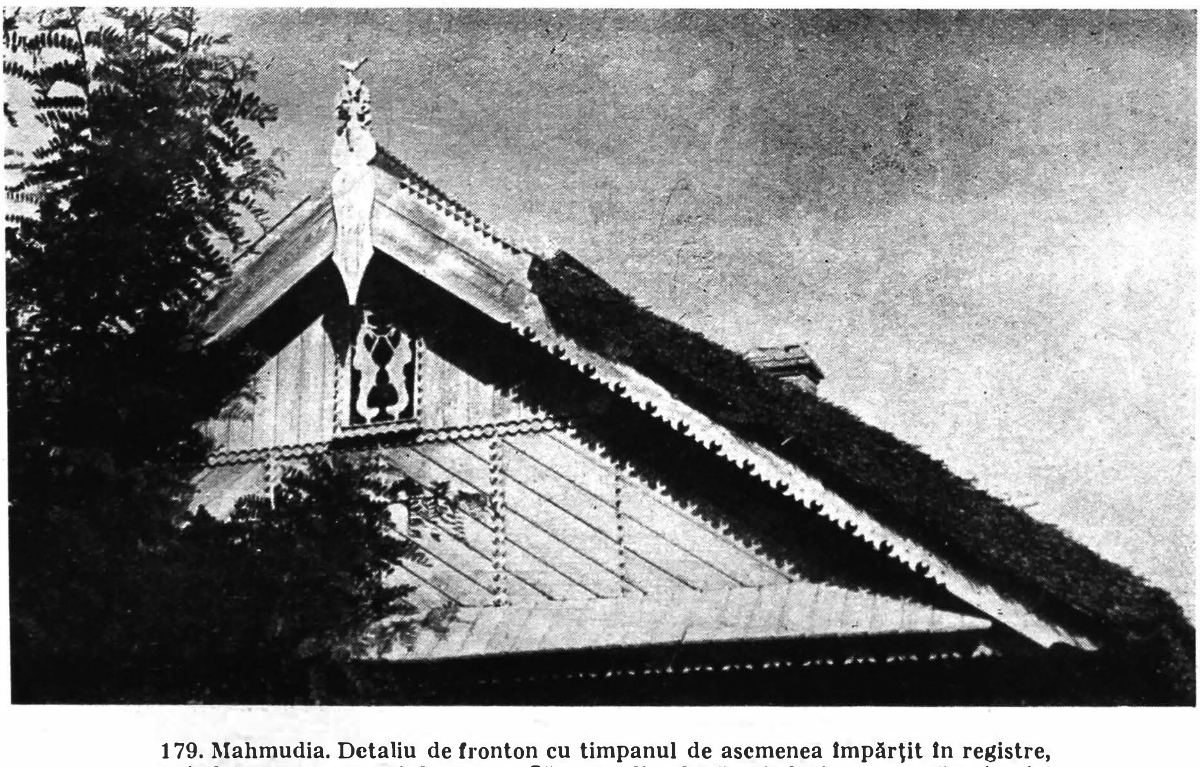
176. Detalii de lemn traforat. Cai de mare, motiv des întîlnit la ferestrele timpanelor

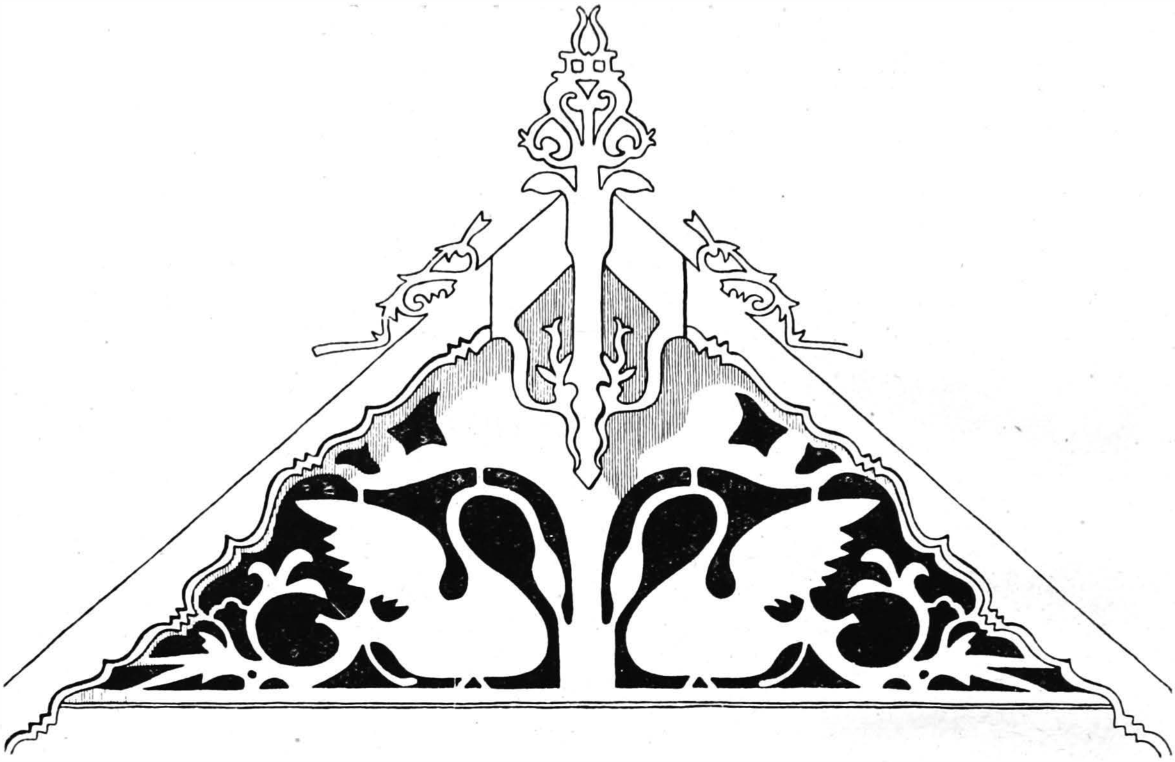
177. Murighiol. Fronton cu timpanul împărţit în două registre, cel de jos fiind subîmpărţit în patru. Fereastra cu ancadrament şi cai de mare traforaţi. Săgeata terminată în liră

178. Mahmudia. Detaliul unei ferestre de timpan cu ancadrament și trafor de lemn, reprezentînd cai de mare

179. Mahmudia. Detaliu de fronton cu timpanul de asemenea împărțit în registre, avînd fereastra cu cai de mare. Săgeata din două scînduri, cu o pasăre în vîrf

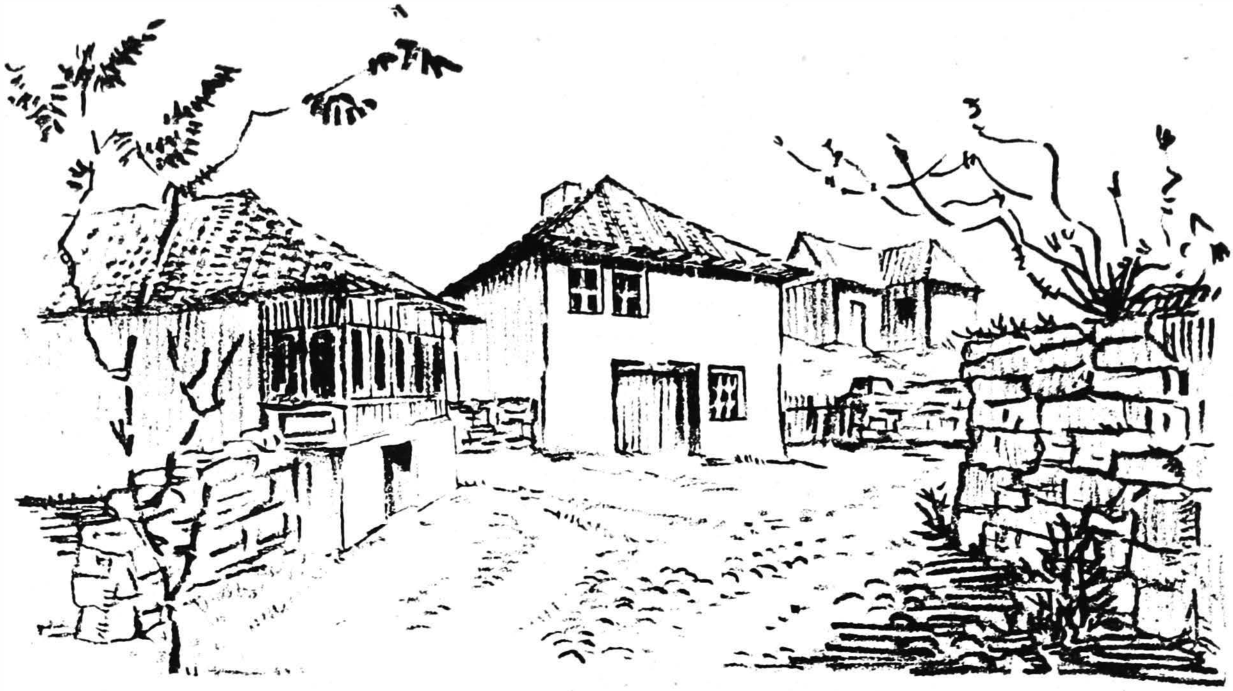
180. Slava Cercheză. Frontonul casei lui Marfa Filat cu timpanul în întregime traforat cu motiv de lebede frumos stilizate. Trafor îngrijit, bogat, atît la săgeată cît și la partea din afară a paziilor aproape de coamă

181. Murighiol. Fronton cu timpanul împărțit în două registre cel de jos fiind subîmpărțit în șase

182. Mahmudia. Detaliu de fronton cu cai de mare în fereastra timpanului. Săgeata din două scînduri traforate și îmbinate în cruce, terminată în vîrf cu o pasăre

183. Încrucișare de ulițe în Babadag

CONCLUZII

Din materialul expus se pot trage anumite concluzii referitoare, la folosirea în proiectare a elementelor pozitive de concepție și decorație.

În arhitectură, utilizarea materialului expus poate da rezultate valoroase.

Dacă luăm în considerație locuința, putem observa anumite caracteristici care corespund condițiilor de viață din Dobrogea. În găsirea unei soluții de plan, se vor căuta exemplele bune din casele existente, adaptîndu-le sistemului de viață și tehnicii moderne. În acest sens este de urmărit planul casei lui Stan Cîță din Pantelimonul de Jos cu bucătăria în polată. Sistemul ne dă posibilitatea utilizării acestui spațiu, introducînd și o cămară și o spălătorie-baie.

De asemenea se poate folosi felul în care este conceput planul casei vechi din Tusla cu vestibul, două camere și bucătărie, la care se poate adăuga baia și cămara în spate unde astăzi este grajdul.

O altă rezolvare practică și economică ne prezintă casele cu prispa formată prin retragerea zidului din față al tindei, sau cele cu balcon, sau cele cu prispa numai pe o porțiune a fațadei.

Numeroase exemple ca acestea se întîlnesc pe tot cuprinsul Dobrogei din sud pînă în nord.

Ca fațade reprezentative și care ar forma o sursă de inspirație cu rezolvări interesante, putem lua în considerare casele din sud din raionul Adamclisi, cu stîlpii subțiri ai prispelor mergînd sub streașină și balustrada joasă, obținîndu-se astfel o înfățișare deschisă și bine luminată.

Atunci cînd prispa este puțin ridicată de la teren cu 2—3 trepte, balustrada poate să lipsească, cum se vede la casele din nord.

De asemenea un model practic îl pot constitui ferestrele cuplate cîte două, din numeroasele exemple prezentate în lucrarea de față.

Din ornamentație se poate utiliza stîlpul cu bulb cu tăietura simplă și frumoasă.

Sistemul de a se întrebuința la pazii îmbinarea ingenioasă a ambelor părți ale tăieturii scîndurii, cum se vede la frontoanele de la casele lipovenești este iarăși un exemplu bun de adoptat.

Din toate aceste creații ale artei populare, proiectanții și constructorii pot găsi și alte elemente pozitive pe care să le aplice atît la construcțiile din Dobrogea pentru a le încadra în specificul local, cît și în alte părți, pentru a îmbunătăți, a ieftini și a înfrumuseța construcțiile.

184. Moară de vînt, cu șase pale și un singur balcon lateral deschis, la Babadag

INDICELE ILUSTRAȚIILOR

Fotografii și schițe de teren luate de :

Foto. St. Butak : 35, 37, 39, 96, 102, 103, 104, 106, 107, 109, 110, 112, 113, 114, 117, 118, 119, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 149, 150, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 173, 175, 177, 179, 181, 182, 184. Arh. T. Cocheci : 23, 54, 55, 94a. Arh. R. Cosma : 17, 22, 26, 38, 81, 82. Geogr. C. Ionescu-Popp : 73. Arh. G. Pîrvulescu : 14, 15, 16. Arh. M. Possa : 2, 13, 20, 40, 121, 148, 183. Arh. Fl. Stănculescu : 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 18, 19, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 57, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 101, 108, 111, 115, 116, 120, 122, 123, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 144, 154, 169, 172, 174, 176, 178. Arh. I. Sturza : 21, 24, 41, 56. Foto. Țațu : 83. Arh. A. Toma : 1, 9, 25, 59, 74, 95, 105, 151, 180.

Clișeele și schițele originale se găsesc la Biblioteca și în Arhiva I.C.S.O.R.

Releveu :

Institutul de Arhitectură Ion Mincu : 58

Desenele executate de:

Arh. M. Possa, Y. Faur și arh. T. Oteteleșanu.

TABLA DE MATERII

Responsabil de carte: Arhitect Vlahuță Ruxandra
Tehnoredactor: Dobrinescu Constantin
Corector responsabil: Voinescu Ecaterina

Dat la cules 08.10.1956. Bun de tipar 01.03.1957. Hîrtie Kunstdruck de 100 g/m² 61 × 86/8. Coli editoriale 10. Coli de tipar 14.25. Planșe tipo 1 Comanda R. 3346. A 04010. Indicele de clasificare pentru bibliotecile mari și mici 72 (R006)

Tiparul executat la Intreprinderea Poligrafică nr. 3, Bd. 6 Martie 29, București — R.P.R.